

วารสาร กระแสวัฒนธรรม *Journal of Cultural Approach*

ปีที่ 23 ฉบับที่ 43 (มกราคม - มิถุนายน 2565) ISSN 1513-4458

วารสารกระแสวัฒนธรรม • ปีที่ 23 ฉบับที่ 43 (มกราคม - มิถุนายน 2565) ISSN 1513-4458

วารสารกระแสวัฒนธรรม

JOURNAL OF CULTURAL APPROACH

ปีที่ 23 ฉบับที่ 43 (มกราคม – มิถุนายน 2565)

วัตถุประสงค์

1. วารสารกระแสวัฒนธรรมเป็นวารสารที่เผยแพร่ผลงานด้านวิชาการและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมหรือสาขาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดและองค์ความรู้ ความก้าวหน้าทางด้านผลงานวิชาการและการวิจัย

ที่ปรึกษา

ศ.ดร.สุจริต	เพียรชอบ	ดร.พรชัย	มงคลวนิช
ศ.ดร.ม.ร.ว.สุริยวุฒิ	สุขสวัสดิ์	ศ.ดร.ชาญณรงค์	พรรุ่งโรจน์

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.ชลลดา	มงคลวนิช	มหาวิทยาลัยสยาม
-------------	----------	-----------------

กองบรรณาธิการ

ศ.ดร.คณิต	เจียววิชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รศ.ดร.สิน	งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.นิศศา	ศิลปเศรษฐ	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
ผศ.ดร.จิราνούช	โสภา	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ดร.เดือนเพ็ญ	ทองน่วม	มหาวิทยาลัยสยาม
ดร.มยุรี	ถาวรพัฒน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.สุพัชรจิต	จิตประไพ	วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
ดร.นันทิรา	ภูขาว สนใจ	มหาวิทยาลัยสยาม

ฝ่ายจัดการ และเลขานุการกองบรรณาธิการ

อาจารย์ปัญจมา	เปมะโยธิน	อาจารย์สุนทร	สอนกิจดี
ดร.อังคณา	ใจเหิม	นางสาวไศพิริฐา	นพคุณ

ฝ่ายพิสูจน์อักษร

นางสาวสุภาวดี	สอนชา	นางสาวศุภิสรา	พุ่มมาลี
Mr. Sean	Meadows	อาจารย์นันที	ทองอร

กำหนดการเผยแพร่

ปีละ 2 ฉบับ ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม – มิถุนายน และฉบับที่ 2 เดือนกรกฎาคม – ธันวาคม

สถานที่จัดพิมพ์

สถาบันวิศวกรรมการพิมพ์ มหาวิทยาลัยสยาม

บทบรรณาธิการ

วารสารกระแสวัฒนธรรมฉบับนี้ เข้าสู่ปีที่ 23 แล้ว นับว่าเป็นวารสารที่เก่าแก่ฉบับหนึ่งทีเดียว และยังอยู่ในฐานข้อมูลของ ASEAN Citation Index (ACI) เพื่อให้ชาวต่างชาติที่สนใจได้สืบค้น เนื่องจากวัฒนธรรมในภูมิภาคอาเซียนมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในหลายมิติตั้งแต่อดีตกาลมา และรอการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อนำองค์ความรู้ต่าง ๆ มาต่อยอดและประยุกต์ใช้

สำหรับบทความที่น่าสนใจในวารสารเล่มนี้มีเรื่องที่น่าสนใจที่เราอาจไม่ทราบมาก่อน อาทิ เรื่องราวของน้ำพริกที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันของชาวไทย ลาว และกัมพูชา ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ของชาวเหนือ อีสาน และสุโขทัย หรือเรื่องราวของเครื่องรางสัตว์นำโชค เป็นต้น ผู้อ่านสามารถติดตามบทความที่น่าสนใจใคร่รู้นี้ได้ในวารสารฉบับนี้

ท้ายนี้ ต้องขอขอบคุณเจ้าของบทความและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้เสียสละเวลาในการตรวจทาน และให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้บทความทุกบทความมีความสมบูรณ์ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้อ้างอิงต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชลลดา มงคลวนิช
บรรณาธิการ

สารบัญ

บทความวิจัย

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อ อำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาเทศบาล ตำบลกระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม ภัทฐิตา พงศ์ธนา	3
การรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวและบริการ ชลลดา มงคลวนิช และคณะ	19
แนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม : น้ำพริกแห้งอุษาคเนย์ สิริน ฉกามานนท์ และคณะ	34
ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้ว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดสุโขทัย ธรรตพงศ์ วงษ์สวัสดิ์	46
การสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอดรัก” มนัญชยา เพชรูจี	61
เครื่องรางสัตว์นำโชคที่ปรากฏในนิตยสารไทย : ค่านิยมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ภัทรธรณ์ แสนพิณิจ	76
การพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยประยุกต์ใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษาการฟ้อน ไทยทรงดำบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เริงวิษญ์ นิลโคตร และคณะ	94

การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่อ
อำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบล
กระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม

Creating a Physical Environment in Community Public Spaces to Facilitate and Improve the Quality of Life of Elderly People : A Case Study of Kradang Nga Sub-district, Samut Songkhram

ภัททิศา พงศ์ธนา*

Phattita Pongthana

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

*phattita.po@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การจัดการสภาพแวดล้อมสำหรับผู้สูงอายุมีความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้สูงอายุมีความสามารถในการควบคุมสภาวะแวดล้อมลดลง ไม่ว่าจะเป็นความสามารถในการทนต่อความกดดัน ความเครียด และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ การจัดสภาวะแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนเป็นอย่างมาก ทำให้เทศบาลตำบลกระดังงาและชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะ ชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชน

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวทางการออกแบบและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ การสัมภาษณ์เชิงลึกรับฟังความคิดเห็นและความต้องการจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อรองรับกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการใช้งานของผู้สูงอายุและคนในชุมชนให้สามารถเข้าถึงพื้นที่สาธารณะต่าง ๆ ได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถมาใช้พื้นที่ตลาดน้ำบางน้อยได้สะดวกและปลอดภัยอีกด้วย

คำสำคัญ : การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพ พื้นที่สาธารณะชุมชน ผู้สูงอายุ

Abstract

Creating a physical environment is important for the elderly. They have a decreased ability to control their environment, such as the ability to overcome oppression, stress, and lifestyle changes. For this reason, creating a suitable environment to facilitate and improve their quality of life is essential for the elderly. Therefore, Kradang Nga municipality and the Bang Noi community have recognized the importance of providing a physical environment and facilities for the elderly in public areas that support their lifestyle and community context.

The objective of this research is to establish guidelines for designing and improving physical environment and facilities in the community to facilitate and promote the quality of life of the elderly. The researchers also did a physical site survey and in-depth interviews with local stakeholders and related agents to design the guidelines for developing the physical environment and facilities for the elderly in the community. Therefore, the overall guidelines for the physical environment management and facilities can support and respond to the needs of the community. Furthermore, it is beneficial for tourists of all ages in Bang Noi floating market.

Keywords : creating a physical environment, community public spaces, elderly people

บทนำ

สังคมไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้สำรวจสัดส่วนอัตราประชากรโลกของผู้สูงวัยจะเพิ่มมากขึ้น โดยสัดส่วนของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จะมีอัตราเพิ่มขึ้นจากในปี พ.ศ. 2543 ร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 13.6 ในปี พ.ศ. 2563 แสดงให้เห็นว่า โครงสร้างประชากรกำลังเปลี่ยนไปสู่โครงสร้างประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศไทยเข้าสู่ภาวะ ประชากรสูงอายุ ซึ่งสาเหตุที่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้น เกิดจากอัตราการเกิดของประชากรมีจำนวนน้อยลง คนรุ่นใหม่นิยมแต่งงานตอนอายุมากและนิยมมีลูกน้อย รวมทั้งสภาพของครอบครัวมีความเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและอื่น ๆ จึงต้องจัดสภาพแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงกิจกรรม เพื่อส่งเสริมสุขภาพชีวิตผู้สูงอายุในชุมชนและเป็นการสร้างให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นอีกด้วย

เทศบาลตำบลกระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม มีนโยบายการพัฒนาเมืองเพื่อเตรียมความพร้อม ในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ เช่น การสร้างศูนย์กีฬา ศูนย์ผู้สูงอายุ และปรับปรุงสภาพแวดล้อมและ สิ่งอำนวยความสะดวก เป็นต้น ในบริเวณพื้นที่สาธารณะในชุมชน วัด ตลาดน้ำบางน้อย และเทศบาลตำบล กระดังงา ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ยังไม่ได้มาตรฐานและไม่เอื้ออำนวยความสะดวก แก่ผู้สูงอายุให้สามารถเข้าไปใช้งานในพื้นที่สาธารณะได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ใน การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชน เพื่ออำนวยความสะดวกและ ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวก

ความสะดวกในพื้นที่สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ โดยจัดสภาพแวดล้อมให้มีลักษณะเป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ คุณภาพชีวิต ความง่ายต่อการใช้งานและการเข้าถึง และความปลอดภัย (World Health Organization, 2007) ทำให้ผู้สูงอายุและคนในชุมชนสามารถออกมาทำกิจกรรมนอกบ้านได้มากขึ้น นอกจากนี้การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวสามารถมาใช้พื้นที่ตลาดน้ำบางน้อยได้สะดวกและปลอดภัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาพื้นที่สาธารณะในชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ
2. เพื่อเสนอแนะแนวทางการออกแบบและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเมืองน่าอยู่ผู้สูงอายุ (Age-Friendly Cities)

ลักษณะสภาพแวดล้อมบริเวณภายนอกอาคารและตึกอาคารนั้นมีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมถึงความสามารถของคนชราในการเดินทาง ซึ่งลักษณะหลัก ๆ ของเมืองน่าอยู่และสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นมิตรสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ คุณภาพชีวิต ความง่ายต่อการใช้งานและการเข้าถึง และความปลอดภัย โดยมีลักษณะของเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ (World Health Organization, 2007) ดังนี้

1. สภาพแวดล้อมที่น่าพอใจและสะอาด ลักษณะของเมืองที่น่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ คือ สภาพแวดล้อมที่เงียบสงบปราศจากเสียงรบกวนและกลิ่นที่ไม่พึงประสงค์
2. การที่มีบริเวณที่เป็นธรรมชาติหรือสวนนั้นเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เมืองมีลักษณะที่เป็นเมืองที่น่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุต้องสามารถเข้าถึงและใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. บริเวณพักผ่อนควรมีเก้าอี้มานั่งเพียงพอ มีที่นั่งพักภายนอกอาคารในบริเวณสวน จุดรับ-ส่งผู้โดยสาร และบริเวณสาธารณะควรติดตั้งที่นั่งดังกล่าวในระยะที่เหมาะสม
4. ทางเดินที่เป็นมิตรต่อผู้ใช้งานทุกวัย สภาพของทางเดินมีผลกระทบต่อการใช้งานทางเดินคือ แคบ ขรุขระ แตก มีขอบสูง แออัด หรือมีสิ่งกีดขวางเป็นปัญหาต่อผู้สูงอายุและคนพิการ ในการใช้งานทางเดินโดยมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุง การออกแบบ และการบำรุงรักษาทางเดิน ดังต่อไปนี้
 - 4.1 ทางเดินที่ราบเรียบแบบมีพื้นผิวชนิดกันลื่น
 - 4.2 ทางเดินที่มีความกว้างเพียงพอเพื่อรองรับคนที่นั่งรถเข็น
 - 4.3 ทางเดินที่มีทางลาดเชื่อมต่อกับระดับถนน
 - 4.4 ทางเดินที่ไม่มีสิ่งกีดขวาง เช่น คนขายของริมถนน รถจอด หรือต้นไม้
 - 4.5 ทางเดินที่ให้ความสำคัญกับการใช้งานและเข้าถึงของผู้คน
 - 4.6 ทางข้ามถนนที่ปลอดภัย ความปลอดภัยของทางข้ามถนนเป็นหนึ่งในหัวข้อหลักของเมืองน่าอยู่สำหรับผู้สูงอายุ

5. การเข้าถึงและการใช้งาน ทั้งประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่ด้อยพัฒนา ประชากรคิดว่าเมืองของพวกเขาไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับประชากรที่อายุมาก ซึ่งวิธีแก้ไขคือ การให้ความรู้เกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุแก่คนออกแบบแผนผังเมืองและสถาปนิกทั่วไป

6. สภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย ความรู้สึกที่ปลอดภัยและมั่นคงในสภาพแวดล้อมของเมืองนั้นมีผลอย่างมากต่อผู้คนที่จะสัญจรไปมาในเมืองนั้น ๆ ซึ่งในทางอ้อมอาจมีผลกระทบต่อความสามารถของผู้คนในการพึ่งพาตัวเอง สุขภาพของผู้คน ความสามัคคีปรองดองของผู้คนในสังคม และสุขภาพจิตของผู้คน

7. ทางเดินออกกำลังกายและทางจักรยาน ทางเดินออกกำลังกายและทางจักรยานมีประโยชน์ต่อการพัฒนาสุขภาพและสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้คนทุก ๆ วัย แต่ก็มักมีอันตรายเช่นกัน คนขี่จักรยานถือว่าเป็นอันตรายต่อผู้สูงอายุ และมีข้อเสนอว่าควรมีการแยกเส้นทางสำหรับคนที่เดินและคนขี่จักรยาน ทางเดินควรจะมีพื้นผิวที่ราบเรียบ ไม่ขรุขระและควรเข้าถึงได้ง่าย โดยบริเวณทางเดินนั้นควรรองรับความกว้างของรถเข็น

8. ตึกอาคารที่มีลักษณะเป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

9. ห้องสุขาสาธารณะ การติดตั้งห้องสุขาที่มีความสะอาดในจุดที่เหมาะสม มีป้ายชี้แจงข้อมูลที่เด่นชัดและรองรับผู้สูงอายุและคนพิการนั้น ถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ

10. ลูกค้าผู้สูงอายุ ร้านค้าบริการต่าง ๆ ตั้งอยู่ใกล้ที่พักรถของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงได้ง่าย

11. ระบบขนส่งมีการเข้าถึงและใช้งานง่าย อัตราค่าโดยสารไม่แพงจนเกินไป ตลอดจนสถานีจุดรับ-ส่งผู้โดยสารควรอยู่ใกล้ที่อยู่อาศัยหรือชุมชนของผู้สูงอายุ และควรมีที่นั่งศาลาไม้หลังคาคลุมหรือมีทางลาดบริเวณที่ต่างระดับ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดในการใช้พื้นที่สาธารณะ

พื้นที่สาธารณะคือ พื้นที่ที่เป็นที่รวมของคนในสมาชิกของเมืองหรือของชุมชน เป็นพื้นที่ที่เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือเมือง รวมทั้งเป็นสถานที่พักผ่อน เล่นหรือทำกิจกรรมร่วมกัน ตัวอย่างของพื้นที่สาธารณะ อาทิ สถานที่ชุมนุมเพื่อทำกิจกรรม พื้นที่เป็นจัตุรัสในเมือง ถนน ลาน ตลาด พื้นที่ริมน้ำ สวนสาธารณะ และส่วนที่เป็นธรรมชาติในเมือง (Frey, 1999)

1. พื้นที่สาธารณะมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อความเป็นเมือง ดังนี้

1.1 เป็นสถานที่ที่คนในชุมชนพบปะแลกเปลี่ยนและทำกิจกรรมร่วมกัน

1.2 เป็นสถานที่ที่คนต่างวัฒนธรรมหรือต่างวัยมาพบปะกัน ทำกิจกรรมร่วมกันและรับรู้การเป็นส่วนหนึ่งของเมืองหรือชุมชน

2. รายละเอียดของพื้นที่สาธารณะ

สถานที่ชุมนุมเพื่อทำกิจกรรม (Activity Nodes) จากการศึกษาพฤติกรรมของคนในเมืองพฤติกรรมและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในเมืองพบว่า คนหรือสมาชิกของชุมชนมีแนวโน้มที่ชอบไปสถานที่ที่กิจกรรมหรือมีคนอยู่มาก ๆ ซึ่งจุดรวมกิจกรรมจะประกอบด้วย 4 ลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) จุดรวมกิจกรรมหรือสถานที่ที่พบปะนั้นควรจะอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นทางเดินหรือทางสัญจรของชุมชนหรือเมือง โดยทางเดินหรือทางสัญจรอาจจะขยายออกแล้วเปลี่ยนเป็นพื้นที่ที่ทำกิจกรรม

2) พื้นที่ที่เป็นจุดรวมหรือทำกิจกรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ที่ใหญ่มากแต่ควรมีความสัมพันธ์กับลักษณะกิจกรรมและจำนวนคนทำกิจกรรม

3) ในชุมชนหนึ่ง ๆ ระยะห่างระหว่างพื้นที่ร่วมไม่ควรจะไกลกันมากโดยประมาณ 100 เมตร และควรเชื่อมต่อ

4) พื้นที่สาธารณะที่เป็นที่รวมหรือทำกิจกรรม พื้นที่สาธารณะที่เป็นที่พบปะหรือทำกิจกรรมจะเป็นองค์ประกอบทำให้เกิดพื้นที่หรือสถานที่ร่วม สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงคือ ขนาดของพื้นที่สาธารณะนั้นต้องมีขนาดไม่ใหญ่มากจนเกินไป

5) รายละเอียดการออกแบบพื้นที่สาธารณะและพฤติกรรมมนุษย์ในพื้นที่สาธารณะ ลักษณะกิจกรรมเกิดขึ้นต้องมีชีวิต มีความเป็นพลวัต และมีปริมาณคนเข้าไปใช้ตามที่คาดไว้และการออกแบบทั้งฝั่งที่ตั้งและองค์ประกอบต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงพฤติกรรมของมนุษย์ในการทำกิจกรรมหรือใช้พื้นที่สาธารณะ

ฐานข้อมูลการออกแบบพื้นที่สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ เทศบาลตำบลกระดังงา จังหวัดสมุทรสงคราม

การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกของพื้นที่สาธารณะในชุมชน เพื่อผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็ก และหญิงตั้งครรภ์ เป็นการออกแบบส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมที่ต้องคำนึงถึงวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของท้องถิ่น ความสวยงาม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน ที่สำคัญคือประโยชน์ใช้สอย ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความสะดวกสบายของประชาชน ทั้งด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ โดยต้องคำนึงถึงความปลอดภัย ความแข็งแรง ทนทาน และการบำรุงรักษาในอนาคต (Nimmol, 2020) ผลการศึกษาพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่มีศักยภาพที่เหมาะสมกับการใช้สอยของผู้สูงอายุในชุมชนตลาดบางน้อยพบว่า บริเวณถนนสี่แยกวงแหวนใหญ่ ธรรมสังฆวัดเกาะแก้ว ธรรมสังฆวัดไทร และบริเวณเทศบาลตำบลกระดังงา มีขนาดพื้นที่กว้างขวางพอที่จะดำเนินการปรับปรุงภูมิทัศน์ และเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ เด็ก และหญิงตั้งครรภ์ ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบางต้องการการดูแลที่เหมาะสมแต่ในพื้นที่ทั้ง 4 แห่ง จากผลการสำรวจและวิเคราะห์พบว่า มีปัญหาที่เป็นอุปสรรค ซึ่งต้องนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ได้มาตรฐาน ดังนี้

1. อุปสรรคในการเดินทาง เช่น

- 1.1 ไม่มีทางเดินเท้าที่ชัดเจนเพียงพอ ทุกบริเวณขาดการคำนึงถึงผู้นั่งเก้าอี้วีลแชร์
- 1.2 ผิวทางขรุขระ บางแห่งเป็นสัน บางแห่งเป็นหลุม ใช้วัสดุปูพื้นไม่เหมาะสม
- 1.3 การเปลี่ยนระดับพื้น ไม่มีส่วนที่ทำทางลาด
- 1.4 ส่วนที่เป็นทางลาดชันเกินกว่าที่ผู้นั่งเก้าอี้วีลแชร์จะขึ้นลงได้อย่างปลอดภัย
- 1.5 มีสิ่งกีดขวาง เช่น ฝาตะแกรงเหล็ก เสา ถังขยะ ลูกกระพรวนบนผิวทางสัญจร
- 1.6 ป้ายบอกทางมีน้อยและไม่ชัดเจน
- 1.7 ขาดอุปกรณ์ช่วยเหลือ หรืออุปกรณ์แจ้งขอความช่วยเหลือ

2. ความปลอดภัยจากทางสัญจร เช่น

2.1 ทางเท้า (บาทวิถี) ทางข้ามถนน จากบริเวณลานจอดรถเข้าพื้นที่กิจกรรมไม่มีจึงใช้ถนนและผิวจราจรเป็นทางเดินเข้าสู่พื้นที่กิจกรรม

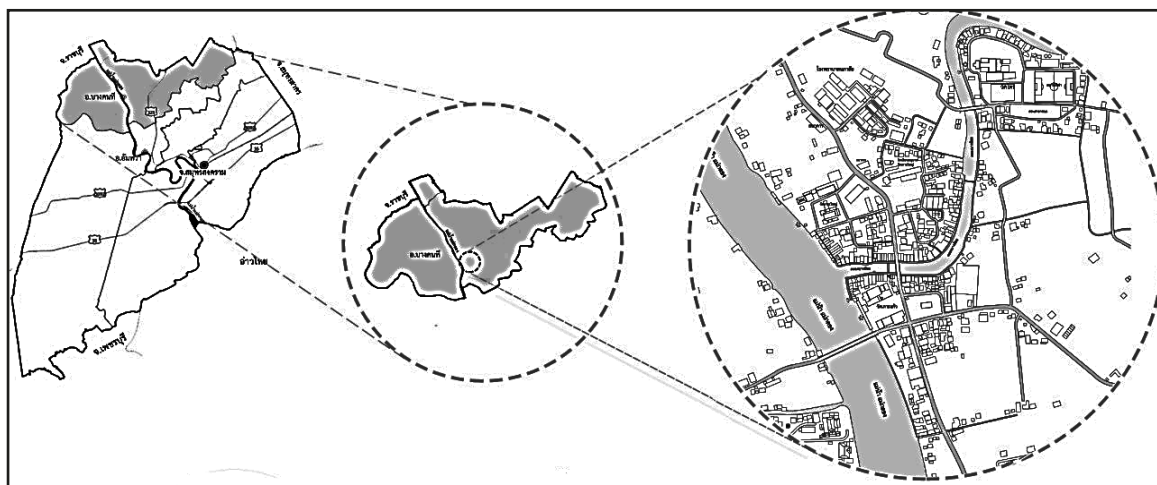
2.2 ทางเดินในสวนสาธารณะ ทับซ้อนกับทางวิ่งออกกำลังกาย ความกว้างไม่เพียงพอต่อการสัญจรสวนทางกัน และไม่ได้จัดช่องทางสำหรับผู้นั่งเก้าอี้วีลแชร์

- 2.3 ควรมีทางลาดที่ได้มาตรฐานตรงทางขึ้นทางเท้า (บาทวิถี) ที่เชื่อมกับที่จอดรถ
- 2.4 ทางเข้าพื้นที่กิจกรรมทุกแห่ง ไม่สะดวก ไม่ชัดเจน มีกองขยะและหยู้ารกรมาก
3. ขาดสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น
 - 3.1 ม้านั่งระหว่างทางเดินไม่เพียงพอ บางแห่งมีแล้วแต่ขาดการดูแลจัดระเบียบให้สะอาดและสวยงาม
 - 3.2 ขาดบริเวณพักผ่อนแบบมีหลังคาบังแดด กันฝน และควรมีก่อนน้ำล้างมือ
 - 3.3 ขาดห้องน้ำส้วมสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการที่ได้มาตรฐาน
 - 3.4 ควรจัดที่จอดรถที่แสดงสัญลักษณ์บนพื้นเพื่อเป็นเครื่องหมายสำหรับผู้นั่งเก้าอี้วีลแชร์ไว้ในบริเวณใกล้กับทางเข้าถึงพื้นที่กิจกรรมเสมอ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตเชิงพื้นที่

ครอบคลุมเขตพื้นที่บริเวณ 3 ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม ประกอบด้วยชุมชนเกาะแก้วร่วมใจพัฒนา ชุมชน 7 8 9 ร่วมไทพัฒนา และชุมชนเกาะแก้วพัฒนา

แผนที่ขอบเขตจังหวัดสมุทรสงคราม

แผนที่ขอบเขตอำเภอบางคนที

แผนที่ขอบเขตพื้นที่วิจัย

ภาพที่ 1 ขอบเขตงานวิจัยเชิงพื้นที่

2. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

- 1) ศึกษาลักษณะสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายนอก และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงาในปัจจุบัน
- 2) วิเคราะห์ศักยภาพ ข้อจำกัด และแนวทางการใช้พื้นที่เพื่อการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพในพื้นที่สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ และผู้ใช้งานทุกสถานะ ทุกวัย สามารถใช้พื้นที่เหล่านั้นได้อย่างปลอดภัย
2. เป็นแนวทางการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคมตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ
3. หน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นสามารถนำแนวทางการพัฒนาไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ในชุมชนที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในอนาคตต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย การศึกษาโครงการวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

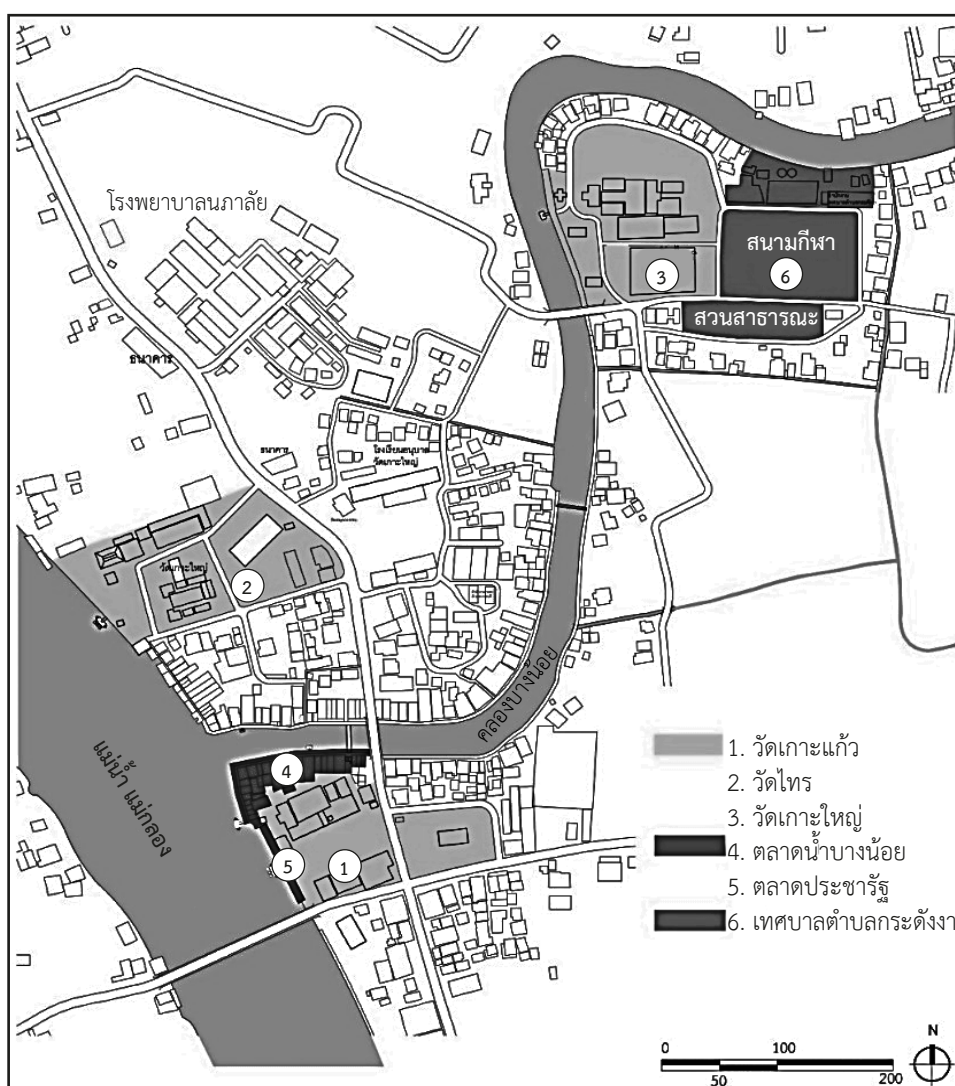
1. ศึกษาทฤษฎี ผลงานวิจัยและงานเขียนที่เกี่ยวข้องกับการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
2. ทบทวนเอกสารจากหน่วยงานราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภาพถ่ายทางอากาศ ลักษณะทางกายภาพ โดยมีแหล่งที่มาดังนี้
 - 2.1 เทศบาลตำบลกระดังงา อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม
 - 2.2 กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย
3. การสำรวจพื้นที่ จัดเก็บข้อมูลภาคสนาม สังเกต และสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการรับฟังความคิดเห็นและความต้องการจากชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมในการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยตัวแทนจากเทศบาลตำบลกระดังงา จำนวน 5 คน ตัวแทนจากผู้นำชุมชน 3 คน ตัวแทนผู้สูงอายุ 5 คน และเจ้าอาวาสวัด ทั้ง 3 วัด ในชุมชน คือ วัดเกาะแก้ว วัดเกาะใหญ่ และวัดไทร
เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบการบันทึกสนทนากลุ่ม และวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การสร้างข้อสรุปโดยการวิเคราะห์แบบอุปนัย
4. วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพการใช้พื้นที่สาธารณะชุมชนและคัดเลือกพื้นที่สาธารณะชุมชนที่มีศักยภาพและเหมาะสมแก่การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
5. ศึกษาทัศนคติและรับฟังความคิดเห็นและความต้องการจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนำผลที่ได้มาปรับปรุงการวิเคราะห์และคัดเลือกพื้นที่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
6. สำรวจ จัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และวิเคราะห์รายละเอียดของพื้นที่สาธารณะชุมชน
7. นำผลมาการวิเคราะห์ที่ได้มากำหนดแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพสำหรับผู้สูงอายุเพื่ออำนวยความสะดวกและส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ
8. ออกแบบแนวความคิดในการปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่ส่วนกลางชุมชนริมน้ำเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
9. สรุปแนวทางการออกแบบและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ

สรุปผล

1. รูปแบบของพื้นที่สาธารณะชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาด้วยการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และประมวลผลในตารางที่ 1 สรุปปัญหาในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปกำหนดแนวทางในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา (Janet, 2013) โดยแบ่งรูปแบบของพื้นที่สาธารณะ ดังภาพที่ 2 รูปแบบของพื้นที่สาธารณะชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา ดังต่อไปนี้

- (1) พื้นที่วัด จำนวน 3 วัด คือ วัดเกาะแก้ว วัดไทร และวัดเกาะใหญ่
- (2) พื้นที่ตลาด จำนวน 2 แห่ง คือ ตลาดน้ำบางน้อย และตลาดประชารัฐ
- (3) พื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา

ภาพที่ 2 รูปแบบของพื้นที่สาธารณะชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา

ผู้วิจัยได้แยกหมวดหมู่ปัญหาในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุ ซึ่งใช้ข้อมูลจากการลงพื้นที่สำรวจและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดในแต่ละหมวดหมู่ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุ

ปัญหา	วัด เกาะแก้ว	วัดไทร	วัด เกาะใหญ่	ตลาดน้ำ บางน้อย	ตลาด ประชารัฐ	เทศบาล ตำบล กระดังงา
ทางสัญจรและที่จอดรถ						
- การใช้พื้นผิวถนนเป็นทางเดินเท้า	✓	✓	✓			✓
- ผิวทางสัญจรมีสภาพขรุขระ มีช่วง รอยต่อของทางสัญจรไม่เรียบเสมอกัน	✓	✓	✓	✓		
- ทางสัญจรบางจุดมีรางระบายน้ำที่มี ฝาปิดเป็นตะแกรงซี่หรือรูกว้างเกินไป			✓	✓		✓
- ลานจอดรถขาดร่มเงา ทำให้เกิด ความร้อนสูง	✓			✓	✓	
- ไม่มีที่จอดรถสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้ รถเข็น	✓	✓	✓	✓	✓	✓
อาคารและสิ่งก่อสร้าง						
- พื้นที่พักผ่อนตั้งอยู่บริเวณที่มีพื้นที่ ลาดชันเป็นบริเวณกว้าง ทำให้ ผู้สูงอายุที่มานั่งรู้สึกร้อน ไม่สบายตัว		✓	✓			✓
- ไม่มีทางลาดเข้าสู่อาคาร / ตลาด / วัด	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ทางลาดเข้าสู่อาคารมีความลาดชัน เกินไป ทำให้ไม่ปลอดภัยแก่ผู้ใช้งาน			✓	✓	✓	
- ห้องน้ำจำนวนไม่เพียงพอต่อการใช้งาน	✓		✓	✓		
- ไม่มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ	✓	✓		✓	✓	✓
- บันไดทางเข้าอาคาร มีความสูงชัน ทำให้ผู้สูงอายุเดินขึ้น-ลงไม่สะดวก		✓				✓
- บันได / ทางลาด ไม่มีราวจับกันตก หรือผนังกันตกในจุดที่เสี่ยงอันตราย				✓	✓	
- แสงสว่างไม่เพียงพอบริเวณทาง เข้า-ออกพื้นที่สาธารณะชุมชนใน ช่วงเวลากลางคืน						✓

ตารางที่ 1 สรุปปัญหาในพื้นที่สาธารณะชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ปัญหา	วัด เกาะแก้ว	วัด ไทร	วัด เกาะใหญ่	ตลาดน้ำ บางน้อย	ตลาด ประชารัฐ	เทศบาล ตำบล กระดังงา
เฟอร์นิเจอร์ภายนอกอาคาร						
- ไม่มีป้ายแสดงแผนผังบริเวณพื้นที่ สาธารณะชุมชน		✓	✓	✓		
- ไม่มีป้ายแสดงทิศทางไปยังอาคารและ สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
- ไม่มีที่นั่งพักผ่อน / พักคอย สำหรับ ผู้สูงอายุ		✓	✓	✓		✓
- ไม่มีที่นั่งพักเป็นระยะตามทางเดิน		✓	✓	✓		✓
พืชพรรณ						
- ไม่มีความร่มรื่นในบางบริเวณของ พื้นที่สาธารณะชุมชน ทำให้พื้นที่ มีอากาศที่ร้อน ไม่สบายในการใช้ งานพื้นที่			✓			
- สวนพักผ่อนภายในพื้นที่สาธารณะ ชุมชนมีสภาพกร้าง ทรุดโทรม เนื่องจากขาดการดูแล						✓

2. แนวทางการออกแบบปรับปรุงพื้นที่สาธารณะชุมชนในพื้นที่เทศบาลตำบลกระดังงา

แนวทางการออกแบบและปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่
สาธารณะชุมชนสำหรับผู้สูงอายุของเทศบาลตำบลกระดังงา ดังนี้

2.1 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ
ในพื้นที่สาธารณะวัดเกาะแก้ว

- **บริเวณลานจอดรถ** เป็นลานคอนกรีต พื้นที่เปิดโล่งสามารถจอดรถได้ 88 คัน ใช้เป็นลานจอดรถ
ของพุทธศาสนิกชนและผู้มาท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้อยและเป็นงานอเนกประสงค์ใช้ในเทศกาลต่าง ๆ
ทุกเย็นวันศุกร์มีตลาดนัด พื้นที่บริเวณนี้ขาดต้นไม้ที่ให้ร่มเงาและความร่มรื่น ขาดป้ายกิจกรรมและป้าย
บอกทางที่ชัดเจน ขาดการจัดบริเวณที่จอดรถสำหรับผู้นั่งเก้าอี้รถเข็น (Nimmol, 2020) แนวทางใน
การปรับปรุงคือ เพิ่มที่จอดรถสำหรับผู้นั่งเก้าอี้วีลแชร์

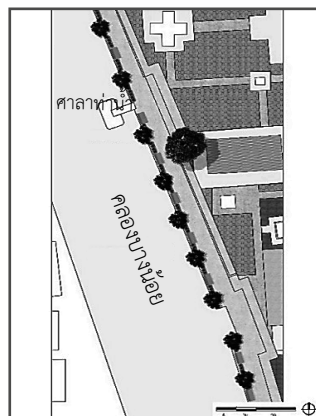
ภาพที่ 4 บริเวณลานอเนกประสงค์วัดเกาะแก้วปัจจุบัน แนวทางปรับปรุงลานอเนกประสงค์วัดเกาะแก้ว

2.2 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะวัดไทร

- **บริเวณทางเดินริมน้ำ** เป็นพื้นที่เชื่อมต่อจากตลาดน้ำบางน้อยและวัดไทร สามารถเข้าถึงได้โดยทางบกและทางน้ำ กิจกรรมในการใช้พื้นที่เป็นลานจัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น งานลอยกระทง และงานแห่เทียนเข้าพรรษาทางน้ำ เป็นต้น (Pongthana, 2020) มีลักษณะเป็นลานคอนกรีต พื้นผิวทางสัญจรมีความขรุขระ มีสิ่งกีดขวาง และมีร่องพื้นต่างระดับหลายจุด ทำให้ผู้ใช้งานไม่ปลอดภัย นอกจากนี้ยังขาดพื้นที่พักคอย และไม่มีต้นไม้เพื่อให้ร่มเงาและความร่มรื่นสำหรับผู้สูงอายุและบุคคลทั่วไป จึงมีแนวทางในการปรับปรุงคือ 1) ปรับพื้นทางเดินให้เรียบ ไม่ขรุขระและปรับพื้นให้เสมอกัน 2) นำสิ่งกีดขวางบริเวณทางเดินออก 3) มีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น และเพิ่มม้านั่งบริเวณพื้นที่พักคอย

ภาพที่ 5 ทางเดินริมน้ำวัดไทรปัจจุบัน แนวทางการปรับปรุงทัศนียภาพทางเดินริมน้ำวัดไทร

ภาพที่ 6 แบบแปลนปรับปรุงทางเดินริมน้ำวัดไทร

2.3 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะวัดเกาะใหญ่

- **บริเวณหน้าศาลาการเปรียญ** พื้นผิวส่วนใหญ่เป็นพื้นคอนกรีตเรียบ ไม่ขรุขระ มีช่วงรอยต่อพื้นบางส่วนที่เป็นทางระบายน้ำ มีฝาตะแกรงเหล็ก และทางเข้าลาดชันเกินมาตรฐาน อาจเป็นอันตรายแก่ผู้นั่งเก้าอี้รถเข็นหรือผู้สูงอายุ แนวทางในการปรับปรุงคือ ปรับทางลาดหน้าศาลาการเปรียญให้ตรงตามแบบมาตรฐาน

ภาพที่ 7 บริเวณหน้าศาลาการเปรียญปัจจุบัน

แนวทางการปรับปรุงทางลาดบริเวณหน้า
ศาลาการเปรียญ

- **ลานพระใหญ่ริมน้ำ** บริเวณวัดเกาะใหญ่เป็นพื้นที่โล่งกว้าง มีองค์พระขนาดใหญ่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำแม่กลองบริเวณลานใช้จัดกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ เช่น งานสงกรานต์ และงานประเพณีแห่เทียนพรรษา เป็นต้น ขาดต้นไม้ที่ให้ร่มเงา ขาดความร่มรื่น และขาดม้านั่งพักผ่อน แนวทางในการปรับปรุงคือ การปรับภูมิทัศน์ ปลุกต้นไม้ให้ความร่มรื่น และเพิ่มม้านั่งในบริเวณพื้นที่พักผ่อน เพื่อเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้งานที่หลากหลายทั้งในสวนสาธารณะที่พักผ่อนออกกำลังกาย และที่ทำกิจกรรมท้องถิ่น (Woolley, 2003) ในชุมชนที่มีการสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมทั้งในพื้นที่กระทำกิจกรรมท้องถิ่นมักมีที่หมายตาเพื่อแสดงความสำคัญของพื้นที่นั้น ๆ

ภาพที่ 8 ลานพระใหญ่ริมน้ำปัจจุบัน

แนวทางปรับปรุงทัศนียภาพลานองค์พระใหญ่

2.4 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะตลาดประชารัฐ

- **ทางเข้าหลักตลาดประชารัฐ** บริเวณพื้นที่ทางเข้าหลักตลาดประชารัฐ ทางลาดที่ขึ้นไปยังทางเดินริมน้ำ มีพื้นผิวขรุขระ ไม่เรียบ ทางลาดสูงชันเกินมาตรฐาน ทำให้ผู้สูงอายุใช้งานไม่ปลอดภัย แนวทางในการปรับปรุงคือปรับทางลาดทางเข้าให้ตรงตามแบบมาตรฐาน

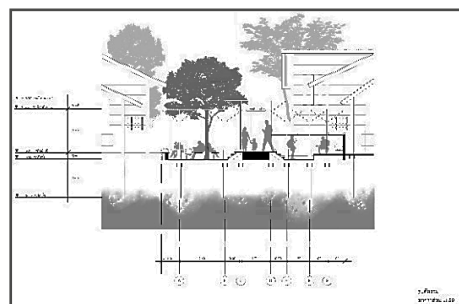
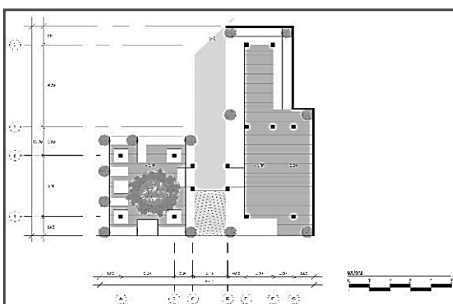
ภาพที่ 9 ทางเข้าหลักตลาดประชารัฐปัจจุบัน

แนวทางการปรับปรุงทางลาดบริเวณทางเข้าหลักตลาดประชารัฐ

2.5 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะตลาดน้ำบางน้อย

- **สภาพแวดล้อมของพื้นที่** เป็นพื้นที่โล่งไม่มีการใช้ประโยชน์ พื้นที่ดังกล่าวมีการเข้าถึงที่สะดวก ทั้งทางบกและทางน้ำ มีพื้นที่ติดทางเดินริมน้ำที่เชื่อมกับตลาดน้ำบางน้อยและวัดเกาะใหญ่ มีมุมมองที่ดีจากทั้งทางบกและทางน้ำ พื้นที่รอบข้างเป็นชุมชนพักอาศัยหนาแน่น ด้วยลักษณะดังกล่าวควรพัฒนาพื้นที่ว่างให้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ ที่สามารถนั่งเล่นหรือพักผ่อน พื้นที่แสดงดนตรี ที่นั่งพักผ่อน จุดพักผ่อน และพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร จะสามารถสนองความต้องการของประชาชนที่ขาดแคลนพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้ (Frey, 1999)

แบบปรับปรุงภูมิทัศน์พื้นที่กิจกรรมส่วนกลาง

ที่ว่างริมทางเดินวัดเกาะใหญ่และตลาดน้ำบางน้อยปัจจุบัน

ภาพที่ 10 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่ว่างริมทางเดินระหว่างวัดเกาะใหญ่กับตลาดน้ำบางน้อย

2.6 แนวทางการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่สาธารณะเทศบาลตำบลกระดังงา

- **อาคารคหกรรม** เป็นอาคารคอนกรีต หลังคามีความทรุดโทรม พื้นหน้าบริเวณอาคารเป็นพื้นดิน เทศบาลตำบลกระดังงามีนโยบายปรับปรุงเป็นศูนย์ผู้สูงอายุ แนวทางในการปรับปรุงคือ 1) ปรับปรุงทัศนียภาพโดยรอบ 2) ปรับปรุงพื้นคอนกรีตและปูกระเบื้องพื้นอาคาร 3) ทาสีอาคารคหกรรม 4) เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา

ภาพที่ 11 อาคารคหกรรมปัจจุบัน

แนวทางการปรับปรุงอาคารคหกรรม

- **พื้นที่สาธารณะบริเวณเทศบาลตำบลกระดังงา** ประกอบด้วยสวนสาธารณะขนาดเล็ก สนามฟุตบอล และสนามบาสเกตบอล ในอนาคตเทศบาลตำบลกระดังงา มีนโยบายที่จะสร้างสระว่ายน้ำจากการสำรวจพบว่าบริเวณสนามบาสเกตบอล ปัจจุบันใช้เป็นที่สนามบาสเกตบอลและลานจอดรถ

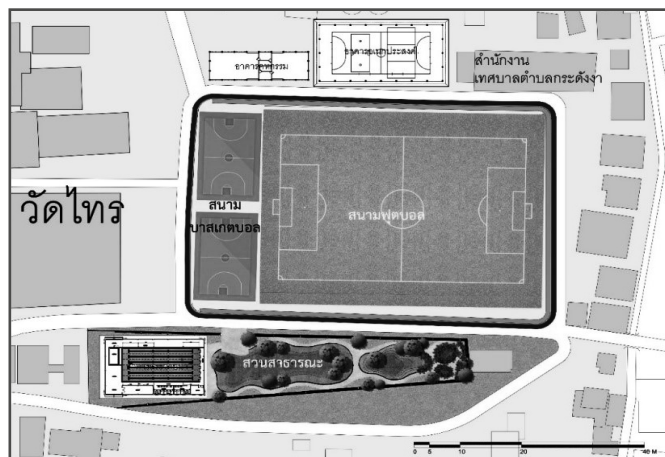
พื้นผิวถนนเป็นพื้นคอนกรีตไม่เรียบ ผิวขรุขระ มีสิ่งกีดขวางและมีพื้นต่างระดับ บริเวณสวนสาธารณะ มีพื้นที่ต่างระดับ ไม่มีทางลาด มีรอยต่อพื้นที่ในบางส่วนที่เป็นร่องระบายน้ำ ที่อาจจะเป็นอันตรายต่อ ผู้พิการหรือผู้สูงอายุ มีแนวท่อบริเวณทางเดินภายในสวนสาธารณะเป็นสิ่งกีดขวางต่อการใช้พื้นที่ ขาดต้นไม้ ใหญ่ที่ให้ร่มเงาและความร่มรื่นมีเป็นส่วนน้อย บริเวณที่ปลูกยังไม่ส่งเสริมการใช้พื้นที่ของผู้สูงอายุ ขาดการจัดม้านั่ง ขาดป้ายกิจกรรมและป้ายบอกทาง แนวทางในการปรับปรุงคือ 1) ปรับปรุงสนามบาสเกตบอล จำนวน 2 สนาม ให้มีมาตรฐาน 2) ปรับปรุงสวนสาธารณะให้มีทัศนียภาพที่ดีขึ้น

ภาพที่ 12 สนามบาสเกตบอลปัจจุบัน

สวนสาธารณะปัจจุบัน

ภาพที่ 13 แบบแปลนปรับปรุงสนามบาสเกตบอล สวนสาธารณะ อาคารสรวายน้ำ

ภาพที่ 14 แนวทางการปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณสวนสาธารณะ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ สามารถกำหนดเป็นข้อสังเกตและข้อเสนอแนะที่อาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยหรือการนำไปใช้ประโยชน์ต่อไปในประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. ควรมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผลการศึกษาวิจัยให้เป็นที่รู้จักของสังคมโดยทั่วไปและเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์สำหรับการพัฒนาพื้นที่สาธารณะชุมชนแห่งอื่นและส่งผลต่อกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใช้ประโยชน์ภายในพื้นที่สาธารณะชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ ผู้พิการทุพพลภาพ รวมถึงคนทั่วไปก็ได้รับความสะดวกและปลอดภัยด้วย

2. การสร้างลานกิจกรรมภายในชุมชนสำหรับทำกิจกรรมตามประเพณีหรือกิจกรรมทั่วไปโดยให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้สูงอายุออกมาทำกิจกรรมนอกบ้านมากขึ้น และได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนต่างวัยหรือวัยเดียวกัน ซึ่งส่งผลให้ทั้งสุขภาพร่างกายและสภาพจิตใจของผู้สูงอายุดียิ่งขึ้น

3. ผลสรุปที่ได้ได้นอกจากจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สูงอายุแล้ว ยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้มาใช้พื้นที่สาธารณะชุมชนทั่วไปด้วย อีกทั้งเป็นแนวทางสำหรับการออกแบบใหม่ และนอกจากการออกแบบปรับปรุงแล้วยังต้องการดูแลรักษาที่ดีด้วย เพื่อให้สภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้ออกแบบปรับปรุงไว้ สามารถใช้งานได้ยาวนานและเต็มประสิทธิภาพ

References

- Frey, H. (1999). **Designing the City : Towards a More Sustainable Urban Form**. London : E & F. N. Spon.
- Janet, P. (2013). **Cultural Mapping : A Guide to Understanding Place, Community and Continuity**. Malaysia : Universiti Sians.
- Nimmol, K. (2020). **Making Database of Designing Community Public Spaces for Elderly People Case Study Kradang Nga Sub-district Municipality, Samut Songkhram Province**. Bangkok : Suan Sunandha Rajabhat University.
- Pongthana, P. (2020). **Promoting Low Carbon Tourism for Waterfront Community**. Paper Presented in the International Conference 2020 Low Carbon Design, the University of Kitakyushu, Japan.
- Woolley, H. (2003). **Urban Open Spaces**. New York : Spon Press.
- World Health Organization. (2007). **Global Age-Friendly Cities : A Guide**. France : Aging and Life Course, Family and Community Health.

การรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ

Perception of Workplaces towards the Quality of Cooperative Projects in the Tourism and Hospitality Industry

ชลลดา มงคลวนิช*

Chollada Mongkhonvanit

กฤต จุระกะนิษฐ์

Krip Jurakanit

ปิยธิดา กังวานสิทธิ์

Piyatida Kungwansith

มหาวิทยาลัยสยาม

Siam University

*chollada@siam.edu

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ของสถานประกอบการที่มีต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาที่ปฏิบัติงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโรงแรม บริษัททัวร์ และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ

ผลการศึกษาพบว่า สถานประกอบการมีการรับรู้ถึงคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาอยู่ในระดับมาก แต่หากแยกกลุ่มประเภทสถานประกอบการพบว่า สถานประกอบการในอุตสาหกรรมบริการมีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษามากกว่าสถานประกอบการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะเรื่องการช่วยลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบโครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษาจากกลุ่มสถาบันการศึกษาต่าง ๆ พบว่า สถานประกอบการมีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเอกชนมากกว่ามหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยราชภัฏอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องความสามารถในการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้กับสถานประกอบการได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ตำแหน่งงานของพนักงานที่ปรึกษาในสถานประกอบการที่ต่างกัน มีการรับรู้ถึงคุณภาพของโครงการแตกต่างกันกล่าวคือ พนักงานที่ปรึกษาที่มีตำแหน่งพนักงานและหัวหน้างาน รับรู้ถึงคุณภาพของโครงการสหกิจศึกษามากกว่าพนักงานที่ปรึกษาที่มีตำแหน่งระดับผู้จัดการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : การรับรู้คุณภาพ โครงการสหกิจศึกษา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว อุตสาหกรรมบริการ

Abstract

This research explores cooperative education students' perceptions of their workplaces in tourism and hospitality industries. Questionnaires were used as the data collection tool.

The study revealed that workplaces are positively perceived by cooperative education students. However, it also found that workplaces in the hospitality industry are better perceived than those in the tourism industry, especially concerning cost reduction in the workplace. The findings indicated that workplaces received more benefits from the cooperative education projects for private university students than those from public and Rajabhat universities in developing new products. The research also shows that job supervisors, members of the staff and managers, perceive the quality of cooperative education projects differently based on their position in the workplace.

Keywords : perception, cooperative education project, tourism, hospitality industry

บทนำ

ประเทศไทยมีรายได้หลักจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จะเห็นว่ารายได้จากอุตสาหกรรมนี้มีถึง 3.01 ล้านล้านบาทในปี พ.ศ. 2562 (Economics Tourism and Sports Division, 2020) เพื่อขับเคลื่อนอุตสาหกรรมนี้ให้แข่งขันกับนานาประเทศได้ จำเป็นต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีทักษะตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาให้กับสถานประกอบการได้ และกลไกหนึ่งที่สามารถจะช่วยพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมนี้คือ การจัดการเรียนการสอนควบคู่กับการไปปฏิบัติงานในสถานประกอบการจริงเสมือนเป็นพนักงานประจำ ดังนั้นในปี พ.ศ. 2545 ทางรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยในขณะนั้น จึงมีนโยบายให้การสนับสนุนงบประมาณ และได้ผลักดันให้มีการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบสหกิจศึกษาอย่างจริงจัง

การจัดการศึกษาในรูปแบบสหกิจศึกษา (Cooperative Education) เป็นหลักสูตรการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนในสถานศึกษาควบคู่กับการปฏิบัติงานจริงในสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ โดยความร่วมมือกับสถานประกอบการและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นการศึกษาที่ผสมผสานการเรียนกับการปฏิบัติงาน (Work Integrated Learning : WIL) เพื่อให้ นักศึกษามีความพร้อมสู่โลกแห่งการทำงานจริง และตอบโจทย์ความต้องการของสถานประกอบการที่รับบัณฑิตตรงตามสายงาน โดยมีเครือข่ายพัฒนาสหกิจศึกษา 9 เครือข่ายเป็นกลไกขับเคลื่อนและสนับสนุนเพื่อให้บัณฑิตได้รับประสบการณ์จากการทำงานจริง สามารถมองเห็นแนวทางการประกอบอาชีพในอนาคตและมีคุณสมบัติตรงตามความต้องการของสถานประกอบการและตลาดแรงงาน นอกจากนี้การร่วมมือกันของสถานศึกษา สถานประกอบการ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทั้ง 3 ฝ่ายได้รับความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการจัดการศึกษาแบบสหกิจศึกษาที่ก่อให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาการดำเนินงานของสหกิจศึกษาของประเทศในภาพรวมให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งศักยภาพ สมรรถนะ ทักษะทางวิชาชีพ

ที่สูงขึ้นและมีคุณลักษณะตามความต้องการของสถานประกอบการหรือตลาดแรงงาน (Office of the Permanent Secretary for Higher Education, Science, Research and Innovation, 2019)

ปัจจุบันสหกิจศึกษาถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรต่าง ๆ ในเกือบทุกสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งในหลายหลักสูตรได้เปิดโอกาสให้นักศึกษาไปปฏิบัติงานในสถานประกอบการเมื่อศึกษาอยู่ในชั้นปีที่ 3 และชั้นปีที่ 4 ซึ่งการปฏิบัติงานดังกล่าว นักศึกษาไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างเป็นระบบเพื่อเข้าไปปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องไปปฏิบัติ ซึ่งต่อมาในแผนอุดมศึกษาระยะ 15 ปี ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2560–2564) มุ่งเน้นให้สถาบันอุดมศึกษาส่งเสริมนักศึกษาในทุกภาควิชาได้มีโอกาสเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยสนับสนุนให้ไปปฏิบัติงานในสถานประกอบการที่มีคุณภาพภายใต้สังคมของการทำงาน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงกำหนดให้อยู่ในโครงการสหกิจศึกษาโดยปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 16 สัปดาห์ และเนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการ เป็นอุตสาหกรรมหลักที่ทำรายได้เข้าสู่ประเทศ การยกระดับให้อุตสาหกรรมนี้มีคุณภาพ สามารถแข่งขันกับนานาชาติประเทศได้ จึงจำเป็นต้องพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมนี้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสมรรถนะต่าง ๆ รวมทั้งความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

อย่างไรก็ดี การเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนบทบาทครูผู้สอนจากการบรรยายมาเป็นผู้ร่วมออกแบบกิจกรรมในการจัดการระบบการเรียนรู้ (Pedagogy) ให้นักศึกษาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สร้างสรรค์ความคิดของตนเอง นักศึกษาสหกิจศึกษาทุกคนจะต้องมีโครงการ ซึ่งนักศึกษาจะได้รับความรู้โดยผ่านการทำงานที่มีการค้นคว้าเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เช่น มีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การสืบค้นข้อมูล และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ร่วมกับการแก้ไขปัญหาที่จะช่วยเพิ่มทักษะการใช้ความรู้ในชีวิตจริง สร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานหรือชิ้นงานด้วยตัวนักศึกษาเอง ดังนั้นโครงการจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพที่แท้จริงของนักศึกษาสหกิจในโลกของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน ซึ่งโครงการสหกิจศึกษาสะท้อนให้เห็นผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษาในระบบสหกิจศึกษาของไทย นอกจากนี้ ผลงานหรือโครงการที่นักศึกษาคิดค้น หากสอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการและสามารถแก้ปัญหาให้กับสถานประกอบการที่ปฏิบัติงานได้ ก็จะสามารถผลักดันให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแข่งขันกับนานาชาติได้มากยิ่งขึ้น

นิยามศัพท์

- **สหกิจศึกษา** หมายถึง ระบบการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนในสถานศึกษาควบคู่กับการไปหาประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติงานจริง ณ สถานประกอบการอย่างมีระบบ ด้วยความร่วมมือจากสถานประกอบการและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นระบบการศึกษาที่ผสมผสานการเรียนกับการปฏิบัติงานจริง
- **สถานประกอบการ** หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานสหกิจศึกษากับสถานศึกษาและรับนักศึกษาสหกิจศึกษาเข้าปฏิบัติงาน
- **อุตสาหกรรมท่องเที่ยว** หมายถึง อุตสาหกรรมที่ประกอบด้วยธุรกิจหลายประเภท ทั้งธุรกิจที่เกี่ยวข้องโดยตรง และธุรกิจที่เกี่ยวข้องทางอ้อมหรือธุรกิจสนับสนุนต่าง ๆ ที่ร่วมกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจภายในประเทศ ซึ่งช่วยกระตุ้นให้มีการนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง อีกทั้งช่วยสร้างงานสร้างอาชีพได้หลายแขนง และกระจายรายได้ไปทั่วประเทศ

- **อุตสาหกรรมบริการ** หมายถึง การประกอบธุรกิจเกี่ยวกับการให้บริการ หรืออำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ารับบริการ เช่น ธุรกิจนำเที่ยว ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจนำส่ง ธุรกิจจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

- **โครงการหรือผลงาน** หมายถึง ระบบบริหารจัดการหรือสิ่งประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่จากการนำความรู้ทางทฤษฎีมาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ

- **การรับรู้** หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินคุณภาพการดำเนินงาน การกำกับดูแล และการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานสหกิจศึกษา

- **คุณภาพ** หมายถึง การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเป็นไปตามข้อกำหนดที่ต้องการหรือตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษา
2. เพื่อศึกษาการรับรู้ของกลุ่มประเภทสถานประกอบการที่มีต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา
3. เพื่อศึกษาการรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาแยกตามประเภทกลุ่มสถาบันศึกษาต่าง ๆ
4. เพื่อศึกษาการรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาแยกตามตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สหกิจศึกษา (Cooperative Education) เป็นระบบการศึกษาที่จัดให้มีการเรียนการสอนในสถานศึกษาควบคู่การไปปฏิบัติงานจริง ณ สถานประกอบการอย่างเป็นระบบด้วยความร่วมมือจากสถานประกอบการ ซึ่งลักษณะงานที่นักศึกษาได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติตรงกับสาขาวิชาของนักศึกษา และการปฏิบัติงานของนักศึกษาเสมือนพนักงานคนหนึ่งของสถานประกอบการ ได้รับประสบการณ์จากการปฏิบัติงานจริง ได้รับการเรียนรู้การพัฒนาทักษะทางวิชาชีพ พัฒนาตนเองทางด้านความคิด การสังเกต การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และการประเมินผล ซึ่งส่งผลให้นักศึกษาเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพสูงขึ้นและเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานมากขึ้นด้วย ในการดำเนินงานสหกิจศึกษาได้มีกระบวนการวัดผลสัมฤทธิ์ของการจัดสหกิจศึกษาโดยการกำหนดมาตรฐานให้นักศึกษาจัดทำและส่งรายงานสหกิจศึกษาเมื่อสิ้นสุดระยะเวลาการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา ซึ่งการเขียนรายงานสหกิจศึกษาเป็นกิจกรรมบังคับของการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา เพื่อฝึกฝนทักษะด้านการสื่อสารของนักศึกษา และเพื่อจัดทำข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับสถานประกอบการ โดยรายงานสหกิจศึกษา เป็นรายงานทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับผลงานวิจัย โครงการหรือรายงานการปฏิบัติงานที่นักศึกษาสหกิจศึกษาปฏิบัติหรือที่ได้รับมอบหมาย (Cooperative Education and Career Development Center, 2018) ซึ่งเป็นการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน (Project-based Learning : PBL) จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับความรู้โดยผ่านการทำงานที่มีการค้นคว้าอย่างเป็นขั้นตอน มีกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การสืบค้นข้อมูล และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ร่วมกับการแก้ปัญหาซึ่งจะช่วยเพิ่มทักษะการใช้ความรู้ในชีวิตจริง สร้างสรรค์ออกมาเป็นผลงานหรือชิ้นงาน

อีกทั้งเป็นส่วนที่ขับเคลื่อนให้นักศึกษาเห็นภาพของการทำงานหรือเป้าหมายของการทำงานได้ชัดเจนยิ่งขึ้น (Tiamtiporn, 2016) นักศึกษาจะได้ประโยชน์จากการไปปฏิบัติงานสหกิจศึกษาในเรื่องการเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น สามารถพัฒนาตนเองในด้านการจัดการ การบริหารเวลา การวางแผนงานที่ดี มีความรับผิดชอบต่องานที่ทำ และได้ฝึกฝนการถ่ายทอดข้อมูล เนื่องจากต้องเขียนรายงานการปฏิบัติงาน และนำเสนองาน รวมถึงรู้จักวิธีการคิดการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างถูกต้อง ส่วนสถานประกอบการเองจะได้รับประโยชน์จากนักศึกษาสหกิจที่มีความกระตือรือร้น และความพร้อมทางวิชาการช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากนักศึกษามีความรู้ ความสามารถตรงกับสาขาวิชาชีพเพียงพอที่จะปฏิบัติงานเสมือนเป็นพนักงานคนหนึ่ง ส่งผลให้พนักงานประจำมีเวลามากขึ้นที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่อื่นที่มีความยากและซับซ้อนมากกว่า หรือได้รับประโยชน์จากโครงการสหกิจศึกษาที่สามารถแก้ปัญหาหรือนำไปต่อยอดให้กับสถานประกอบการได้ และสถาบันการศึกษาก็จะได้รับประโยชน์ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ปัจจุบัน มีความทันสมัยและเป็นไปตามความต้องการของสถานประกอบการ (Cooperative and Work Integrated Education, 2010)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องโครงการหรือผลงานของนักศึกษาสหกิจศึกษายังไม่มีใครศึกษาอย่างจริงจัง แม้ว่าปัจจุบันจะมีการประกวดผลงานสหกิจศึกษาและการศึกษาเชิงบูรณาการกับการทำงานดีเด่น แต่ก็ยังไม่มีผู้ศึกษาเกี่ยวกับโครงการหรือผลงานของนักศึกษาสหกิจศึกษาโดยตรง ส่วนมากจะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักศึกษาสหกิจศึกษาดังนี้

Mongkhonvanit (2008) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อคุณลักษณะของนักศึกษาโครงการสหกิจศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาไทย ผลการศึกษาพบว่า สถานประกอบการมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของนักศึกษาสหกิจศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาของไทยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ สถานประกอบการมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของนักศึกษาสหกิจศึกษาแตกต่างกัน โดยความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของนักศึกษาสหกิจศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐสูงกว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล โดยเฉพาะเรื่องมนุษยสัมพันธ์ ความซื่อสัตย์ และการทำงานร่วมกับผู้อื่นแต่ไม่พบความแตกต่างรายคู่ระหว่างมหาวิทยาลัยเอกชนกับมหาวิทยาลัยอื่น ๆ นอกจากนี้ สถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของนักศึกษาสหกิจศึกษาสูงกว่าสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจโรงแรม โดยสถานประกอบการทั้งธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจโรงแรมมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะของนักศึกษาโครงการสหกิจศึกษาในเรื่องความมีมนุษยสัมพันธ์มากที่สุด

Pansuvannajit & Pansuvannajit (2011) ได้ศึกษาถึงปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาโครงการสหกิจศึกษา สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ภาคพายัพ เชียงใหม่ พบว่าสถานประกอบการมีความเห็นว่า นักศึกษามีความกระตือรือร้น มีความพร้อมทางวิชาการ และสามารถปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย ส่วนอาจารย์นิเทศงานควรกำหนดกฎเกณฑ์การนิเทศ ระยะเวลา ระยะทาง งบประมาณให้สอดคล้องกันมากที่สุด และควรการจัดการประชุมสัมมนา เผยแพร่ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายและกลยุทธ์การส่งเสริมสหกิจศึกษาให้เข้าใจร่วมกัน สำหรับ

ด้านนักศึกษาสหกิจศึกษามีความเห็นว่า ควรเป็นผู้เลือกสถานประกอบการตามความสมัครใจ ซึ่งเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาทำให้มีประสบการณ์ในการทำงานเพิ่มขึ้น ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการศึกษาครั้งนี้ คือ สถานประกอบการไม่ค่อยให้ความสำคัญกับโครงการสหกิจศึกษา นักศึกษาขาดการเตรียมตัวก่อนเข้าร่วมโครงการ รวมทั้งปัญหาการปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงาน

Luekitinan et al. (2015) ได้ศึกษาเรื่องผลของการจัดสหกิจศึกษาที่มีต่อระยะเวลาการได้งานและรายได้ของบัณฑิตสหกิจศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา พบว่าบัณฑิตคิดว่าโครงการสหกิจศึกษาช่วยให้บัณฑิตปรับตัวในการทำงานได้ง่ายขึ้นมากที่สุด และช่วยให้มีความมั่นใจในการทำงาน การนำประสบการณ์ในการปฏิบัติงานมาประยุกต์ใช้กับงานที่ทำอยู่ในปัจจุบันได้ในระดับมาก ส่วนเรื่องอื่น ๆ อยู่ในระดับปานกลาง การทดสอบสมมติฐานพบว่า การเข้าร่วมโครงการสหกิจศึกษาระหว่างศึกษามีผลต่อระยะเวลาการได้งานทำและรายได้เริ่มต้นของบัณฑิตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นอกจากนี้ ผู้แทนจากสถานประกอบการต้องการบัณฑิตที่มีความพร้อมในการทำงานหลังจากสำเร็จการศึกษา สามารถปฏิบัติงานได้ทันที มีความคิดต่อยอด รวมถึงมีความรับผิดชอบในงาน สำหรับแนวทางการพัฒนาบัณฑิต ผู้แทนสถานประกอบการให้ความสำคัญในเรื่องการลงมือปฏิบัติให้นักศึกษาเรียนรู้การทำงานจริง เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่ตลาดแรงงาน

Lapi-e (2017) ศึกษาเรื่องปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินโครงการสหกิจศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ พบว่าสถานประกอบการมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคต่อการดำเนินงานโครงการสหกิจศึกษาในระดับปานกลาง โดยเฉพาะเรื่องรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยสหกิจศึกษา ความเข้าใจในเนื้อหาโครงการสหกิจศึกษา และเป้าหมายของโครงการก่อนออกปฏิบัติงานในสถานประกอบการ เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการวางแผนและการบริหารงานสหกิจศึกษา คือปัญหาและอุปสรรคการดำเนินโครงการสหกิจศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการติดตามหรือการประเมินผลสหกิจศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอนสหกิจศึกษา นอกจากนี้ สถานประกอบการเห็นว่า ควรมีการเรียกนักศึกษาเข้าสัมภาษณ์รายบุคคลก่อนที่นักศึกษาจะเลือกสถานประกอบการ เพื่อสอบถามถึงงานที่สนใจและถนัด ซึ่งทางสถาบันการศึกษาจะได้เสนอแนะหรือเพิ่มทางเลือกสถานประกอบการให้เหมาะสมกับความชอบและความถนัดของตัวนักศึกษาเอง อีกทั้งให้นักศึกษาได้ทราบข้อมูลสถานประกอบการและนำไปประกอบการตัดสินใจเลือกสถานที่ที่จะไปปฏิบัติงาน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. สถาบันการศึกษาได้ทราบถึงการรับรู้ของสถานประกอบการที่มีต่อคุณภาพของโครงการสหกิจศึกษาในประเภทกลุ่มสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
2. ทำให้ทราบถึงคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาที่ควรส่งเสริมและควรพัฒนาเพื่อให้มีคุณภาพสอดคล้องตามความต้องการของสถานประกอบการ
3. สถาบันการศึกษาสามารถนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการเรียนการสอนและการดำเนินงานสหกิจศึกษาให้สามารถผลิตบุคลากรสู่อุตสาหกรรมนี้ให้มีคุณภาพมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณใช้วิธีการเชิงสำรวจ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคือ พนักงานที่ปริญญานักศึกษาสหกิจศึกษาในสถานประกอบการต่าง ๆ โดยส่งแบบสอบถามไปยังสถานประกอบการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและบริการต่าง ๆ ที่เคยรับนักศึกษาสหกิจศึกษา การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสุ่มแบบสะดวก โดยได้รับการตอบกลับแบบสอบถามกลับมา จำนวน 102 ชุด ทั้งนี้ มีบางสถานประกอบการไม่สะดวกให้ข้อมูล ซึ่งแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย 3 ส่วน ซึ่งส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นคำถามแบบให้เลือกตอบ ส่วนที่ 2 ถามการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการของนักศึกษาเป็นคำถามแบบมาตราวัดให้คะแนน และส่วนที่ 3 ความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาโครงการสหกิจศึกษา เป็นคำถามแบบให้แสดงความคิดเห็น โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจะใช้ความถี่และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการของนักศึกษา จะใช้ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบ Independent Sample T-Test ในกรณีที่มีตัวแปรอิสระ 2 ตัวแปร และการทดสอบด้วยค่าความแปรปรวนทางเดียวในการทดสอบหาความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเมื่อจำแนกมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน (102)	ร้อยละ (100%)
เพศ	ชาย	47	46.1
	หญิง	55	53.9
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	2	2.0
	ปริญญาโท	8	7.8
	ปริญญาตรี	81	79.4
	ต่ำกว่าปริญญาตรี	11	10.8
ประเภทสถานประกอบการ	อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว	29	28.4
	อุตสาหกรรมบริการ	73	71.6
ตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษา	พนักงาน	51	50.0
	หัวหน้างาน	32	31.4
	ผู้จัดการ	19	18.6
กลุ่มสถาบันการศึกษาของนักศึกษาสหกิจศึกษา	มหาวิทยาลัยรัฐ	16	15.7
	มหาวิทยาลัยเอกชน	63	61.8
	มหาวิทยาลัยราชภัฏ	12	11.8
	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล	11	10.8

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำงานอยู่ในสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมบริการ มีตำแหน่งเป็นพนักงาน และรับนักศึกษาสหกิจศึกษาจากมหาวิทยาลัยเอกชนมากที่สุด

ตารางที่ 2 การรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพโครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษา

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	$\bar{x}$	S.D.	ความหมาย
1. มีประโยชน์ต่อสถานประกอบการและสามารถนำไปใช้ได้จริง	3.77	0.831	มาก
2. สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ	3.58	0.906	มาก
3. ช่วยลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการ	3.63	0.933	มาก
4. ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสถานประกอบการ	3.31	0.975	ปานกลาง
5. ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับสถานประกอบการ	3.48	0.920	มาก
6. ช่วยให้ได้การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรของสถานประกอบการ	3.89	0.831	มาก
7. ช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม	3.47	0.887	มาก
8. ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถานประกอบการดีขึ้นจากการนำวัสดุเหลือทิ้งมาทำรีไซเคิล	3.63	0.974	มาก
9. โครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษาสามารถช่วยแก้ไขประเด็นปัญหาต่าง ๆ ให้กับสถานประกอบการได้	3.49	0.853	มาก
โดยภาพรวม	3.58	0.749	มาก

จากตารางที่ 2 จากการสำรวจการรับรู้ของผู้ตอบแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพโครงการนักศึกษาสหกิจศึกษา พบว่า สถานประกอบการมีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในเรื่องการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรของสถานประกอบการมากที่สุด

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามกลุ่มประเภทสถานประกอบการ

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว		อุตสาหกรรม การบริการ		t-test		ความหมาย
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
1. มีประโยชน์ต่อสถานประกอบการและสามารถนำไปใช้ได้จริง	3.62	0.820	3.84	0.834	- 1.180	0.241	ไม่แตกต่าง
2. สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ	3.62	1.049	3.56	0.850	0.296	0.768	ไม่แตกต่าง

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามกลุ่มประเภทสถานประกอบการ (ต่อ)

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว		อุตสาหกรรม การบริการ		t-test		ความหมาย
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	t	Sig.	
3. ช่วยลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการ	3.31	1.105	3.75	0.830	- 2.205	0.030*	แตกต่าง
4. ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสถานประกอบการ	3.10	1.047	3.40	0.939	- 1.379	0.171	ไม่แตกต่าง
5. ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับสถานประกอบการ	3.28	1.066	3.56	0.850	- 1.423	0.158	ไม่แตกต่าง
6. ช่วยให้การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรของสถานประกอบการ	3.79	1.013	3.93	0.751	- 0.666	0.509	ไม่แตกต่าง
7. ช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม	3.31	1.004	3.53	0.835	- 1.152	0.252	ไม่แตกต่าง
8. ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถานประกอบการดีขึ้นจากการนำวัสดุเหลือทิ้งมาทำรีไซเคิล	3.52	1.022	3.67	0.958	- 0.718	0.474	ไม่แตกต่าง
9. โครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษาสามารถช่วยแก้ไขประเด็นปัญหาต่าง ๆ ให้กับสถานประกอบการได้	3.41	0.907	3.52	0.835	- 0.568	0.571	ไม่แตกต่าง
โดยภาพรวม	3.44	0.870	3.64	0.694	- 1.220	0.225	ไม่แตกต่าง

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า กลุ่มประเภทสถานประกอบการแตกต่างกัน มีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาโดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า สถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมบริการมีการรับรู้ว่าคุณภาพโครงการสหกิจศึกษามีส่วนช่วยลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการมากกว่าสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากงานวิจัยเรื่องความพึงพอใจของสถานประกอบการต่อคุณลักษณะของนักศึกษาโครงการสหกิจศึกษา พบว่า สถานประกอบการพึงพอใจคุณลักษณะของนักศึกษาจากกลุ่มสถาบันต่าง ๆ แตกต่างกัน จึงนำมาเปรียบเทียบในตารางที่ 4 เพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปปรับปรุงการเรียนการสอนในกลุ่มสถาบันต่าง ๆ ได้

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามกลุ่มสถาบันการศึกษา

การรับรู้ต่อ คุณภาพ โครงการ	มหาวิทยาลัยรัฐ		มหาวิทยาลัย เอกชน		มหาวิทยาลัย ราชภัฏ		มหาวิทยาลัย เทคโนโลยี ราชมงคล		F-Test		ความหมาย
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.	
F1	3.56	0.814	3.89	0.805	3.42	1.084	3.85	0.603	1.518	0.215	ไม่แตกต่าง
F2	3.31	0.793	3.79	0.883	2.92	0.996	3.45	0.688	4.216	0.008*	ไม่แตกต่าง
F3	3.38	0.719	3.73	0.937	3.42	0.996	3.63	1.120	0.846	0.472	ไม่แตกต่าง
F4	3.13	0.719	3.43	1.011	3.08	0.996	3.18	1.079	0.777	0.510	ไม่แตกต่าง
F5	3.38	0.719	3.59	0.909	3.17	1.030	3.36	1.120	0.875	0.457	ไม่แตกต่าง
F6	3.81	0.750	3.98	0.793	3.42	1.084	4.00	0.775	1.711	0.170	ไม่แตกต่าง
F7	3.25	0.683	3.60	0.890	3.08	1.084	3.45	0.820	1.591	0.196	ไม่แตกต่าง
F8	3.38	0.806	3.79	0.953	3.08	1.165	3.64	0.924	2.304	0.082	ไม่แตกต่าง
F9	3.38	0.719	3.62	0.851	2.92	1.084	3.55	0.522	2.508	0.063	ไม่แตกต่าง
โดยภาพรวม	3.40	0.623	3.71	0.723	3.17	0.940	3.57	0.707	2.300	0.082	ไม่แตกต่าง

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หมายเหตุ : F1 = มีประโยชน์ต่อสถานประกอบการและสามารถนำไปใช้ได้จริง

F2 = สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ

F3 = ช่วยลดต้นทุนให้กับสถานประกอบการ

F4 = ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสถานประกอบการ

F5 = ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับสถานประกอบการ

F6 = ช่วยให้การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรของสถานประกอบการ

F7 = ช่วยสร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม

F8 = ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถานประกอบการดีขึ้นจากการนำวัตถุเหลือทิ้งมาทำรีไซเคิล

F9 = โครงการของนักศึกษาสหกิจศึกษาสามารถช่วยแก้ไขปัญหาประเด็นต่าง ๆ ให้กับสถานประกอบการได้

จากตารางที่ 4 พบว่า มีการรับรู้โดยรวมต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาจากกลุ่มสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สถานประกอบการมีการรับรู้ว่าคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ แตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ จึงทำการวิเคราะห์หาความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธี LSD แล้วพบว่าสถานประกอบการมีการรับรู้ว่าคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเอกชน สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการมากกว่าโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยราชภัฏ ส่วนมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพบว่า ไม่มีการรับรู้แตกต่างกับมหาวิทยาลัยเอกชน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 5 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษา

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	พนักงาน		หัวหน้างาน		ผู้จัดการ		F-Test		ความหมาย
	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	$\bar{x}$	S.D.	F	Sig.	
F1	3.90	0.755	3.72	0.851	3.53	0.964	1.534	0.221	ไม่แตกต่าง
F2	3.76	0.790	3.56	0.948	3.11	0.994	3.885	0.024*	แตกต่าง
F3	3.78	0.808	3.69	0.896	3.11	1.150	3.989	0.022*	แตกต่าง
F4	3.49	0.857	3.38	0.976	2.74	1.098	4.521	0.013*	แตกต่าง
F5	3.59	0.753	3.59	0.946	3.00	1.155	3.332	0.040*	แตกต่าง
F6	4.00	0.693	3.91	0.928	3.58	0.961	1.811	0.169	ไม่แตกต่าง
F7	3.51	0.758	3.69	0.896	3.00	1.054	3.894	0.024*	แตกต่าง
F8	3.76	0.885	3.72	1.023	3.11	0.994	3.547	0.033*	แตกต่าง
F9	3.61	0.777	3.53	0.879	3.11	0.937	2.531	0.085	ไม่แตกต่าง
โดยภาพรวม	3.71	0.627	3.64	0.779	3.14	0.868	4.463	0.014*	แตกต่าง

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 5 พบว่า ตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษาทั้ง 3 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งพนักงาน ตำแหน่งหัวหน้างาน และตำแหน่งผู้จัดการ มีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษาของนักศึกษาโดยรวมแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ โดยเฉพาะเรื่องสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ ช่วยลดต้นทุน เพิ่มรายได้ เพิ่มผลผลิต สร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถานประกอบการดีขึ้นจากการนำวัตถุดิบเหลือทิ้งมารีไซเคิล จึงได้ทำการวิเคราะห์หาความแตกต่างรายคู่โดยใช้วิธี LSD ดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษาเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	ตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษา	$\bar{x}$	พนักงาน	หัวหน้างาน	ผู้จัดการ
• สามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ	พนักงาน	3.76	—	0.202	0.659*
	หัวหน้างาน	3.56		—	0.457
	ผู้จัดการ	3.11			—

ตารางที่ 6 การเปรียบเทียบการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการสหกิจศึกษา จำแนกตามตำแหน่งของพนักงาน
ที่ปรึกษาเป็นรายคู่ด้วยวิธี LSD (ต่อ)

การรับรู้ต่อคุณภาพโครงการ	ตำแหน่งของ พนักงานที่ปรึกษา	$\bar{x}$	พนักงาน	หัวหน้างาน	ผู้จัดการ
• ช่วยลดต้นทุนให้กับ สถานประกอบการ	พนักงาน	3.78	–	0.097	0.679*
	หัวหน้างาน	3.69		–	0.582*
	ผู้จัดการ	3.11			–
• ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับ สถานประกอบการ	พนักงาน	3.49	–	0.115	0.753*
	หัวหน้างาน	3.38		–	0.638*
	ผู้จัดการ	2.74			–
• ช่วยเพิ่มผลผลิตให้กับ สถานประกอบการ	พนักงาน	3.59	–	– 0.006	0.588*
	หัวหน้างาน	3.59		–	0.594*
	ผู้จัดการ	3.00			–
• ช่วยสร้างระบบการบริหาร จัดการให้มีประสิทธิภาพ มากกว่าเดิม	พนักงาน	3.51	–	– 0.178	0.510*
	หัวหน้างาน	3.69		–	0.688*
	ผู้จัดการ	3.00			–
• ช่วยทำให้สภาพแวดล้อมใน สถานประกอบการดีขึ้นจาก การนำวัสดุเหลือทิ้งมาทำ รีไซเคิล	พนักงาน	3.76	–	0.046	0.659*
	หัวหน้างาน	3.72		–	0.613*
	ผู้จัดการ	3.11			–
โดยภาพรวม	พนักงาน	3.71	–	0.070	0.572*
	หัวหน้างาน	3.64		–	0.502*
	ผู้จัดการ	3.14			–

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 6 พบว่า พนักงานที่ปรึกษาดำเนินงานตำแหน่งพนักงาน และตำแหน่งหัวหน้างาน มีการรับรู้โดยรวมต่อคุณภาพของโครงการสหกิจศึกษาในระดับมากกว่าพนักงานที่ปรึกษาที่มีตำแหน่งผู้จัดการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยเฉพาะในเรื่องความสามารถในการช่วยลดต้นทุน เพิ่มรายได้ เพิ่มผลผลิตให้กับสถานประกอบการ สร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถานประกอบการดีขึ้นจากการนำวัสดุเหลือทิ้งมาทำรีไซเคิล อย่างไรก็ตามพบว่า พนักงานที่ปรึกษาที่มีตำแหน่งพนักงานเพียงตำแหน่งเดียวที่มีการรับรู้แตกต่างจากตำแหน่งผู้จัดการในเรื่องโครงการสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ

อย่างไรก็ตาม ในส่วนของคำถามปลายเปิดยืนยันว่า พนักงานที่ปรึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า โครงการงานสหกิจศึกษาในเรื่องความคิดสร้างสรรค์โดยเฉพาะการนำเอากระดานซีไอเคิลมาสร้างสรรค์เป็น ชิ้นงานใหม่เพื่อใช้ประโยชน์ในองค์กร และการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำโครงการร่วมกัน รวมทั้ง โครงการสามารถนำไปใช้สร้างประโยชน์ให้สถานประกอบการได้จริง ซึ่งช่วยให้องค์กรลดค่าใช้จ่ายลงได้

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาเรื่องการรับรู้ของสถานประกอบการต่อคุณภาพของโครงการงานสหกิจศึกษาพบว่า ทั้งสถานประกอบการประเภทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและประเภทอุตสาหกรรมบริการต่างรับรู้ต่อ คุณภาพโครงการงานสหกิจศึกษา ในเรื่องการเปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรของ สถานประกอบการมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับ Pansuvannajit & Pansuvannajit (2011) ในเรื่องสหกิจ ศึกษาช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานประกอบการกับสถานศึกษา โดยสถานประกอบการมี โอกาสพัฒนาแนวทางการปฏิบัติงาน และพนักงานที่ปรึกษาเองได้มีโอกาสฝึกทักษะในการเป็นผู้ถ่ายทอด ประสบการณ์ รวมถึงเสริมสร้างประสบการณ์การปฏิบัติงานให้กับนักศึกษา อย่างไรก็ตามพบว่านักศึกษา สหกิจศึกษาพบปัญหาในการเขียนโครงการ ซึ่งสอดคล้องกับ Lapi-e (2017) ดังนั้นสถานศึกษาจึงควร จัดการเรียนการสอนในส่วนนี้ก่อนให้นักศึกษาไปปฏิบัติงานจริง ผลจากการศึกษายังพบว่า โครงการงาน สหกิจศึกษาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยเอกชนสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้กับสถานประกอบการ ได้มากกว่าโครงการงานสหกิจศึกษาของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยของรัฐ และมหาวิทยาลัยราชภัฏ นอกจากนี้ ยังพบว่า ตำแหน่งของพนักงานที่ปรึกษาที่แตกต่างกันทั้ง 3 ตำแหน่ง คือ ตำแหน่งพนักงาน หัวหน้างาน และผู้จัดการ มีการรับรู้ต่อคุณภาพโครงการงานสหกิจศึกษาของนักศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะเรื่องสามารถสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับสถานประกอบการ ช่วยลดต้นทุน เพิ่มรายได้ เพิ่มผลผลิต สร้างระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และช่วยทำให้สภาพแวดล้อมในสถาน ประกอบการดีขึ้นจากการนำวัตถุดิบเหลือทิ้งมารีไซเคิล ซึ่งคุณสมบัติของพนักงานที่ปรึกษามีความสำคัญมาก ในการรับรู้คุณภาพของโครงการงานสหกิจศึกษาโดยเฉพาะเรื่องของคุณวุฒิ ซึ่งควรมีความรู้ในแผนกที่นักศึกษา ไปปฏิบัติงานและควรอยู่ในสาขาวิชาชีพเดียวกัน (Thai Association for Cooperative Education, 2009) เพื่อให้สามารถให้คำปรึกษา ติดตาม แนะนำการปฏิบัติงานสหกิจศึกษา ตรวจสอบโครงการ ให้ข้อเสนอแนะ และเห็นคุณค่าหรือประโยชน์ของโครงการนั้น ๆ อย่างไรก็ตาม พนักงานที่ปรึกษาส่วนหนึ่งพบว่า การจัดทำ รายงานสหกิจศึกษาในส่วนของโครงการที่นำเสนอยังขาดความละเอียดรอบคอบในเรื่องเนื้อหา โดยเฉพาะ รายละเอียดของผลงานและส่วนประกอบที่ใช้ทำชิ้นงาน รวมทั้งเรื่องราคาต้นทุนที่ค่อนข้างสูงเกินไปต่อ การผลิตชิ้นงานหนึ่งชิ้นงาน และความเหมาะสมของวัตถุดิบที่นำมาทำผลิตภัณฑ์ใหม่ จึงเห็นว่าหากทางสถาบัน การศึกษาจะช่วยให้ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการเลือกสรรวัตถุดิบที่เหมาะสมแก่นักศึกษาก็จะช่วยให้โครงการ สหกิจศึกษาสัมฤทธิ์ผลในทุก ๆ ด้านมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาสามารถสรุปข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาโครงการงานสหกิจศึกษาให้มี คุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการได้ดังนี้

สถาบันการศึกษา

1. ควรให้นักศึกษาศึกษาข้อมูลของสถานประกอบการเท่าที่จะทำได้ก่อนที่จะไปปฏิบัติงาน เพื่อจะได้ทราบจุดอ่อน จุดแข็งของสถานประกอบการนั้น ๆ
2. ควรให้นักศึกษาสหกิจศึกษาได้เลือกสถานประกอบการที่ตรงกับสาขาที่ศึกษาและแผนกที่ตนสนใจจะไปปฏิบัติงาน เพื่อสร้างแรงจูงใจและแสดงศักยภาพได้เต็มที่
3. ควรเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาสหกิจศึกษาในเรื่องวิธีการเขียนรายละเอียดของโครงการ และการนำเสนอ
4. ควรทำความเข้าใจกับนักศึกษาสหกิจศึกษาในเรื่องวัตถุประสงค์ของการทำโครงการ เพื่อให้ นักศึกษาทราบแนวทางและแก้ปัญหาได้ สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ

สถานประกอบการ

1. ต้องเลือกพนักงานที่ปรึกษาที่มีความเข้าใจเรื่องระบบสหกิจศึกษาที่อยู่ในส่วนงานที่นักศึกษาไปปฏิบัติงาน
2. พนักงานที่ปรึกษาควรเข้าใจและมีความรู้ในเรื่องโครงการที่นักศึกษาทำ เพื่อให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ได้
3. สถานประกอบการควรให้โอกาสนักศึกษาได้ทำโครงการที่เป็นประโยชน์และแก้ปัญหาให้สถานประกอบการได้ไม่มากนัก
4. สถานประกอบการต้องกล้าบอกปัญหาและให้ข้อมูลที่สามารถจะให้ได้ เพื่อให้โครงการสัมฤทธิ์ผลและมีประโยชน์ต่อสถานประกอบการอย่างแท้จริง

นักศึกษา

1. นักศึกษาสหกิจศึกษาควรมีสิทธิ์เลือกประเภทสถานประกอบการที่ตรงกับสาขาวิชาและในส่วนงานที่ตนสนใจ
2. นักศึกษาสหกิจศึกษาต้องตระหนักถึงความถนัดและศักยภาพของตนเองในการเลือกทำโครงการ
3. การเลือกหัวข้อโครงการควรเป็นโครงการที่มีประโยชน์ สามารถแก้ปัญหาให้สถานประกอบการได้ หรือสอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ
4. นักศึกษาต้องศึกษาหาข้อมูลอย่างครบถ้วนก่อนทำโครงการ และควรศึกษาระเบียบวิธีการเขียนวิเคราะห์ข้อมูลอย่างถูกต้อง เพื่อให้โครงการมีคุณภาพและเชื่อถือได้

References

- Cooperative and Work Integrated Education. (2010). **Cooperative Education Handbook Siam University**. Retrieved from <https://bit.ly/3zvpHOE>
- Cooperative Education and Career Development Center. (2018). **Co-operative Education Handbook Sripatum University**. Retrieved from <https://www.spu.ac.th/uploads/contents/2018042583522.pdf>
- Economics Tourism and Sports Division. (2020). **Tourism Situation in December 2019**. Retrieved from <https://www.isranews.org/isranews-short-news/84811-tourism.html>
- Lapi-e, A. (2017). Problems and Guideline to Development on Co-operative Education in Public Administration Program, Faculty of Humanities and Social Science, Thaksin University. *Thaksin University Library Journal*, 6, 217–247.
- Luekitinan, W. & Nontasak, P. & Saosaweang, P. (2015). The Impact of Cooperative Education on Period to Get Job and Started Income of New Graduates, Burapha University. *Suranaree Journal Social Science*, 9(2), 105–121.
- Mongkhonvanit, C. (2008). Employer Satisfactions towards the Co-operative Education Student Attributes of Thai Higher Education Institutions. *Journal of Cultural Approach*, 9(16), 69–82.
- Office of the Permanent Secretary for Higher Education, Science, Research and Innovation. (2019). **A Decade of Thai Cooperative Education Day toward a Sustainable Future**. Retrieved from <https://www.mhesi.go.th/index.php/news-and-announce-all/news-all/151-2019-05-27-08-15-49.html>
- Pansuvannajit, S. & Pansuvannajit, C. (2011). **The Study and Solution Girds Line of Cooperative Education Project Administration Division, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna Chiangmai North**. Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University.
- Thai Association for Cooperative Education. (2009). **Standards and Quality Assurance for Cooperative Education Operations**. Retrieved from http://www.mua.go.th/users/bphe/cooperative/data/kumu_coop54.pdf
- Tiamtiporn, K. (2016). **PBL : Project Base Learning**. Retrieved from <https://bit.ly/3BpQDj7>

แนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม: น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

Guidelines for the Transmission of Cultural Values and Collective Identity : Chili Pastes of Southeast Asia

สิริน จกามานนท์*

Sirin Chakamanont

หทัยรัตน์ ทับพร

Hatairath Tubporn

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Chulalongkorn University

อัศวิทธิ์ เรืองรอง

Akhawit Ruengrong

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

Bansomdejchaopraya Rajabhat University

*sirin.chakamanont@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ 2) วิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม และ 3) นำเสนอแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม มีขอบเขตการวิจัยคือ ศึกษา น้ำพริกที่ใช้เป็นเครื่องจิ้มได้แก่ น้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าในกรุงเทพและปริมณฑล ประเทศไทย แจ่วบองในหลวงพระบาง ประเทศลาว และตีกเครื่องในพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เป็นกรณีศึกษา มีวิธีดำเนินการวิจัย คือ การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมอาหารโดยเฉพาะน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ และการวิจัยภาคสนามในพื้นที่กรณีศึกษา ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่มได้แก่ นักวิชาการ ผู้นำชุมชน และเจ้าของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ในไทยจำนวน 15 คน ลาวจำนวน 15 คน กัมพูชาจำนวน 30 คน รวม 60 คน และนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาเสนอแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์แบ่งเป็น 5 ประเด็นได้แก่ (1) ด้านประวัติศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นรากเหง้าที่สืบสานเราชาวอุษาคเนย์ไว้ด้วยกัน (2) ด้านสุนทรียศาสตร์สะท้อนอัตลักษณ์ความงามที่เรียบง่ายแต่ลุ่มลึก (3) ด้านจริยศาสตร์สะท้อน

อัตลักษณ์ความรักความอบอุ่นในแบบฉบับของชาวอุษาคเนย์ (4) ด้านภูมิปัญญาสะท้อนอัตลักษณ์การดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และ (5) ด้านวิถีชีวิตสะท้อนอัตลักษณ์วิถีแห่งอุษาคเนย์

2) การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในอดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า เป็นการสืบสานผ่านรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ ได้แก่ วิทยาลัยวิชาชีพและมหาวิทยาลัย การศึกษานอกระบบ ได้แก่ ร้านอาหารและโรงเรียนสอนทำอาหาร และการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงในครัวเรือน ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวและชุมชน

3) แนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ควรส่งเสริมการสืบสานผ่านรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตโดยมีสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งต่อมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้นี้จากรุ่นสู่รุ่น

คำสำคัญ : น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ คุณค่า อัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรม การสืบสาน มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้

Abstract

The purposes of this research are 1) to analyze the values and collective identity associated with the Southeast Asia's chili pastes; 2) to analyze the cultural inheritance; and 3) to present guidelines for the transmission of Southeast Asia's cultural inheritance. The scope of this research focuses on chili pastes uses as dips: Nam prik in Bangkok, Thailand; Jeaw bong in Luangprabang, Laos; and Tik Kreoung in Phnom Penh, Cambodia, as case studies. The research methods include documentary research, interviews with chili paste and food culture experts, and field research in the corresponding areas. The interviews were in-depth and semi-structured. The key informants were divided into three groups: academics, community leaders, and community members who continued producing the chili paste. There were a total of 60 interview participants, which were comprised of 15 participants in Thailand, 15 participants in Laos, and 30 participants in Cambodia. The analyzed data was used for drafting, reviewing and presenting the guidelines for the transmission of cultural values and collective identity of Southeast Asia's chili pastes.

The research resulted are as follows: 1) the values and collective identity associated with Southeast Asia's chili paste were found and divided into five areas: (1) history reflecting the identity of Southeast Asian roots; (2) aesthetics reflects a minimalist identity; (3) ethics reflecting on identity of love and care; (4) wisdom reflecting harmonization with nature; and (5) a way of life reflecting Southeast Asian living practices.

2) The cultural inheritance of values and collective identity associated with Southeast Asia's chili pastes is transmitted through lifelong learning, which is a combination of formal

education (vocational schools and universities), non-formal education (restaurants and cooking schools), and informal education (learning through direct experiences in households and communities).

3) The guidelines for transmission of cultural inheritance should focus on the family unit as a fundamental platform for integrating intangible cultural heritage into lifelong learning. A person who takes care of a child is the key to success of passing on this taste of wisdom through everyday practices.

Keywords : Southeast Asia's chili pastes, value, collective identity, transmission, intangible cultural heritage

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์อาเซียนด้านการศึกษาศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2558–2562 และแผนงานประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ค.ศ. 2025 (Ministry of Education, 2015; ASEAN Secretariat, 2016) ต่างมีข้อกำหนดให้มุ่งสร้างความรู้พื้นฐานของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเฉพาะองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และประเพณีของประเทศ และยังมุ่งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของอาเซียนเพื่อดำรงความต่อเนื่องในการดำเนินงานภายหลังการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ทุกฝ่ายจึงเริ่มต้นตัว และเห็นความสำคัญขององค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมมากยิ่งขึ้น หากพิจารณาองค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมแล้ว วัฒนธรรมอาหารหรือมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ประเภทอาหารและโภชนาการนับเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากอาหารเป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ หนึ่งในอาหารที่โดดเด่นและพบได้ทั่วทุกแห่งในภูมิภาคนี้คือน้ำพริก

น้ำพริกเป็นอาหารที่ปรุงด้วยกะปิ กระเทียม พริกชี้หนู มะนาว เป็นต้น (Royal Institute, 2013) ใช้เป็นเครื่องจิ้มกินกับผักหลายชนิดแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่นและฤดูกาล (Department of Academic, 2015) อนึ่งน้ำพริกในที่นี้ไม่ได้หมายรวมถึงน้ำพริกที่ใช้เป็นส่วนประกอบในการทำอาหารประเภทต่าง ๆ หรือที่เรียกว่าพริกแกง ทั่วทุกแห่งในอุษาคเนย์ต่างมีวัฒนธรรมอาหารที่มีน้ำพริกเป็นส่วนประกอบด้วยกันทั้งสิ้น เพียงแต่มีชื่อเรียกแตกต่างกันออกไป อย่างในประเทศไทย พม่า เวียดนาม และฟิลิปปินส์มีน้ำพริกที่มีกะปิเป็นส่วนผสมหลักคล้าย ๆ กัน ไทยเรียกน้ำพริกกะปิ พม่าเรียกน้ำพริกงาปี (Ngapi) เวียดนามเรียกน้ำพริกम्म (Mam) ส่วนฟิลิปปินส์เรียกน้ำพริกบาโกอง (Bagoong) ใช้จิ้มหรือปรุงเป็นแกง ในลาวมีน้ำพริกแห้งใส่หนังควายรับประทานกับข้าวเหนียวเรียกว่า แจ่วบอง (Jeawbong) ในกัมพูชามีน้ำพริกปลาร้ากับผักจิ้มรับประทานแกล้มเนื้อควาย เรียกว่า ปราฮอก กะติ (Prahok Ktis) ต่างจากน้ำพริกของไทยตรงที่ของกัมพูชาจะไม่นำพริกลงไปตำรวมกันในครก แต่จะนำพริกแห้งไปแช่น้ำจนนุ่ม แล้วมาสับบนเขียงแยกไว้ (Ramitanon & Vechanont, 2008) ในประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์และบรูไนมีน้ำพริกทำจากพริกหลายชนิด ได้แก่ พริกชี้ฟ้า พริกชี้หนูสวน และพริกคาเยนซึ่งเป็นพริกท้องถิ่น พริกดังกล่าวใช้บดรวมกับน้ำส้มสายชู หมักกับข้าว เกลือ และน้ำตาล เรียกว่า ซัมบัลเทราลี

(Sambal Terasi) ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะมีสูตรต่างกันไปตามแต่ลักษณะภูมิประเทศ บางภูมิภาคมีการใส่กะปิคล้าย ๆ น้ำพริกไทย แต่เพิ่มส่วนผสมของน้ำมะขามเปียก ปลาแห้ง มะเขือเทศ หรือถั่วลิสงลงไปด้วยรับประทานคู่กับผักหลากหลายชนิด (Paramanusit, 2013) เป็นต้น น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์แตกต่างจากเครื่องจิ้มของชาติอื่น ๆ ตรงที่น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์นั้นถือเป็นกับข้าวที่สมบูรณ์ในตัวเอง เสิร์ฟให้รับประทานคู่กับข้าวได้เลย อีกทั้งส่วนประกอบของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์นั้น สามารถดัดแปลงปรับเปลี่ยนได้ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น

ในดินแดนอุษาคเนย์มีวัฒนธรรมร่วมหลายอย่างมาเนิ่นนานหลายพันปีแล้ว เพราะอยู่เขตมรสุมเดียวกัน ทั้งส่วนที่เป็นแผ่นดินใหญ่และหมู่เกาะ จึงมีประวัติศาสตร์ร่วมกันอย่างแยกไม่ได้ (Wongthes, 2016) วัฒนธรรมอาหารก็เช่นกัน ในวัฒนธรรมอาหารของชาวอุษาคเนย์ของดาวจะมาพร้อมกันหมด ไม่ได้มาทีละอย่างแบบอาหารตะวันตก และน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ก็จะจัดไว้เป็นหนึ่งในของควาแทบทุกมื้อ ธรรมเนียมการรับประทานอาหารเช่นนี้เรียกว่า สำรับ (Kongpun, 2018) ชาวอุษาคเนย์รวมถึงในไทย ลาวและกัมพูชา ซึ่งเป็นประเทศบนแผ่นดินใหญ่ของดินแดนอุษาคเนย์ ตั้งอยู่ในคาบสมุทรอินโดจีน ต่างก็รับประทานอาหารเป็นสำรับทั้งมือเช้า มือกลางวัน และมือเย็น ไม่ว่ามือไหน ๆ ก็มักจะมีน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นกับข้าวหลัก ถือเป็นหัวใจสำคัญของสำรับเสมอ

แม้ว่าน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์จะเป็นหัวใจสำคัญของสำรับอาหารมาอย่างยาวนาน แต่ในปัจจุบันองค์ความรู้เกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์กลับลดลง ดังหลักฐานงานวิจัยเรื่องการศึกษาชื่อน้ำพริกใน 4 ภาค : ภาพสะท้อนความเป็นอยู่และวัฒนธรรมไทย (Wongthai, 2016) อีกทั้งเมื่อพูดถึงการศึกษาเรื่องน้ำพริกในมิติทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของชาวอุษาคเนย์แล้วพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้อยู่น้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นเพียงการเก็บรวบรวมสูตรน้ำพริกเป็นตำราอาหารประจำชาติ ยังไม่พบงานวิจัยที่กล่าวถึงน้ำพริกที่ศึกษาคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ตลอดจนการกำหนดแนวทางการสืบสานมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ในระดับภูมิภาค ทั้ง ๆ ที่การศึกษาในด้านนี้จะช่วยสืบวัฒนธรรมอาหารและสานสัมพันธ์ชาวอุษาคเนย์และการเป็นประชาคมอาเซียนได้อย่างดียิ่ง

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมยังสามารถสะท้อนตัวตนหรืออัตลักษณ์อาเซียนได้ด้วย ดังที่ศูนย์วิจัยมานุษยวิทยาสรินธรระบุไว้ว่า “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมเป็นต้นธารของอัตลักษณ์” (Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre, 2017) คำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากวัฒนธรรมจะมีคุณค่าในตัวเอง และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีในระหว่างมนุษย์ในประชาคมอาเซียนแล้ว วัฒนธรรมยังบ่งชี้ตัวตนหรือสิ่งที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” ได้ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับอัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องที่ไม่ควรมองข้าม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ประเภทอาหารและโภชนาการ โดยเลือกน้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าในกรุงเทพฯ และปริมณฑล ประเทศไทย แจ่วบองในหลวงพระบาง ประเทศลาว และตีกะโรงในพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากเป็นน้ำพริกที่ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักยอมรับของคนทั้งประเทศ และเป็นพื้นที่ศูนย์กลางมรดกทางวัฒนธรรมและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

ในปัจจุบัน น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ถือเป็นต้นธารของอัตลักษณ์สะท้อนตัวตนและความเป็นหนึ่งเดียวกันของประชาคมอาเซียนที่ควรจะได้รับ การส่งเสริมรักษามรดกวัฒนธรรมตั้งแต่ในขั้นตอนของการประเมินคุณค่า ไปจนถึงการดำรงรักษาและการสืบสานส่งต่อเพื่อให้ น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์คงลักษณะเฉพาะและมีพัฒนาการอย่างสร้างสรรค์ไม่หยุดนิ่ง นำพาซึ่งความมั่งคั่งให้แก่ภูมิภาคต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

การทบทวนวรรณกรรม

จากการสืบย้อนประวัติ น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ไม่ปรากฏหลักฐานชี้ชัดว่า น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ถูกคิดค้นครั้งแรกอย่างไร ที่ประเทศใดและในยุคสมัยไหน เนื่องจากการทำอาหารในสมัยก่อนนั้นไม่นิยม บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่จะสืบสานวิธีการปรุงและส่วนผสมต่อ ๆ กันมาตามคำบอกเล่ารุ่นต่อรุ่น อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่เก่าแก่ที่สุดและถือเป็นลายลักษณ์อักษรชิ้นแรก ที่กล่าวถึงอาหารชนิดนี้ในไทยความว่า “... น้ำจิ้มของพวกเขานั้นทำกันง่าย ๆ ใส่ น้ำนิดหน่อยกับเครื่องเทศ หัวกระเทียม หัวหอม และผักกลางชนิดที่มีกลิ่นดี เช่น กระเพรา พวกเขาชอบบริโภค น้ำจิ้มเหลวนชนิดหนึ่ง คล้ายกับมัสดาร์ต ประกอบด้วยกุ้งเคยเน่าเพราะหมักไม่ได้ที่เรียกว่า กะปิ (Capi) ...” (La Loubère, 2005) Lakkham et al. (2014) อภิปรายว่า น้ำจิ้มในหลักฐานนี้ก็น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์นั่นเอง เพียงแต่ ผู้บันทึกเป็นชาวต่างชาติ จึงไม่เข้าใจว่า น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นกับข้าวสมบูรณ์แบบแล้ว ไม่ได้เป็นเพียงแค่เครื่องปรุงรสอย่างน้ำจิ้มหรือซอส เป็นเหตุให้เรียกผิดเพี้ยนจากความเป็นจริง

บันทึกข้างต้นนี้เป็นของลาลูแบร์หนึ่งในคณะราชทูตชาวฝรั่งเศสของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ซึ่งมาเฝ้า สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเพื่อจําเริญพระราชมติ ระหว่างฝรั่งเศสและไทยในสมัยอยุธยา ซึ่งในขณะนั้น ไทย ลาวและกัมพูชาต่างก็ถูกรวมเข้าไว้ด้วยกันเป็นภายใต้อาณาจักรสยามจึงถือว่าไทย ลาวและกัมพูชา มีประวัติศาสตร์เรื่องน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ร่วมกันมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันไทย ลาวและกัมพูชายังคง บริโภคน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ มีน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์บางชนิดที่ถือเป็นตัวแทนน้ำพริกของประเทศไทย ลาวและกัมพูชาได้ เนื่องจากเป็นน้ำพริกที่ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักยอมรับของคนทั้งประเทศและ / หรือ เป็นน้ำพริกสูตรพื้นฐานที่สามารถปรุงแต่งต่อยอดด้วยการใส่เครื่องปรุงที่หาได้ในแต่ละท้องถิ่นเพิ่มเติม จึงแพร่หลายกระจายตัวอยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ได้แก่ น้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าตัวแทนน้ำพริก ของไทย แจ่วบองตัวแทนน้ำพริกของลาว และตีกเครื่องตัวแทนน้ำพริกของกัมพูชา

หากสืบย้อนอดีตยังพบว่า ไทย ลาวและกัมพูชาต่างเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรฟูนัน ซึ่งเป็น อาณาจักรแรก ๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนอุษาคเนย์ ในขณะนั้นอาณาจักรฟูนันเป็นอาณาจักรที่ควบคุม อำนาจทางการค้าของดินแดนอุษาคเนย์ทั้งหมด ส่งผลให้บริเวณนี้เป็นจุดนัดพบแลกเปลี่ยนความหลากหลาย ทางวัฒนธรรมของดินแดน และเป็นแกนหลักเชื่อมโยงไปยังวัฒนธรรมของชาติอื่น ๆ ในอุษาคเนย์มาตั้งแต่ โบราณ (Mitsuriya, 2014) อีกทั้งไทย ลาวและกัมพูชายังมีความพร้อมของวัฒนธรรมที่โดดเด่นมากกว่า พม่าและเวียดนามซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีน (Department of Public Relations, 2018) ไทย ลาว และกัมพูชาจึงมีความสำคัญในฐานะที่มีรากวัฒนธรรมเดียวกัน วัฒนธรรมในที่นี้หมายรวมถึงวัฒนธรรม อาหารและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ด้วย ปัจจุบันพื้นที่ที่เป็นศูนย์กลางมรดกทาง วัฒนธรรมและเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมของไทย ลาวและกัมพูชา ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล ประเทศไทย หลวงพระบาง ประเทศลาว และพนมเปญ ประเทศกัมพูชา

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ สาขาความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ประเภทอาหารและโภชนาการ โดยเลือกน้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าในกรุงเทพและปริมณฑล ประเทศไทย แจ่วบองในหลวงพระบาง ประเทศลาว และตีกเครื่องในพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เป็นกรณีศึกษาเรียกรวมว่า น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์
2. เพื่อวิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ โดยมีขอบเขตการวิจัยคือ ศึกษาน้ำพริกที่ใช้เป็นเครื่องจิ้มในพื้นที่บริเวณไทย ลาวและกัมพูชาเป็นกรณีศึกษา

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ เพื่อส่งเสริมให้ชาวอุษาคเนย์ตระหนักถึงจุดร่วมทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของภูมิภาค
2. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ สถาบันการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ องค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมของภูมิภาค
3. ได้แนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ เพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียนผ่านการเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอาหาร เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาไปสู่การสร้างความสำเร็จในอดีตต่อกันในภูมิภาค อันจะนำไปสู่การสานสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและยั่งยืนของกลุ่มประเทศอุษาคเนย์ในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ใช้วิธีศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องประกอบกับวิธีสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ รวมถึงเพื่อขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัย การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทำโดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบสโนว์บอล คุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลกลุ่มแรกคือ เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมอาหารโดยเฉพาะน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแรกโดยประสานงานกับสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาและสถานทูตลาวและกัมพูชาประจำประเทศไทย จากนั้นให้ผู้ให้ข้อมูลแรกแนะนำผู้ให้ข้อมูลถัดไปจนได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้เชี่ยวชาญที่ให้สัมภาษณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 9 คน จากนั้นใช้วิธีการวิจัยภาคสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อมทั่วไป วัฒนธรรมชุมชน รวมถึงพฤติกรรมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ทำการวิเคราะห์โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้อง โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการสืบสานและ / หรือ เป็นผู้สืบสานทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์มาอย่างยาวนานและเป็นผู้เชี่ยวชาญการปรุงน้ำพริกและเป็นผู้สืบสานทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับน้ำพริกในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง กลุ่มผู้นำชุมชนที่มีประสบการณ์ช่วยสืบสานทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับน้ำพริก ตลอดจนกลุ่มนักวิชาการด้านการศึกษา ด้านอาหารและโภชนาการ ด้านวัฒนธรรมอาหารที่มีส่วนในการสืบสานทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ มีผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 60 คน แบ่งเป็นผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 15 คนจากกรุงเทพและปริมณฑลของไทย จำนวน 15 คนจากหลวงพระบาง ประเทศลาว และจำนวน 30 คนจากพนมเปญ ประเทศกัมพูชา

ขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ และผลการวิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มากร่างเป็นแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาน้ำพริกที่ใช้เป็นเครื่องจิ้มเท่านั้น ได้แก่ น้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าในกรุงเทพและปริมณฑล ประเทศไทย แจ่วบองในหลวงพระบาง ประเทศลาว และตีกเครื่องในพนมเปญ ประเทศกัมพูชา เป็นกรณีศึกษา

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบบันทึกการสัมภาษณ์ และแบบบันทึกภาคสนาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมในขั้นตอนที่ 1 และการวิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมในขั้นตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้มาตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า จากนั้นนำมาวิเคราะห์เนื้อหา และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ซึ่งข้อมูลที่ได้จะใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในขั้นตอนที่ 3 การนำเสนอแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ โดยการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและการวิจัยภาคสนาม สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์

น้ำพริกเป็นอาหารประเภทเครื่องจิ้มชนิดหนึ่ง มีส่วนประกอบสำคัญคือ พริกที่ตำ โขลกหรือบดกับพืช ผัก ผลไม้ สมุนไพรอื่น ๆ อาจใส่เนื้อสัตว์ดิบ ปรุงสุกและ / หรือที่ผ่านกรรมวิธีถนอมอาหารอย่างกะปิ ปลาร้าหรือหนังควายตากแห้งก็ได้ ปรุงรสด้วยเครื่องปรุงที่ให้รสเค็ม เปรี้ยว หวาน เช่น น้ำปลา น้ำมะนาว

น้ำตาล เป็นต้น ส่วนใหญ่รับประทานคู่กับผักชนิดต่าง ๆ ปัจจุบันยังไม่มีข้อสรุปที่แน่นอนว่าน้ำพริกถือกำเนิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน อย่างไรก็ตามเนื่องจากการประกอบอาหารในอดีตนั้นไม่นิยมจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร แต่นิยมสืบสานต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นผ่านการบอกเล่า การเลียนแบบและการฝึกปฏิบัติจนชำนาญเนื่องจากในอดีตชาวอุษาคเนย์นิยมบริโภคสัตว์น้ำมากกว่าสัตว์บก จึงน่าจะคิดค้นน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ขึ้นเพื่อเพิ่มรสชาติของอาหารและดับกลิ่นคาวของเนื้อสัตว์

อีกทั้งพบข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับพริกซึ่งเป็นส่วนผสมหลักในน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ว่าไม่ได้มีถิ่นกำเนิดในอุษาคเนย์ แต่เพิ่งถูกนำเข้ามาในดินแดนโดยชาวโปรตุเกส ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 15 (Department of Cultural Promotion, 2016) ถึงกระนั้นรสชาติเผ็ดร้อนก็มีคู่ครัวอุษาคเนย์มาอย่างยาวนานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ จากหลักฐานการขุดพบเมล็ดพืชที่ใช้รับประทานอายุเก่าแก่เกือบ 10,000 ปี ในชั้นดินที่ถ้ำผี จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อปี พ.ศ. 2512 ของนักโบราณคดีชาวอเมริกา ชื่อ Chester F. Gorman นอกจากเมล็ดสมอพิเภก มะกอกเกลื่อน ละมุดสีดาแล้ว ยังมีพืชรสเผ็ดได้แก่ ดีปลีและพริกไทยอยู่ด้วย นอกจากนี้จารึกอักษรภาษาเขมรโบราณ สมัยกษัตริย์ชัยวรมันที่ 7 ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 หรือประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 12 ระบุข้อความเกี่ยวกับเครื่องสมุนไพรร้อนที่แจกจ่ายมาจากราชสำนัก ได้แก่ ดีปลีผิงและพริกไทยอย่างชัดเจน (Lea-lamai, 2017) อีกทั้งในหนังสือ The Oxford Encyclopedia of Food and Drink in America (2004) ยังกล่าวถึงช่วงเวลาการกำเนิดเครื่องจิ้มรูปแบบต่าง ๆ ว่าทั่วโลกบริโภคเครื่องจิ้มมาอย่างยาวนานนับพัน ๆ ปีแล้ว น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ก็อาจจะมีกำเนิดมาอย่างยาวนานเป็นพันปีหรือหมื่นปีดังอายุของเมล็ดดีปลีที่ค้นพบ เพียงแต่น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์โบราณใช้ดีปลีและพริกไทยเป็นส่วนผสม ก่อนที่จะปรับมาใช้พริกอย่างในปัจจุบัน

ประเทศในดินแดนอุษาคเนย์ต่างก็มีน้ำพริกเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมอาหารทั้งสิ้น น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นอาหารที่ให้พลังงานและสารอาหารแก่ร่างกาย ชูรสชาติ และสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อมนุษย์ในสังคมและกับธรรมชาติ จากการศึกษาพบว่าน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์หลายชนิดที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นตัวแทนน้ำพริกของประเทศ เนื่องจากได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักยอมรับของคนทั้งประเทศและ / หรือเป็นน้ำพริกสูตรพื้นฐานที่สามารถปรุงแต่ง ต่อยอดด้วยการใส่เครื่องปรุงที่หาได้ในแต่ละท้องถิ่นเพิ่มเติมจนแพร่หลายกระจายตัวอยู่ทุกพื้นที่ทั่วประเทศ ส่วนหนึ่งได้แก่น้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าของไทย แฉ่วบองของลาว และตีกเครื่องของกัมพูชา

- **น้ำพริกกะปิ** จะมีสีม่วงอมชมพูตามสีของกะปิ และสีของน้ำพริกปลาร้าจะมีสีน้ำตาลอมเหลืองตามสีของปลาร้าที่ใช้ ลักษณะเนื้อน้ำพริกของน้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้ามีตั้งแต่แห้งไปจนถึงค่อนข้างเหลว รสชาติโดดเด่นของน้ำพริกกะปิและน้ำพริกปลาร้าคือ รสกลมกล่อม มีทั้งรสเค็ม หวาน เปรี้ยวผสมผสานกัน ไม่มีรสใดรสหนึ่งโดดเด่นมา เป็นความลงตัวของเครื่องปรุงและส่วนผสมทั้งหมด ส่วนรสเผ็ดนั้นถือเป็นรสรองจะปรุงให้เผ็ดหรือไม่เผ็ดก็ได้

- **แฉ่วบอง** มีสีแดงสดจากพริกแห้งที่ใช้ และมีลักษณะเนื้อน้ำพริกค่อนข้างข้น เกาะตัว ไม่เหลวเป็นน้ำ อีกทั้งยังมีหนังควายให้เคี้ยวหนึบหนับอีกด้วย แฉ่วบองมีรสชาติโดดเด่นคือ จะออกหวาน เค็ม และไม่มีรสเปรี้ยวเลย ส่วนรสเผ็ดนั้นมีหลากหลายตั้งแต่เผ็ดไม่มากแบบเด็กสามารถทานได้ไปจนถึงเผ็ดมาก

- **ตีกเครื่อง** จะมีสีขาวอมเหลืองเป็นสีอ่อน มีกลิ่นหอมของปลาร้าและมีลักษณะค่อนข้างเหลว มีน้ำในปริมาณมากแต่ก็ให้รสสัมผัสกรุบกรอบของถั่วลิสงเพิ่มมิติของอาหาร

สิ่งที่นิยมรับประทานคู่กับน้ำพริกกะปิ น้ำพริกปลาร้า และตึกเครื่อง ได้แก่ ผักมากมายหลากหลายชนิด ข้าวสวย และเนื้อสัตว์ เช่น เนื้อวัวทอดหรือย่าง เป็นต้น ส่วนแจ่วบองนิยมรับประทานแจ่วบองคู่กับไคแผ่น หรือสาหร่ายน้ำพืด ผัก ข้าวเหนียว หนั๋งพองหรือแคบหมู

ส่วนที่ 2 คุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ สรุปผลการวิเคราะห์ ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ประเด็น มีรายละเอียดดังนี้

1) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ พบหลักฐานบันทึกว่าในอดีตทวารวดีเรื้อนต่างกับบริเวณน้ำพริกกับพืชผักมากมายหลากหลายชนิดที่หาได้ตามแต่ละท้องถิ่น จึงน่าจะเชื่อได้ว่าสภาพบ้านเรือนของชาวอุษาคเนย์ในอดีตนั้นมีพื้นที่ที่อุดมไปด้วยพืชผักสวนครัว ชาวอุษาคเนย์จึงไม่อดอยาก สามารถเข้าถึงอาหารได้ไม่ว่าจะร่ำรวยหรือยากจน กล่าวได้ว่าดินแดนอุษาคเนย์เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ด้วยอาหารการกิน

น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ยังบอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอดีตว่ามีการแลกเปลี่ยนและผสมผสานทางวัฒนธรรมผ่านการค้าและสงครามทั้งในดินแดนอุษาคเนย์ด้วยกันเองและระหว่างดินแดน ในดินแดนอุษาคเนย์พบเครื่องปรุงสำคัญอย่างกะปิและปลาร้าทั่วทั้งภูมิภาค และระหว่างดินแดนพบการส่งออกพริกไทยและการนำเข้าพริกจากโปรตุเกส เป็นต้น ดังนั้นน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์จึงมีคุณค่าด้านประวัติศาสตร์ที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นรากเหง้าที่หล่อเลี้ยงความเป็นหนึ่งเดียวกันบนความหลากหลาย และทำให้เราเข้าใจถึงสาเหตุการผสมผสานทางวัฒนธรรมที่ได้รับ ปรับเปลี่ยน และสืบสานต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

2) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ เนื่องจากน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์มีรสชาติ สีและกลิ่นจากวัตถุดิบที่นำมาใช้โดยไม่ได้ผ่านกรรมวิธีใส่สีปรุงแต่งหรือสารแต่งกลิ่นแต่งรส น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์จึงมีรสชาติอร่อยจากความเรียบง่ายไม่ซับซ้อน แต่ก็มีความเรียบง่ายที่ลุ่มลึก เนื่องจากมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างการดัดแปลงสูตรน้ำพริกกะปิเพิ่มเติมจากเดิมจนเกิดน้ำพริกกะปิสูตรใหม่มากมายหลากหลายร้อยรส แล้วยังมีการตกแต่งอาหารในสำหรับอย่างวิจิตรบรรจง คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์จึงสะท้อนอัตลักษณ์ความงามที่เรียบง่ายแต่ลุ่มลึกของชาวอุษาคเนย์

3) คุณค่าด้านจริยศาสตร์ พบว่าน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นอาหารที่ปรุงขึ้นเพื่อให้สมาชิกในครอบครัวได้ทานกันอย่างเอร็ดอร่อย ให้แขกมาที่เยี่ยมบ้าน ให้แก่เพื่อนบ้าน และมอบให้แก่กันเป็นของฝาก น้ำพริกจึงมีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกันในสังคม คุณค่าด้านจริยศาสตร์จึงสะท้อนอัตลักษณ์รสชาติแห่งความรักความอบอุ่นในแบบฉบับของชาวอุษาคเนย์

4) คุณค่าด้านภูมิปัญญา น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นอาหารที่อุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการและสรรพคุณทางยา และการที่น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์อย่างแจ่วบองสามารถเก็บไว้รับประทานได้นานหลายเดือนยังถือเป็นความชาญฉลาดของบรรพบุรุษในการถนอมอาหารให้มีไว้บริโภคได้ตลอดทั้งปีแม้ในฤดูแล้ง นับเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของชาวอุษาคเนย์โดยนำสิ่งที่มีอยู่และหาได้ตามสภาพแวดล้อมในธรรมชาติมาผ่านกรรมวิธีการปรุงก่อนจะนำมาบริโภคเพื่อให้ได้พลังงานและสารอาหาร แล้วยังช่วยให้บริโภคผักได้ปริมาณมากยิ่งขึ้น จึงถือว่าน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์สะท้อนอัตลักษณ์การดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ

5) **คุณค่าด้านวิถีชีวิต** ตั้งแต่เกิดจนตายน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์มีบทบาทต่อชาวอุษาคเนย์ ไม่ใช่แค่เพียงเป็นอาหารในสำหรับที่ทุกคนจะล้อมวงรับประทานร่วมกันเท่านั้น ช่วงเวลาที่ทุกคนล้อมวงกัน รับประทานอาหาร เป็นช่วงเวลาที่สมาชิกครอบครัวได้มีการพูดคุย สั่งสอนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การใช้ชีวิตร่วมกันในลักษณะเครือญาติและครอบครัวใหญ่ที่คอยเกื้อหนุนค้ำจุนกัน ชาวอุษาคเนย์ยังถวายเป็นที่มั่นน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ให้แก่พระภิกษุสงฆ์และสามเณร ตลอดจนใช้ถวายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ตามความเชื่อของตน น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์จึงมีหน้าที่เป็นสื่อกลาง มีส่วนทำให้ร่างกายและจิตวิญญาณเติบโตอย่างแข็งแรงและมั่นคง คุณค่าด้านวิถีชีวิตจึงสะท้อนอัตลักษณ์วิถีแห่งอุษาคเนย์ที่ยึดถือความสัมพันธ์แบบเครือญาติและแบบครอบครัวใหญ่ รวมถึงระบบความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แบบชาวอุษาคเนย์ด้วย

2. ผลการวิเคราะห์การสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ พบว่า มีการสืบสานผ่านรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งหมายถึงการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่าง การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่ละรูปแบบจะมีองค์ความรู้ วิธีการสืบสาน ผู้รับการสืบสาน และผู้สืบสาน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **องค์ความรู้** การศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัยต่างเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับสูตรเครื่องปรุง และกรรมวิธีการปรุงน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นสำคัญ แต่จะไม่เน้นเนื้อหาในมิติทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น คุณค่าทางโภชนาการและสรรพคุณทางยา ที่มาของน้ำพริก ฯลฯ

2) **วิธีการสืบสาน** พบว่า การสืบสานน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์มักมีลักษณะเป็นแบบรายบุคคลและกลุ่มย่อยโดยใช้วิธีการบรรยาย การสาธิต และการสอนแบบปฏิบัติการโดยมอบหมายให้ผู้เรียนทำกิจกรรมเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ภายใต้การแนะนำช่วยเหลืออย่างใกล้ชิดจากผู้สอน ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมวัตถุดิบ การลงมือปรุงน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ฯลฯ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาในระบบมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในวิทยาลัยวิชาชีพทั้งในประเทศไทย ลาวและกัมพูชา และมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์อย่างเป็นทางการในระดับมหาวิทยาลัยเพียงประเทศไทยเท่านั้น ส่วนการศึกษานอกระบบมีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์เป็นหลักสูตรระยะสั้น ในโรงเรียนสอนทำอาหารและกิจการร้านอาหารหลายแห่งทั้งในไทย ลาวและกัมพูชา โดยจะใช้เวลาเรียนประมาณครึ่งวัน เริ่มจากการฟังบรรยาย ลงพื้นที่ตลาดชุมชน รับประทานอาหารสาธิตและลงมือปรุงน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ ก่อนจะรับประทานน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ฝีมือของตนเอง และรับประทานนิยัตร์ และการศึกษาตามอัธยาศัยมีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์โดยตรงในครัวเรือนและชุมชน

3) **ผู้สืบสานในรูปแบบการศึกษาในระบบ** ได้แก่ อาจารย์ ครูหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายหน้าที่รับผิดชอบจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ ผู้สืบสานในรูปแบบการศึกษานอกระบบ ได้แก่ พ่อครัว แม่ครัว เชฟ เจ้าของและพนักงานกิจการร้านอาหาร ผู้สืบสานในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ พ่อแม่ เครือญาติ ผู้อาวุโสหรือผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่าและสมาชิกในชุมชน

4) **ผู้รับการสืบสานในรูปแบบการศึกษาในระบบ** ได้แก่ นักเรียน นิสิต นักศึกษา ผู้สืบสานในรูปแบบการศึกษานอกระบบ ได้แก่ นักท่องเที่ยวต่างชาติ ผู้สืบสานในรูปแบบการศึกษาตามอัธยาศัย ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชน

3. แนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์
ควรเน้นการสืบสานผ่านรูปแบบการศึกษาตลอดชีวิตโดยมีสถาบันครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญในการส่งต่อ
มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้จากรุ่นสู่รุ่น นับตั้งแต่แรกเกิดมนุษย์ต้องพึงพาผู้ปกครอง
ในการจัดหาอาหารเลี้ยงดูให้อิ่มท้อง จุดนี้นับเป็นจุดแรกเริ่มที่มนุษย์ได้เรียนรู้และสัมผัสประสบการณ์
เกี่ยวกับอาหารและวัฒนธรรมอาหารบนพื้นฐานสถาบันครอบครัวก่อเกิดเป็นองค์ความรู้ อึ่งหาก
ผู้ปกครองมีทัศนคติที่ดีต่อน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์และพยายามเปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวได้เรียนรู้
และมีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ตั้งแต่เด็กก็จะยิ่งส่งผลดีต่อการสืบสานคุณค่า
และอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ให้ดำรงอยู่ต่อไปท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่
รวดเร็วของสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป มีดังนี้

1. ควรมีการศึกษา รวบรวมและจัดทำคลังข้อมูลน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทาง
วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของภูมิภาค โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับน้ำพริกโบราณ น้ำพริกที่ปรุงยาก น้ำพริก
ที่เก็บรักษายากหรือน้ำพริกที่มีผู้รู้จักไม่มาก เพื่อเป็นการอนุรักษ์องค์ความรู้เกี่ยวกับน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์นี้
ให้คงอยู่กับชาวอุษาคเนย์ตลอดไป
2. ควรมีการเสริมสร้างค่านิยมและจิตสำนึกเกี่ยวกับอัตลักษณ์อาเซียนและการเป็นประชาคม
อาเซียนผ่านน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์
3. ควรมีการนำแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทางวัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์
ไปพัฒนาเป็นยุทธศาสตร์ชาติหรือยุทธศาสตร์ภูมิภาคที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนมาก
ยิ่งขึ้น
4. ควรมีการส่งเสริมการนำน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ไปต่อยอดในมิติทุนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างคุณค่า
ทางสังคมและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของภูมิภาคเพื่อส่งเสริมการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทาง
วัฒนธรรมของน้ำพริกแห่งอุษาคเนย์อย่างยั่งยืน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องแนวทางการสืบสานคุณค่าและอัตลักษณ์ร่วมทาง
วัฒนธรรม : น้ำพริกแห่งอุษาคเนย์ และได้รับทุนสนับสนุนจาก “ทุน 90 ปี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”
กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช (“The 90th Anniversary of Chulalongkorn University Fund”
Ratchadaphiseksomphot Endowment Fund)

References

- ASEAN Secretariat. (2016). **ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint 2025**. N.P. : Jakarta.
- Department of Academic. (2015). **Food and Food Culture in ASEAN**. Bangkok : Sataporn Book.
- Department of Cultural Promotion. (2016). **Culture, Way of Life, and Wisdom**. Bangkok : Rungsilp Printing.
- Department of Public Relations. (2018). **ASEAN News and Information, Guidelines of ASEAN Identity for ASEAN Socio-Cultural Community**. Retrieved from http://thailand.prd.go.th/1700/ewt/aseanthai/ewt_news.php?nid=4502&filename=index
- Kongpun, S. (2018). **Food Lists of National Intangible Cultural Heritage**. Bangkok : Thai Health Promotion Foundation.
- La Loubère, S. (2005). **Du Royaume de Siam**. Nonthaburi : Srithanya.
- Lakkham, S. et al. (2014). **Survey Report on Intangible Cultural Heritage : Namprik (Part 1)**. Retrieved from <https://drive.google.com/file/d/0Bwl1NSseUsxYMzUwOTE4bjA1d00/view>
- Lea-lamai, K. (2017). **Oshagale**. Bangkok : Way of Book.
- Ministry of Education. (2015). **ASEAN Education Strategy**. Bangkok : Amarin Printing and Publishing.
- Mitsuriya, R. (2014). **ASEAN History of Southeast Asia**. Bangkok : Gypsy.
- Paramanusit, N. (2013). **Osha-Asian**. Bangkok : Matichon.
- Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (2017). **Heritage of the Nations : Lesson Learned from the Neighboring Countries**. Bangkok : Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Ramitanon, C. & Vechanont, S. (2008). Namprik Boiled Vegetable, and ASEAN Food. In Kasetsiri, C. (Ed.), **Seminar Document Salween River-Mekong : People, River, and ASEAN Suvarnabhumi**. Bangkok : the Social Sciences and Humanities Textbooks Foundation.
- Royal Institute. (2013). **The Royal Institute Dictionary 2011**. Bangkok : Royal Society of Thailand.
- Wongthai, N. (2016). The Study of Chilipastes in 4 Regions in Thailand : the Reflection of Thai Way Living and Culture. *Journal of Humanities and Social Sciences*, 8(16), 88-100.
- Wongthes, S. (2016). **Common Cultural in ASEAN**. Bangkok : Natahak.

ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว้าว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

“Tham Khwan Khwai – Kin Khao Mai – Sam Pasa Huajai Diawkan” in Ban Kwaw, Ban Namphu, Khiri Mat, Sukhothai

ธรรตพงศ์ วงษ์สวัสดิ์*

Thutsapong Wongsawad

วิทยาลัยทองสุข

Thongsook College

*fonfhar@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการมีส่วนร่วมและระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว้าว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย 2) ศึกษาความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการมีส่วนร่วมและระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว้าว และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว้าว ด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และด้านความสัมพันธ์ในชุมชน ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย ด้วยวิธีการสุ่มอย่างแบบง่ายโดยวิธีใช้ตารางเลขสุ่ม จำนวน 361 คน เครื่องมือวิจัยที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการทดสอบ ได้แก่ t-test F-test วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และสถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง อายุสูงกว่า 50 ปี ขึ้นไป ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ประกอบอาชีพเกษตรกรและปัจจัยการมีส่วนร่วมพบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว้าวพบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยการมีส่วนร่วมมีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเห็นด้านประเพณีพบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง มีทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : ประเพณี ทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกัน

Abstract

The objectives of this study are 1) to investigate personal factors influencing participation and opinions of the “Tham Khwan Khwai – Kin Khao Mai – Sam Pasa Huajai Diawkan” ceremony traditional local for a good harvest and good fortune in Ban Kwaw, Ban Namphu, Khiri Mat, Sukhothai; 2) to study the differences of the personal factors and opinions of the ceremony; and 3) to discover the relationship between the opinions on the ceremony, lifestyles, beliefs, rites, and community relations. The sample group consisted of 361 people from Ban Namphu, Khiri Mat, Sukhothai and were selected via simple random sampling (number table). Interviews and questionnaire were employed as study tools, as well the statistics used for data analysis were mean and standard deviation. The statistics for the test are t-test and F-test by One-Way ANOVA and Pearson product moment correlation.

The personal factors revealed that most of the questionnaire participants are female who are older than 50, have graduated with lower than a bachelor degree, earning less than 10,000 baht per month, and farm for a living. The analysis revealed that it is at a high level. The results of the gathered opinions indicate that the “Tham Khwan Khwai – Kin Khao Mai – Sam Pasa Huajai Diawkan” ceremony is significant for the community and it is empirically shown by the 0.05 statistical significant.

Keywords : tradition, ceremony for encouragement for buffalo, eating new rice, three languages into one unity

บทนำ

วัฒนธรรมและประเพณีเป็นวิถีชีวิตที่ชุมชนและท้องถิ่นต่าง ๆ ได้พัฒนาและสร้างสรรค์ขึ้นและใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินวิถีชีวิต ป้องกันและแก้ไขปัญหา รวมทั้งใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งเป็นศักยภาพและต้นทุนที่สำคัญยิ่งของชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเป็นสิ่งซึ่งสามารถบ่งบอกถึงความเป็นมาของชนชาตินั้น ๆ ยังมีวัฒนธรรมหรือประเพณีที่ดงามเท่าไรก็ยิ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาและประวัติศาสตร์ของประเทศมากเท่านั้นเช่นเดียวกับสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติพ.ศ.2550ได้อธิบายว่าประเพณีหรือสิ่งที่เป็นแบบแผนอันเกิดจากความเชื่อ ศีลธรรม ทศนคติ คุณค่า ความรู้สึก วิธีคิด และวิถีกระทำ ซึ่งมีการประพฤติปฏิบัติ สัมผัส เลือกรสร ปรับใช้และสืบทอดมาจากอดีตหรือจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยมีความหมายและความสำคัญในเชิงสาระและคุณค่าต่อวิถีคิดและวิถีปฏิบัติของคนในสังคม ซึ่งประเพณีนิยมเป็นสิ่งที่เป็นแบบแผนของคนในสังคมที่สืบทอดต่อกันมา และส่วนใหญ่นิยมประพฤติปฏิบัติกัน ได้แก่ ประเพณีปีใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบวช ประเพณีแต่งงาน

ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ ประเพณีงานศพ ประเพณีทอดกฐิน ทั้งนี้ประเพณียอตนิยมบางประเพณีอาจจะนิยม ประพฤติปฏิบัติกันอย่างฟุ่มเฟือยหรือเบียดเบียนไปจากสาระและคุณค่าเดิม (Department of Culture Promotion, 2007)

ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันเป็นประเพณีของชุมชนบ้านก๊ว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ได้ร่วมมือกันบูรณาการขึ้นมา การทำขวัญควายจะถูกกำหนดเอา วันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้นำวิถีชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการประกอบอาชีพทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ มีพื้นที่ราบเหมาะกับการปลูกข้าว พันธุ์ข้าวเป็นข้าวหอมมะลิพิษณุโลก 105 ซึ่งจะนำมาแปรรูปเป็นข้าวซ้อมมือเหมือนสมัยก่อนหรือเรียกว่ากินในปัจจุบันว่า ข้าวหอมมะลิออร์แกนิก กินข้าวใหม่ คำว่า ‘กิน’ เป็นภาษาถิ่นที่มีสำเนียงภาษาคนสุโขทัยมาแต่ดั้งเดิม คือ การกินหรือการรับประทาน ซึ่งในช่วงเวลาเดือนสามตามปฏิทินไทยในภาคเหนือเป็นฤดูที่ข้าวหอมมะลิที่ปลูกไว้ในแปลงนาข้าวได้โน้มรวงสุกมีสีเหลืองอร่ามเต็มท้องทุ่ง พร้อมทั้งจะเก็บเกี่ยว นำมาแปรรูปเป็นข้าวสารในลักษณะข้าวซ้อมมือที่มีกลิ่นหอม และบรรจุถุงพร้อมออกจำหน่าย ส่วนการจัดกิจกรรมทำขวัญควาย ผู้คนที่มาร่วมงานจะได้ร่วมกันรับประทานและได้ลิ้มลองข้าวใหม่ที่เพิ่งเก็บเกี่ยว ส่วนคำว่า สามภาษาหัวใจเดียวกัน คือ มีผู้คนได้อพยพมาอาศัยและประกอบอาชีพอยู่ในชุมชนบ้านก๊ว ที่มาจากแหล่งสามภาษา ได้แก่

1. ภาษาเหนือ เป็นผู้คนที่ย้ายมาจากจังหวัดลำพูน ลำปาง และแพร่
2. ภาษาอีสาน เป็นผู้คนที่ย้ายมาจากทางภาคอีสาน ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด มหาสารคาม และขอนแก่น
3. ภาษาถิ่นสุโขทัย สุโขทัย หรือโชทัย เป็นคนพื้นเมืองที่อาศัยมาแต่ดั้งเดิมในตำบลบ้านน้ำพุ

ต่อมาเมื่อผู้คนในชุมชนได้รู้จักมักคุ้นไปมาหาสู่กัน บ้างก็แต่งงานมีครอบครัวระหว่างกัน มีแนวคิดการรวมกลุ่ม มีการพึ่งพาอาศัยกันในการประกอบอาชีพและหารายได้มาจุนเจือครอบครัว จึงได้รวมตัวกันตั้งวิสาหกิจชุมชนบ้านก๊ว เกษตรพอเพียงตามรอยพ่อ และร่วมกันคิดค้นและหาจุดเด่นให้เป็นจุดขายสินค้าให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้บุคคลภายนอกได้รู้จักชุมชนมากขึ้น และมีการนำเอาศิลปะและวัฒนธรรมที่มีมาแต่ก่อนเก่าจากถิ่นฐานเดิมมาบูรณาการผสมผสานให้สอดคล้องกับยุคสมัยใหม่และเป็นจุดแข็งของชุมชน จึงเกิดประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกัน ต่อมาเมื่อใครพูดถึงประเพณีทำขวัญควาย และข้าวซ้อมมือที่ผลิตจากข้าวหอมมะลิสายพันธุ์พิษณุโลก 105 และมีผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ทำจากการสานไม้ไผ่ให้เป็นสินค้าชุมชนที่กระจายออกสู่ตลาดอย่างแพร่หลายในที่สุด

ชุมชนบ้านก๊ว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เป็นชุมชนหนึ่งที่มีการจัดการชุมชนในหลากหลายมิติจนประสบความสำเร็จ เช่น การผลิตข้าวออร์แกนิกด้วยเกษตรอินทรีย์ส่งขายต่างประเทศ มีผู้นำชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการในลักษณะวิสาหกิจชุมชน และชุมชนเป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกยังอยู่ในวงแคบ ๆ ไม่กว้างขวางนัก ด้วยการนำเอาประเพณีทำขวัญควายมาจัดแสดงเป็นแรงบันดาลใจติดต่อกันมาหลายปี โดยอาศัยภูมิความรู้ของรุ่นเก่าที่เล่าขานสืบทอดกันมา และจากข้อสังเกตเห็นว่า ชุมชนบ้านก๊ว ยังขาดหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักวิชาการในการบริหารจัดการที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากการนำศิลปะและวัฒนธรรมเพื่อสร้างชื่อเสียงให้ชุมชนและดึงดูดนักท่องเที่ยวจากภายนอกให้มารู้จักผลิตภัณฑ์ที่ชุมชนร่วมกันผลิตขึ้น และจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ให้กับบุคคลที่เข้ามาชมงาน

อีกทั้งการใช้ประเพณีทำขวัญควายเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการของชุมชน และการเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการของผู้นำชุมชน การสร้างกระบวนการ หลักปฏิบัติการมีส่วนร่วม ให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในการจัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตามกระบวนการสร้างความเข้มแข็งชุมชนที่ยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความสนใจประเพณีทำขวัญควาย ซึ่งประเพณีประจำถิ่นที่เกิดจากปราชญ์ชาวบ้าน และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านก๊วว จึงเข้าไปช่วยเหลือให้ความรู้ในหลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง และกระบวนการบริหารจัดการ ได้แก่ ด้านภาวะผู้นำ การวางแผน การตัดสินใจ การสื่อสาร การจูงใจ และศึกษาความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย ก็นำมาใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว ให้เป็นที่รู้จักและมีหลักฐานเชิงประจักษ์ต่อชุมชนและสังคม ได้แก่ ด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ พิธีกรรม และความสัมพันธ์ในชุมชน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชนและพัฒนานวัตกรรมทางผลิตภัณฑ์ให้เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ช่วยเสริมสร้างรายได้ ความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน อีกทั้งยังช่วยให้เยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และรู้จักหวงแหนประเพณีของบรรพบุรุษที่สร้างสรรค์ไว้ ปลุกจิตสำนึกการอนุรักษ์ สืบสานประเพณีให้อยู่คู่ชุมชนและเป็นชุมชนต้นแบบของจังหวัดสุโขทัย อันจะนำไปสู่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบผสมผสานกับการทำเกษตรอินทรีย์ให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการมีส่วนร่วมและระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย ก็นำมาใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอศรีมาศ จังหวัดสุโขทัย
2. ศึกษาความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยการมีส่วนร่วมและระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย ก็นำมาใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว
3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย ก็นำมาใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว ด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และด้านความสัมพันธ์ในชุมชน

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับประเพณี มีนักวิชาการให้ความหมายของประเพณีไว้ดังนี้ Rakkan (1986) กล่าวว่า ประเพณีเป็นสิ่งที่คนในสังคมส่วนรวมสร้างขึ้นและเป็นวัฒนธรรมที่ค่อนข้างจะมีเงื่อนไขที่ชัดเจน กล่าวคือ เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นให้เป็นมรดกที่ผู้เป็นทายาทจะต้องรับไว้ และปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป รวมทั้งมีการเผยแพร่แก่คนในสังคมอื่นด้วย ประเพณีนั้นไม่มีใครสามารถระบุลงไปอย่างชัดเจนว่าได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด แต่อาจประมาณได้ว่าคงเกิดขึ้นเมื่อคนเรามีความเจริญในด้านต่าง ๆ มากพอสมควร โดยมีศาสนา หรือความเชื่อของมนุษย์นั่นเองเป็นพื้นฐานให้เกิดประเพณีขึ้นได้ Sengpracha (1988) กล่าวว่า ประเพณีเป็นพฤติกรรมของสังคม เป็นการกระทำกิจกรรมทางสังคมที่ผู้คนส่วนใหญ่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ประเพณีเป็นบรรทัดฐานเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามความคิด ความเชื่อปฏิบัติ เพื่อความเจริญแห่งตนและสังคม ประเพณีเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางสังคม เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมนุษย์ก็พยายามหาวิธีการแก้ปัญหาแนวปฏิบัติในการแก้ปัญหาทางธรรมชาติของคนในสมัยก่อน มักอาศัยความเชื่อและปฏิบัติต่อความเชื่อในสิ่งนั้นจนบางครั้งอาจได้ผลก็เลยปฏิบัติกันต่อ ๆ กันมา

แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

Kanokpongchai (2002) กล่าวว่าการศึกษาความเชื่อในสิ่งเดียวกันย่อมหมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความกลมเกลียวที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลถึงความเป็นปึกแผ่น ความเข้มแข็งของสังคมในที่สุด ดังนั้นความเชื่อในสิ่งนอกเหนือธรรมชาติโดยเฉพาะเรื่องผี เรื่องวิญญาณ จึงเป็นสิ่งที่อยู่คู่มนุษย์ต่อไป เพราะเมื่อถึงจุดหนึ่ง que ความคิดทางวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบข้อสงสัยของมนุษย์ได้ เราก็จำเป็นต้องพึ่งพาระบบความเชื่อ สังคมในอดีตจึงจัดระบบความเชื่อเรื่องผีไว้อย่างสลับซับซ้อน มีเหตุผล ประกอบด้วยพิธีที่ให้คุณและผีร้ายที่ให้โทษ เมื่อทำผิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม ความเชื่อในเรื่องนี้จึงกลายเป็นกลไกควบคุมสังคม

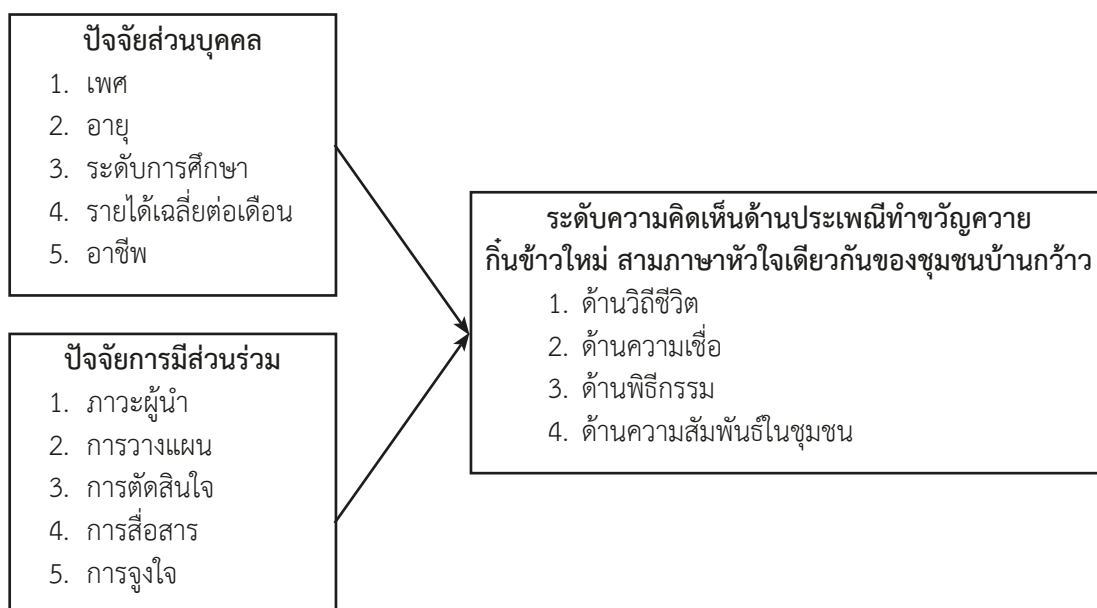
Chandaeng (2003) กล่าวว่าความเชื่อและพิธีกรรมนั้นนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนแล้ว ยังมีการเรียนรู้ถ่ายทอดสืบต่อกันมา และเป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการพัฒนาสังคมและชุมชนให้มีศักยภาพ มีความเข้มแข็ง และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ฉะนั้นความเชื่อและพิธีกรรมไม่ได้เป็นเรื่องไร้สาระหรือเป็นเรื่องความงมงาย หากแต่เป็นระบบคุณค่าที่สำคัญทางสังคมของชุมชน เพราะความเชื่อและพิธีกรรมเกิดขึ้นพร้อมกับการมีมนุษย์ มีสังคมมนุษย์ขึ้นมา และไม่เคยปรากฏว่ามีสังคมมนุษย์ใดในโลกนี้ที่ไม่มีความเชื่อและพิธีกรรม จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อและพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมนุษย์อย่างมีอาจแยกออกจากกันได้

สรุปได้ว่าประเพณี หมายถึง กิจกรรมที่มีการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาจากบรรพบุรุษอันยาวนานจนกลายเป็นเอกลักษณ์ เป็นกฎระเบียบในการประพฤติปฏิบัติตน และมีความสำคัญต่อกลุ่มบุคคลในสังคม และมีอิทธิพลต่อสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น การแต่งกาย ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา ศิลปกรรม กฎหมาย และคุณธรรม ส่วนความเชื่อและพิธีกรรม มนุษย์เรายังยึดถือเป็นกิจกรรมประจำชีวิต และทุกสังคมมนุษย์ก็ยังคงมีความเชื่อในพิธีกรรม และพิธีกรรมยังเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่คงจะตอบสนองความต้องการบางอย่างของมนุษย์ และอาจนำมาเป็นกลไกในการควบคุมสังคมได้

สมมติฐานการวิจัย

1. ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยการมีส่วนร่วมมีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว แตกต่างกัน
2. ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วว ด้านวิถีชีวิต ด้านความเชื่อ ด้านพิธีกรรม และด้านความสัมพันธ์ในชุมชน มีความสัมพันธ์กัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านน้ำพุ อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย จำนวน 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านน้ำพุ บ้านเขาทองผาจับ บ้านก๊วว บ้านน้ำตกลายรุ่ง บ้านใหม่โพธิ์ทอง บ้านลานเอื้อง บ้านน้ำพุใต้ และบ้านเขาพรวด มีประชาชนจำนวนทั้งสิ้น 5,793 คน (Subdistrict Administrative Organization Ban Namphu, 2019)

กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีเทียบจากตาราง Krejcie & Morgan (1970) ซึ่งมีลักษณะตรงกับจุดมุ่งหมายของการวิจัยและลดค่าใช้จ่าย มีวิธีการสุ่มอย่างง่าย ด้วยวิธีใช้ตารางเลขสุ่มตัวอย่างจำนวน 361 คน

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม โดยผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน มีผลรวมค่าคะแนนเท่ากับ 1 และหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยนำแบบสอบถามไปทดลองกับชุมชนบ้านนาเชิงคีรี อำเภอกีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีคุณสมบัติใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 36 คน โดยใช้ Cronbach's Alpha Coefficient มีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับโดยรวมที่ระดับ 0.984

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2562 – เดือนมกราคม 2563 และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีสัมภาษณ์ในระหว่างวันที่ 22–26 ธันวาคม 2562

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการทดสอบ ได้แก่ t-test F-test โดยวิธีการวิเคราะห์แบบ One-way ANOVA และสถิติ Pearson Correlation Coefficients พร้อมบรรยายการแปลผลข้อมูลโดยละเอียด

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเป็นเพศหญิง อายุสูงกว่า 50 ปีขึ้นไป ระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท ประกอบอาชีพเกษตรกร และผลการวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยพบว่า อันดับหนึ่งด้านภาวะผู้นำ รองลงมาด้านการสื่อสาร ด้านการจูงใจ ด้านการวางแผน และอันดับสุดท้ายด้านการตัดสินใจ ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในภาพรวม (N = 361)

ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	อันดับที่
1. ด้านภาวะผู้นำ	4.08	0.50	มาก	1
2. ด้านการวางแผน	3.77	0.73	มาก	4
3. ด้านการตัดสินใจ	3.66	0.71	มาก	5
4. ด้านการสื่อสาร	4.01	0.48	มาก	2
5. ด้านการจูงใจ	3.80	0.58	มาก	3
รวม	3.86	0.56	มาก	

2. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้วพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปน้อยพบว่า อันดับหนึ่งด้านพิธีกรรม รองลงมาด้านความสัมพันธ์ในชุมชน ด้านความเชื่อ และอันดับสุดท้ายด้านวิถีชีวิต ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้ว ในภาพรวม (N = 361)

ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้ว	$\bar{x}$	S.D.	ระดับความคิดเห็น	อันดับที่
1. ด้านวิถีชีวิต	3.67	0.84	มาก	4
2. ด้านความเชื่อ	3.71	0.69	มาก	3
3. ด้านพิธีกรรม	4.09	0.48	มาก	1
4. ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน	3.78	0.71	มาก	2
รวม	3.81	0.66	มาก	

3. ผลเปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยการมีส่วนร่วมมีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้วพบว่า ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้วมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยการมีส่วนร่วมมีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊ว

ตัวแปร	One-Way ANOVA			สมมติฐาน (H ₁)
	t	F	Sig.(2-tail)	
1. ปัจจัยส่วนบุคคล				
1.1 เพศ	1.015		0.000*	ยอมรับ
1.2 อายุ		9.057	0.000*	ยอมรับ
1.3 ระดับการศึกษา		1.602	0.001*	ยอมรับ
1.4 รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		3.632	0.000*	ยอมรับ
1.5 อาชีพ		3.482	0.002*	ยอมรับ
2. จำแนกตามปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชน				
2.1 ด้านภาวะผู้นำ		135.181	0.001*	ยอมรับ
2.2 ด้านการวางแผน		329.378	0.000*	ยอมรับ
2.3 ด้านการตัดสินใจ		462.462	0.000*	ยอมรับ
2.4 ด้านการสื่อสาร		195.385	0.000*	ยอมรับ
2.5 ด้านการจูงใจ		55.316	0.000*	ยอมรับ

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

4. ผลการทดสอบสมมติฐานค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วพบว่า r มีค่า 0.921, 0.922, 0.943, 0.944 และ Sig. มีค่าเท่ากับ 0.000 หมายความว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับสูงและทิศทางเดียวกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างระดับความคิดเห็นประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊ว

ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกัน	Pearson Correlation		สมมติฐาน (H ₁)
	r	Sig.(2-tail)	
1. ด้านวิถีชีวิต	0.921	0.000*	ยอมรับ
2. ด้านความเชื่อ	0.944	0.000*	ยอมรับ
3. ด้านพิธีกรรม	0.922	0.000*	ยอมรับ
4. ด้านความสัมพันธ์ในชุมชน	0.943	0.000*	ยอมรับ

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อภิปรายผล

1. ผลการศึกษาประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊ว แสดงให้เห็นว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านเป็นภูมิปัญญาพื้นฐานในการประกอบอาชีพ และเป็นรากฐานของการพัฒนา การมีผู้นำชุมชนที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันภายในชุมชนและมีการพัฒนาที่เกิดการผสมผสานองค์ความรู้บนฐานภูมิปัญญาเดิม เพื่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาจึงมีคุณค่าต่อท้องถิ่นและบุคคลผู้ได้สัมผัสและเรียนรู้ การประยุกต์และพัฒนาปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ การตัดสินใจนำองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเพื่อต่อยอดใช้ในการผลิต การตลาด และการบริหารการจัดการ ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ควบคู่กันไป การสื่อสารและการจูงใจคนในชุมชน เพื่อการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการส่งเสริมกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรม สร้างจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของชุมชน ที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสภาพชีวิตและความเป็นมาของชุมชนบ้านก๊ว อันจะสร้างองค์ความรู้และความภูมิใจในชุมชนและท้องถิ่นด้วยการฟื้นฟูโดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้ว มาพัฒนาให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมในท้องถิ่นนั้น และประการสำคัญคือ ชุมชนมีวิธีการบริหารจัดการในการเพิ่มผลผลิตข้าวหอมมะลิออร์แกนิกและแปรรูปสินค้าส่งขายในต่างประเทศ ซึ่งเพิ่มรายได้ให้กับชุมชนถึง 20 เปอร์เซ็นต์ เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ในปีที่ผ่านมา สอดคล้องกับงานศึกษาของ Prathamart (2018) ได้ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย บทเรียนคอมพิวเตอร์ออนไลน์ การเป็นผู้ประกอบการ ผลการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย คือ ความรู้ความชำนาญ วิธีการหรือเทคโนโลยีที่มีการสืบทอดต่อกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน รวมทั้งงานสร้างสรรค์ของกลุ่มคนในชุมชนบนพื้นฐานวัฒนธรรมและสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ของกลุ่ม โดยสะท้อนความคิดและความคาดหวังของชุมชนนั้น ด้วยเป็นการแสดงออกซึ่งเอกลักษณ์ทางสังคมและวัฒนธรรม มาตรฐานและคุณค่าของชุมชน อาจใช้ภาษาหรือไม่ใช้ภาษาหรือผสมผสานระหว่างใช้ภาษาและไม่ใช้ภาษาเป็นสื่อ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มบุคคลในท้องถิ่น รวมถึงงานศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่มีอยู่ในทุกภาคของประเทศ

2. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วม พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะความเป็นภาวะผู้นำของประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีแนวคิดและสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกัน มีส่วนร่วมในการวางแผนและส่งเสริมให้เกิดการทำงานร่วมกัน มีความรับผิดชอบสูงจะก่อให้เกิดการบูรณาการในการทำงานร่วมกันที่ดี เนื่องจากทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ การสนทนาสื่อสารและการประสานงานอย่างมีขั้นตอนที่รัดกุม มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบกันอย่างทั่วถึงทั้งชุมชน ด้วยแรงจูงใจจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ให้ความช่วยเหลือแก่เพื่อนสมาชิกเป็นอย่างดีต่อการจำหน่ายสินค้าและบริการในงานศิลปะและวัฒนธรรม และกิจกรรมจะมุ่งเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีทางวัฒนธรรม มีศรัทธาในความเชื่อของบรรพบุรุษ การสร้างรายได้ด้วยการออกร้านชุมชน การจำหน่ายของที่ระลึกของชุมชนในราคาถูกและประหยัด สอดคล้องกับงานวิจัยของ Wareechon (2008)

ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่ “เมืองน่าอยู่” กรณีศึกษา เทศบาลตำบลบางพระ อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่า กรรมการชุมชนส่วนมากเป็นเพศชาย มีอายุ 41 ปีขึ้นไป มีสถานภาพสมรส จบการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี มีอาชีพปลูกข้าว / รับจ้าง มีรายได้ 10,001–15,000 บาทต่อเดือน และได้รับการฝึกอบรมความรู้ 5 ครั้งขึ้นไป การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่เมืองน่าอยู่ ในภาพรวมมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยคณะกรรมการมีส่วนร่วมด้านคิดค้นปัญหามากที่สุดเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินการ ด้านการมีส่วนร่วมตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมปฏิบัติและด้านการมีส่วนร่วมประเมินผล

3. ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านคว้าว พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะประเพณีทำขวัญควาย ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป รู้จักการค้าขายจากวัชธุระชาตที่มีมากมายในแหล่งชุมชน มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีการเจริญเติบโตไปในทางที่ดี เศรษฐกิจหมุนเวียนเกิดสภาพคล่องในระดับครัวเรือน เพราะความเชื่อของคนในชุมชนเชื่อว่าการทำขวัญควายเป็นพิธีกรรมของการขอขมาลาโทษต่อควายที่ชานาใช้งานมาอย่างหนักในช่วงตลอดฤดูทำนาและการเพาะปลูก แม้ปัจจุบันควายไม่ได้ใช้งานในการเกษตรชุมชนแล้วก็ตาม แต่ความศรัทธาต่อพิธีกรรมยังมีความเชื่อถือจากชุมชนบ้านคว้าว และประเพณีทำขวัญควาย ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ รู้รักสามัคคีต่อกัน อีกทั้งเป็นที่รู้จักของคนจากชุมชนอื่นที่เข้ามาร่วมงาน มีหน่วยงานราชการและชาวต่างชาติให้ความสนใจสินค้าพื้นเมือง ได้แก่ ข้าวหอมมะลิผลิตเป็นข้าวซ้อมมือ และขนมประจำชุมชนคือ ขนมครกยกแข่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phiajanta (2013) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีงานบุญสลากย้อมของชุมชนตำบลประตูป่า อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่าแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณีงานบุญสลากย้อมให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายในสภาพสังคมปัจจุบันคือ ภาคประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างสำคัญในฐานะเจ้าของมรดกวัฒนธรรม ซึ่งวิธีการจัดการจำเป็นที่ทุกภาคส่วนในสังคมหรือภาคประชาสังคม ประกอบด้วยประชาชน หน่วยงานภาคเอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ นอกจากนี้ รูปแบบของประเพณีงานบุญสลากย้อมต้องอนุรักษ์รักษารูปแบบขององค์ประกอบและพิธีการของงานประเพณีให้เป็นแบบดั้งเดิมให้มากที่สุด เพื่อรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยองไว้ แต่อาจต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้างตามสภาพสังคมและวัฒนธรรม โดยให้มีกิจกรรมเสริมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเรียกร้องให้ผู้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chanasith & Sungrugsa (2018) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาพบว่า แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตลาดน้ำคลองแดน อำเภอรโนด จังหวัดสงขลา ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความเข้าใจและมีความพร้อมในการจัดการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว ชุมชนมีศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยเป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเน้นไตรภาคี คือ ภาครัฐ ภาคเอกชนและท้องถิ่น คำนึงถึงอัตลักษณ์ของ

ชุมชน รวมถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน แต่ก็ยังมีความต้องการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จและดำรงอยู่ต่อไปได้ในอนาคต

4. ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับปัจจัยการมีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน และอาชีพที่แตกต่างกัน มีปัจจัยการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาจเป็นเพราะเพศชายหรือเพศหญิงอายุที่ต่างวัย ล้วนมีความเข้าใจ ในการจัดกิจกรรมทางศิลปะและวัฒนธรรม มีทักษะประสบการณ์การตัดสินใจต่อการดำเนินงาน การสื่อสาร ระหว่างคนในชุมชน มีการพูดคุยเพื่อจูงใจให้เข้าร่วมงานของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน สอดคล้องกับ งานวิจัยของ Sathian-udorn (2019) ได้วิจัยเรื่องความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีอายุ รายได้ เฉลี่ยต่อเดือน และสถานภาพสมรสต่างกันมีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของ เกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และนักท่องเที่ยว ชาวไทยที่มีวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยว บุคคลที่ร่วมเดินทาง แหล่งข้อมูลที่ได้รับเกี่ยวกับการท่องเที่ยว เกาะเกร็ด ค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการท่องเที่ยวต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยการมีส่วนร่วม ดังนี้

5.1 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลพบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน และอาชีพที่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษา หัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก้วแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากคนรุ่นใหม่ ที่มีอายุหลายช่วงวัย การศึกษามีองค์ความรู้ทักษะประสบการณ์และการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ย่อมมีความคิดเห็นในการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชน มีความเชื่อในพิธีกรรมการทำขวัญควาย ย่อมมีความ คิดเห็นที่แตกต่างหลายมุมมอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ Chimplee (2016) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทาง การพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านตะคุมีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนบ้านตะคุจำนวน 2 แห่งที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทสระหินและวัดหน้าพระธาตุ โดยปราสาทสระหินหรือปราสาทหินที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกทาง บ้านตะคุ และวัดหน้าพระธาตุหรือวัดตะคุ วัดหน้าพระธาตุหรือที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่าวัดตะคุ เป็นวัดเก่าแก่ ของอำเภอบึงสามพัน ส่วนการศึกษาความพร้อมของชุมชนต่อการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีระดับความพร้อมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.24$, S.D. = 0.43) และเมื่อจำแนกตามอายุ อาชีพ และระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุและระดับการศึกษาต่างกันมีความพร้อมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5.2 ความแตกต่างระหว่างปัจจัยการมีส่วนร่วมที่มีต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วพบว่า ด้านภาวะผู้นำ ด้านการวางแผน ด้านการตัดสินใจ ด้านการสื่อสาร และด้านการจูงใจที่ต่างกันมีระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊วมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากคนในชุมชนต่างก็มีคิดเห็นด้านภาวะผู้นำเพื่อการวางแผนในการดำเนินชีวิตตามวิถีชุมชน การพบปะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแม้จะแตกต่างกันเป็นพหุวัฒนธรรม แต่การพึ่งพาอาศัยกันและกันยังคงสร้างความสัมพันธ์อันดีในชุมชน การไปมาหาสู่ระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้นเหมือนครอบครัวเดียวกัน แต่การสนับสนุนความเชื่อในการพัฒนาพิธีกรรมทางประเพณีทำขวัญควายย่อมแตกต่างกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sokklang (2013) ได้วิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส ภูมิลำเนา อาชีพ รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน แตกต่างกัน มีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวบ้านธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

6. ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการมีส่วนร่วมมีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านก๊ว พบว่า มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 อาจเป็นเพราะ ประเพณีทำขวัญควายทำให้การดำรงชีวิตในชุมชนมีกินมีใช้ มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างความเจริญในด้านเงินทุนหมุนเวียนมีสภาพคล่องมากขึ้น ส่งผลให้การบริโภคสินค้าและผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชนบ้านก๊วเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย ผลผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด และทุกคนมีความเชื่อว่าการทำขวัญควายเป็นการอนุรักษ์ประเพณีและสืบทอดภูมิปัญญาอันดีงาม ที่ส่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของชีวิตความเป็นอยู่ที่เต็มไปด้วยความสุขสงบสันติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Rodboonrom (2017) ได้วิจัยเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมการบูรณาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการบูรณาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมกับบทบาทการมีส่วนร่วมทั้งหมด 4 ด้าน พบว่ามี 2 ด้านที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 คือ การสื่อสารกับการจูงใจและภาวะผู้นำกับนโยบายขององค์กร และแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมในการบูรณาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มหาวิทยาลัยควรสนับสนุนและกำหนดเป็นภาระงานประจำของบุคลากร กำหนดเป็นเกณฑ์หรือตัวชี้วัดในการประเมินผลการปฏิบัติงานประจำปี และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เข้ารับการศึกษารอบรู้ในงานในด้านการบูรณาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมโดยเสมอภาคทั้งบุคลากรสายวิชาการและสายสนับสนุน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shuaytong et al. (2013) ได้วิจัยเรื่องพฤติกรรมการทำงานบำรุงศิลปและวัฒนธรรมไทยของนักศึกษาพยาบาลราชภัฏสวนสุนันทา ผลการศึกษาพบว่า ผลการทดสอบทางสถิติพบว่า ชั้นปีที่กำลังศึกษาที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการทำงานบำรุงศิลปและวัฒนธรรมไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ทศนคติต่อการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมไทยมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = 0.247$) กับพฤติกรรมการทำงานบำรุงศิลปและวัฒนธรรมไทยโดยรวมและ

รายด้านทั้ง 3 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ดังนั้นคือการปฏิบัติเพื่อผดุงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทย ($r = 0.013$) การปฏิบัติตามพุทธศาสนา ($r = 0.151$) และการปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย ($r = 0.323$) และความฉลาดทางอารมณ์โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = 0.174$) กับพฤติกรรมการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมไทยโดยรวมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) และมีความสัมพันธ์ทางบวก ($r = 0.294$) กับการปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) แต่ไม่มีความสัมพันธ์ทางสถิติกับการปฏิบัติเพื่อผดุงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นชาติไทยและการปฏิบัติตามพุทธศาสนา ($p\text{-value} > 0.05$)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. จากผลการวิจัยสามารถเป็นต้นแบบที่นำไปใช้กับชุมชนอื่นที่เหมาะสม และจะเป็นประโยชน์ในการสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และชุมชนบ้านกว่าวมีชื่อเสียงในระดับหนึ่งที่ได้ยกระดับการเพิ่มมูลค่าทางสินค้าประเภทข้าวหอมมะลิออร์แกนิกส่งไปจำหน่ายยังต่างประเทศในปริมาณที่เพิ่มขึ้นทุกปี
2. ประเพณีทำขวัญควาย กินข้าวใหม่ สามภาษาหัวใจเดียวกันของชุมชนบ้านกว่าว เป็นประเพณีที่ดีงาม ได้เสริมสร้างพลังแห่งความรัก ความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยมีการสืบทอดกันและยังคงเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีคุณค่าทางภูมิปัญญา หน่วยงานภาครัฐควรเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมชุมชนต่าง ๆ ทั้งด้านงบประมาณและประสานความร่วมมือให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง
3. หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยชิ้นนี้ไปเป็นข้อมูลในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด ได้แก่ ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการทำเกษตรอินทรีย์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อทราบรูปแบบกระบวนการในการถ่ายทอดภูมิปัญญา และองค์ความรู้แบบครบถ้วนตามแบบฉบับดั้งเดิม
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมต้นแบบ เพื่อรวบรวมเป็นฐานข้อมูลองค์ความรู้และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ชุมชน และสังคม
3. ควรศึกษาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนอื่นในจังหวัดสุโขทัยเพิ่มขึ้น

References

- Chanasith, K. & Sungrugsa, N. (2018). Guidelines for the Development of Cultural Tourism Klong Dan Floating Market, Ra-nod District, Songkhla Province. *Journal of Humanities and Social Sciences, Thonburi University*, 12(28), 163–176.
- Chandaeng, A. (2003). **Beliefs Rituals : Learning Processes for Self-reliance Potential of Rural Communities : A Case Study of Ban Yang Luang Community, Tham Pha Sub-district, Mae Chaem District, Chiang Mai Province.** Faculty of Social Administration, Thammasat University.
- Chimplee, K. (2016). The Development of Village Cultural Tourism in Ban Takhu Pak Thong Chai District Nakhonratchasima Province. *NRRU Community Research Journal*, 10(1), 7–19.
- Department of Culture Promotion. (2007). **Master Plan for the Thai Culture Campaign 1994.** Bangkok : the National Culture Commission.
- Kanokpongchai, S. (2002). **Culture in Thai Society.** Bangkok : Chulalongkorn University Press.
- Krejcie, R. V. & Morgan, D. W. (1970). Determination Sample Size for Research Activities. *Education and Psychology Measurement*, 30(3), 607–610.
- Phiajanta, C. (2013). **Salak Yom Tradition Conservation Management of Pratu Pa Community Mueang Lamphun District, Lamphun by Public Participation.** Faculty of Arts, Chiang Mai University.
- Prathamart, M. (2018). **Thai Local Wisdom.** Retrieved from <http://sites.google.com/site/karpenphuprakxbkar12/phumipayya-thxng-thin-thiy>
- Rakkan, W. (1986). **Thai Culture and Behavior.** Bangkok : O.S. Printing House.
- Rodboonrom, S. (2017). **Role of Participation in Religious Integration, Art and Culture of Phranakhon Rajabhat University.** Faculty of Public Administration, Phranakhon Rajabhat University.
- Sathian-udorn, W. (2019). **Opinions of Thai Tourists towards Cultural Tourism Management of Koh Kred, Nonthaburi Province.** Faculty of Arts, Bangkok University.
- Sengpracha, N. (1988). **Fundamentals of Thai Culture.** Bangkok : Odeon Store.
- Shuaytong, P., Yongchaiyudha, P., Kumpalasiri, N., Sungkapong, T. Techathawewon, P. & Kiatkanon, K. (2013). **Preservation of Thai Art and Cultural Behavior of Suan Sunandha Rajabhat Nursing Students.** The 1st National Academic Conference on “Rattanakosin Art and Culture Fair for Local Development in Thailand, 20–21 November 2014 at the Royal River Hotel.

- Sokklang, K. (2013). **Community's Participation of Tharnprasath Nonsung Nakhon Ratchasima**. Faculty of Business Administration, Rajamangala University of Technology Isan.
- Subdistrict Administrative Organization Ban Namphu. (2019). **Number of Population**. Ratchaburi.
- Wareechon, N. (2008). **Participation of the Community Committee in the Development of a Municipality towards a Livable City : A Case Study Bang Phra Sub-district Municipality, Sriracha District, Chonburi Province**. Faculty of Public Administration, Burapha University.

การสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยodrัก”

The Creation of Musical Folk Drama to “Bang Lamphu Yod Rak”

มนัญชยา เพชรจุฑี*

Mananshaya Phetruchee

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

*mananshaya.ph@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยodrัก” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่องอัตลักษณ์ชุมชนบางลำพู : การสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยodrัก ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีและแนวคิดในการสร้างงานการแสดงนาฏดนตรีที่เกิดจากชุมชน รวมทั้งการเลือกสรรองค์ประกอบต่าง ๆ นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยodrัก กลุ่มตัวอย่างประชากรผู้วิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยการศึกษาจากเอกสาร แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการณ์ การทดลองสร้างสรรคการแสดง และแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยodrัก ประกอบไปด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) แนวความคิด 2) นักแสดง 3) การประพันธ์บทร้องและบรรจุเพลง 4) การออกแบบกระบวนการทำ 5) การออกแบบเครื่องแต่งกาย 6) การออกแบบการใช้พื้นที่เวทีการแสดง การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยodrัก แสดงให้เห็นว่าการแสดงละครสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการสื่อสารไปยังคนดูได้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สร้างสรรคกำหนดขึ้น โดยผลจากการวิจัยเชิงสร้างสรรคนี้ได้นำมาซึ่งการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยodrัก อันจะเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอัตลักษณ์ชุมชนหรือการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนและชี้ให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าทางศิลปะการแสดงที่หาค่าไม่ได้ให้กลายเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม นำเสนออัตลักษณ์ชุมชนบางลำพูโดยใช้ศิลปะการแสดงพร้อมกับเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวสู่การเป็นที่ยูั้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

คำสำคัญ : อัตลักษณ์ชุมชน บางลำพู การสร้างสรรคนาฏดนตรี

Abstract

This article is a part of a research project on Bang Lamphu community identity : the creation of the “Bang Lamphu Yod Rak” musical folk drama. The author aims to explore how to create musical folk dramas within the Bang Lamphu community and its impact on identity. This research creates and designs the musical folk drama “Bang Lamphu Yod Rak”, which synthesizes knowledge from texts, academic documents, practicing, observations, expert interviews, and a review of previous research.

The results of the research showed that the creation of the musical folk drama consists of six elements : concepts, actors, lyric design, posture design, costume design and the use of stage design. The musical folk drama on “Bang Lamphu Yod Rak” showed that “Likay” can be adapted to communicate to the audience. The results of this creative research have brought musical folk drama to “Bang Lamphu Yod Rak”. This performance can be a model for developing or studying the identity of a community. The musical folk drama guides the awareness of invaluable artistic values into the community culture. This performance was able to present the identity of Bang Lamphu community through performing arts as well as being a magnet to attract Thai and foreign tourists.

Keywords : community identity, Bang Lamphu, creation of musical folk drama

บทนำ

ศิลปะการแสดงนาฏดนตรีหรือการแสดงลิเก เป็นการแสดงแบบแนวตลาดหรือประชานิยมเป็นการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมมาก โดยเฉพาะคนชนบทและชนชั้นล่างถึงชั้นกลาง เสน่ห์ของการแสดงนาฏดนตรีคือ การที่นักแสดงจะต้องร้อง ต้องรำ มีความสามารถในการด้นสดเล่นกับคนดูตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นตรงหน้า และไม่ว่าผู้แสดงจะรับบทบาทเป็นคนรวยหรือคนจน คนดีหรือคนเลว ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย เขาเหล่านั้นจะแต่งกายด้วยชุดประดับคริสตัลหรือเพชรพลอย สีสดใสสวยงาม สวมใส่เครื่องประดับแพรวพราว รวมทั้งการแต่งหน้าที่เข้มจัดและไม่มีข้อยกเว้นในเรื่องความสวยงาม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสุนทรียะของการแสดงลิเก การแสดงนาฏดนตรีหรือที่เรียกว่าลิเกหรือยี่เกนั้น ถูกใช้เพื่อสื่อการแสดงเผยแพร่แนวคิดต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าลิเกสามารถนำมาปรับใช้เพื่อสื่อสารไปยังคนดูได้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์ การแสดงนาฏดนตรีจึงมิได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงเพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถสอดแทรกทัศนคติ แนวคิด ค่านิยม การเมืองและคุณธรรมไว้ด้วย (Sompai boon, 2015)

บางลำพู ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านคุณค่ามรดกวัฒนธรรม พื้นที่ที่มีวิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบันและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ล้วนเป็นเหตุและปัจจัยมาจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่ตกทอดมายาวนานจากอดีต ความสำคัญของชุมชนบางลำพูมีหลากหลายมิติ ในแง่ของมิติทางกายภาพคือ เป็นชุมชนประวัติศาสตร์มีศาสนสถานเก่าแก่และอาคารทรงคุณค่า แสดงถึงเอกลักษณ์

ท้องถิ่นในแง่ของมิติทางเศรษฐกิจ ชุมชนบางลำพูเป็นพื้นที่ที่มีการพัฒนาการของความเจริญต่อเศรษฐกิจของเมืองต่อเนื่องมาจากในอดีต สร้างรายได้ให้กับเมืองในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแง่ของมิติทางสังคม ชุมชนบางลำพูประกอบไปด้วยชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่ ชุมชนที่อยู่อาศัยมีความใกล้ชิดกัน การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลายกลุ่มมาตั้งแต่ในอดีต เช่น มลายู ลาว มอญ จีนและไทย บางชุมชนยังมีรูปแบบงานฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์สามารถสร้างเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ ในแง่ของมิติทางวัฒนธรรม บางลำพูเป็นชุมชนประวัติศาสตร์ที่ประกอบไปด้วยมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และไม่ได้ มีความเฉพาะเจาะจงที่เป็นเอกลักษณ์ (Boonrerk, 2019)

ชุมชนบางลำพูในปัจจุบันเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีการรวมตัวบุคคลที่ทำงานเพื่อชุมชนและสังคมในพื้นที่ชุมชนย่านบางลำพูหลากหลายโอกาส การจัดเทศกาล “เสน่ห์บางลำพู ตอน บุค..คน..สร้างสรรค์บางลำพู” ในช่วงวันที่ 14-15 พฤศจิกายน 2563 ที่ผ่านมาก็เช่นกัน มีการรวมตัวบุคคลสำคัญในย่านบางลำพูที่ทำงานเพื่อชุมชนและสังคมได้มาพูดคุย สะท้อนให้เห็นถึงผลงานที่แต่ละท่านได้ทำงานเพื่อชุมชน ตลอดระยะเวลาการทำงานชุมชนในย่านบางลำพูได้เกิดกลุ่ม ชมรม สมาคม ประชาคม องค์กรต่าง ๆ มากมายที่ขับเคลื่อนการทำงานของชุมชนในด้านต่าง ๆ อาทิ ด้านประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม การจัดงานเทศกาล งานศิลปะ รวมถึงงานด้านพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ด้านเด็กและเยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการ ด้านสุขภาพ สุขภาวะที่ดี รวมถึงการดูแลรักษามรดกชาติสิ่งแวดล้อม คุคลองแม่น้ำ ต้นไม้ และการค้าขายเพื่อให้เกิดเศรษฐกิจชุมชนที่สร้างสรรค์ หากแต่สิ่งที่ขาดคือ ศิลปะ การแสดงที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนบางลำพู ทั้ง ๆ ที่นับแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน บางลำพูเป็นแหล่งรวมมรดกที่มีความหลากหลายแห่งหนึ่งในพระนคร เป็นแหล่งรวมของศิลปินที่มีชื่อเสียงและมีประวัติความเป็นมายาวนาน ในโอกาสนี้เองผู้วิจัยจึงได้แรงบันดาลใจโดยเฉพาะจากปราชญ์ชาวบ้านท่านหนึ่งซึ่งอยู่คู่ชุมชนบางลำพู และมีแนวคิดว่าการแสดงนาฏดนตรีซึ่งเคยครั้นเคยอยู่ในชุมชนบางลำพูควรจะนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์แก่ชาวบางลำพูอีกครั้ง และเพื่อเป็นการชี้้นำให้เกิดการตระหนักคุณค่าทางศิลปะการแสดงที่หาค่าไม่ได้ให้กลายเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ขณะเดียวกันยังเป็นการชี้้นำให้เป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

วัตถุประสงค์

งานวิจัยการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีและแนวคิดในการสร้างงานการแสดงนาฏดนตรีที่เกิดจากชุมชนรวมทั้งการเลือกสรรองค์ประกอบต่าง ๆ นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก

การทบทวนวรรณกรรม

งานวิจัยการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรวบรวมแนวคิดและทฤษฎีมาเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า อันจะนำไปสู่ประเด็นของการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

Sompai boon (2015) ได้ศึกษาการสร้างสรรคัลิเกร่วมสมัยโดยใช้แนวคิดการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมของการแสดง ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการสร้างสรรค์และการแสดงลิเกร่วมสมัยสะท้อนวิธีการที่ศิลปินพยายามสร้างความสมดุลในการเลือกใช้อุปกรณ์ประกอบต่าง ๆ ทดลองผสมผสานวัฒนธรรมในงานร่วมสมัย ปรับรูปแบบของการแสดงลิเกและเนื้อหาของบทละครโดยการนำเสนอประเด็นที่เป็นสากลหรือประเด็นใหม่ ๆ และปรับใช้ให้เข้ากับสังคมไทย

Adisaiparadee (2015) ได้ศึกษาการสร้างสรรคัลิละครนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัย “ทวิภพ” ผลการศึกษาพบว่า บริบทของสังคมในยุคสมัยหนึ่ง มีความเหมาะสมกับการสร้างสรรค์ละครนาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยในยุคนั้น เนื่องด้วยสภาพแวดล้อมที่ใกล้เคียงจะทำให้ผู้แสดงและผู้ชมมีความคล้อยตาม สามารถเข้าถึงตัวละครได้ง่าย องค์ประกอบในการสร้างสรรค์แสดงประกอบด้วย บทละคร การออกแบบท่ารำ เครื่องแต่งกาย การออกแบบดนตรี การออกแบบพื้นที่และการออกแบบแสง ทั้งนี้มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงคือ กระบวนการทางกฎหมายและการบริหารจัดการ

Chamnian (2019) ได้ศึกษาการสื่อสารอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มคนเป็นชุมชนประกอบกับมีสถานที่ตั้งเป็นหลักแหล่งชัดเจน ย่อมจะมีวิถีชีวิตศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งภูมิปัญญาที่ได้คิดค้นและสืบทอดมารุ่นต่อรุ่นก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ชุมชนความโดดเด่นเป็นหนึ่งเดียวและความเป็นตัวตนของชุมชนที่มีความแตกต่าง มีความสำคัญในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะการโฆษณา การประชาสัมพันธ์สินค้าและบริการรวมถึงการดึงดูดให้กลุ่มเป้าหมายหันมาสนใจสินค้า การบริการ หรือชุมชนของตน โดยชุมชนสามารถสื่อสารอัตลักษณ์ของตนเองผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน เลือกประเด็นที่โดดเด่นไม่เหมือนใครออกไป เราความสนใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมชุมชนของตน ในขณะที่เดียวกันต้องมีการสื่อสารสัญลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง

Boonrerk (2019) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นพื้นที่กับรูปแบบการค้นหาเส้นทางในพื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ย่านพระอาทิตย์ แม้จะเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสูงในด้านคุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมแต่กลับมีการใช้งานที่ไม่เต็มศักยภาพและไม่เป็นอเนกประโยชน์ ทั้ง ๆ ที่พื้นที่ชุมชนประวัติศาสตร์ควรมีความสมดุลในการสัญจรเพื่อผ่านและเพื่อเข้าถึงของคนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่อย่างทั่วถึง อนึ่ง แนวทางการเพิ่มศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นสามารถที่จะช่วยส่งเสริมรูปแบบการสัญจรของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่ สามารถทำให้พื้นที่เกิดการใช้งานที่มีความหลากหลายของคนหลากหลายกลุ่มได้ ทั้งนี้ศักยภาพของการเข้าถึงและมองเห็นเป็นปัจจัยรูปแบบหนึ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบการค้นหาเส้นทางของกลุ่มคนที่ไม่คุ้นเคยกับพื้นที่เท่านั้น

ผลจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ไม่มีตำราหรือวิทยานิพนธ์เล่มใดที่ศึกษาหาวิธีและแนวคิดในการสร้างงานการแสดงนาฏดนตรีที่เกิดจากชุมชนบางลำพู รวมทั้งการเลือกสรรองค์ประกอบต่าง ๆ นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอดรัก อนึ่งผลของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผลแก่ชุมชนบางลำพู หน่วยงานราชการ นิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีความสนใจ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยการสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ โดยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ ตำรา การสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์งานนาฏศิลป์ การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ จากนั้นจึงนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล แล้วออกแบบการแสดงเพื่อนำเสนอเป็นงานวิจัย ซึ่งสามารถอธิบายวิธีการดำเนินการวิจัยได้ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ในแง่ของแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการเจาะจงโดยคัดเลือกจากผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการแสดงศิลปะที่มีประสบการณ์ด้านการสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไม่น้อยกว่า 10 ปี นอกจากนี้ยังใช้เทคนิค สโนว์บอล เพื่อคัดเลือกผู้ประพันธ์และนักแสดงที่มีความรู้ความสามารถ มีความพร้อมที่จะสื่อสารการแสดงตามแนวความคิดของผู้วิจัยสู่ชุมชน

เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน การสนทนากลุ่ม และการระดมความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการวิเคราะห์เนื้อหา นำเสนอข้อมูลด้วยการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ และรูปแบบการแสดงต่อสาธารณชน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดคือ ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน การสนทนากลุ่ม การทดลองปฏิบัติการแสดง การศึกษาหนังสือ เอกสารทางวิชาการ ตำรา วารสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาพรรณนาและบรรยาย

ผลการศึกษา

งานวิจัยการสร้างสรรคการแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” มีวัตถุประสงค์เพื่อหาวิธีและแนวคิดในการสร้างงานการแสดงนาฏดนตรีที่เกิดจากความต้องการชุมชน รวมทั้งการเลือกสรรองค์ประกอบต่าง ๆ นำไปสู่การออกแบบสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” ทั้งนี้เมื่อผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือในการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยจึงขอสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. วิธีและแนวคิดการแสดง

ผู้วิจัยได้รับแนวคิดการแสดงรวมถึงแรงบันดาลใจ จากการลงพื้นที่ขณะที่ชาวบางลำพูรวมตัวกันอาจารย์สมปอง ดวงไสว ปราชญ์ชาวบ้านท่านหนึ่ง กล่าวในงานเทศกาลเสน่ห์บางลำพู : บุค...คน...สร้างสรรค์บางลำพู ณ พิพิธภัณฑ์บางลำพู ในวันที่ 14 พฤศจิกายน 2563 ความว่า “เดิมบางลำพูเป็นแหล่งรวมของศิลปะการแสดงที่หลากหลาย แต่ที่มีความโดดเด่นอย่างหนึ่งคือ การแสดงลิเก น่าจะเป็นการดีหากมีการแสดงลิเกที่เกี่ยวข้องกับบางลำพู จะเป็นแง่มุมใดก็ได้ให้เป็นการแสดงของบางลำพู เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้ทราบเพื่อจะได้เป็นประโยชน์และเป็นเสน่ห์ของบางลำพูต่อไป” เมื่อได้ทราบ

ดังนั้นแล้วผู้วิจัยจึงหาข้อมูลและวิธีการโดยหมายรวมไปถึงศักยภาพของชุมชน ลักษณะทางภูมิศาสตร์ สถาปัตยกรรม ตลอดจนประวัติศาสตร์ของบางลำพู และพบว่าบางลำพูเป็นชุมชนที่มีความน่าสนใจ เพราะเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง มีประวัติความเป็นมายาวนาน มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างชาติ เห็นจริงดังที่อาจารย์สมปอง ดวงไสกุลกล่าว หากนาฏกรรมชิ้นหนึ่งจะเป็นประโยชน์ แก่ชาวบางลำพูดังนี้แล้วการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” จึงเกิดขึ้น ในขั้นแรกผู้วิจัย ค้นพบข้อมูลที่ว่าบางลำพูเป็นแหล่งมหรสพชั้นนำในกรุงเทพมหานครที่ได้โดดเด่นในเรื่องของการแสดง นาฏดนตรีแต่เพียงอย่างเดียว แต่บางลำพูนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังเป็นแหล่งรุ่งเรืองของมหรสพนานา ประเภท ไม่ว่าจะเป็นการแสดงละครร้องแม่ขุนนาง ลิเกหอมหวลวิจิตรลาดานานา บางลำพู ตำบลเก๊กชวน “เจ้าแห่งหนังสือเรื่องภาพยนตร์” และ “พ่อค้าผู้อุทิศตัวเพื่อการดนตรีนาฏศิลป์ไทยและเพลงพื้นบ้านไทย ทุกภาค” บ้านปัทมาพทยขนาดใหญ่มีมรดกศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ แหล่งปึกเครื่องโขนละครที่มีชื่อเสียง แต่ผู้วิจัย เลือกรายการถ่ายทอดบางลำพูในรูปแบบของการแสดงนาฏดนตรีด้วยเหตุผลที่ว่าการแสดงนาฏดนตรีนั้น ผู้ชมสามารถเข้าถึงได้ง่าย อยู่คู่กับคนไทยมาทุกยุคสมัย และมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับ Kanjanapho & Rotjanasukomboon (2020) ที่กล่าวว่า ลิเกเป็นมหรสพที่ถ่ายทอดการแสดงผ่านการ ขับร้อง การเจรจาและท่าทางในการแสดง สุนทียรสของการแสดงลิเกคือ การถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึก นึกคิดสู่ผู้รับชมให้ความเข้าใจด้วยถ้อยคำภาษา นอกจากนี้ท่วงท่าลีลาของลิเกก็มีความซับซ้อนชวนบ้าน ทั่วไปเข้าถึงและเข้าใจได้ง่าย ด้วยลักษณะการแสดงดังกล่าวทำให้ลิเกซึ่งเป็นการแสดงพื้นเมืองภาคกลาง ได้รับความนิยมทั้งในสังคมชาวบ้านชนบทและในเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ผู้วิจัยนำรูปแบบและเค้าโครงของการแสดงนาฏดนตรี ประกอบกับการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและ การระดมความคิดมาเป็นหลักพื้นฐานในการสร้างสรรค์ผลงาน โดยถ่ายทอดลักษณะทางกายภาพ ประวัติศาสตร์ ของตึกจุดเด่นบางลำพูผ่านการแสดงนาฏดนตรี จากการสร้างสรรค์นี้มีข้อกำหนดสำคัญใน การวางกรอบแนวคิดของการแสดงและเลือกสรรจัดวางองค์ประกอบต่าง ๆ ให้สอดคล้องสมบูรณ์ แล้วนำ มาเรียบเรียงโดยใช้วรรณศิลป์สื่อความหมายเป็นหลักและยังคงความงามงดงามร่วมสมัยและความสนุกสนาน ตามแบบการแสดงนาฏดนตรี

2. รูปแบบการแสดงอันประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ

2.1 การสร้างสรรค์การแสดง

จากการศึกษาเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและสังเคราะห์องค์ความรู้แล้ว จึงออกแบบการแสดงโดยอาศัย แนวความคิดพื้นฐาน ดังนี้

บางลำพูเป็นแหล่งชุมชนประวัติศาสตร์ มีสถานที่สำคัญที่ขึ้นทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมคือ ป้อมพระสุเมรุ วัดชนะสงคราม อาคารพิพิธบางลำพูและสวนสันติชัยปราการ มีแหล่งชุมชนดั้งเดิมที่มี งานฝีมือแบบเฉพาะเจาะจงคือการทำทอง มีชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนตรอกเขียนนิวาสน์ และชุมชน ตรอกไก่อ้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแม้จะต่างศาสนา ต่างชาติพันธุ์ มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงระดับโลก คือ ถนนข้าวสาร (Bunrek & Phaksukcharoen, 2019) ดังจะเห็นได้ว่าบางลำพูเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ ที่มีลักษณะเฉพาะอย่างยิ่ง มีวิวัฒนาการจากอดีตจนถึงปัจจุบันทั้งในมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม

และวัฒนธรรม ความสำคัญเหล่านี้นำไปสู่แนวคิดการแสดงที่ว่า เราควรจะให้ทุกคนมาท่องเที่ยวที่บางลำพู เพราะบางลำพูนี้เป็นสถานที่ที่สำคัญและมีความน่าสนใจ แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การสร้างสรรค์บทประพันธ์และแนวทางการแสดงตามแนวทางของการแสดงนาฏดนตรีที่สำคัญมีอยู่ 3 ประการ คือ รำเพลงหน้าพาทย์ รำเกี้ยว รำอวดความสามารถ เมื่อพิจารณาจากแนวทางการแสดง ผู้วิจัยเลือกลักษณะการรำเกี้ยวมาเป็นแนวทางหลัก และสร้างสรรค์บทประพันธ์ให้สอดคล้องกัน ซึ่งทุกองค์ประกอบมีความสำคัญยิ่งยวดในการสื่อแนวความคิดทั้งหมด ดังจะได้กล่าวต่อไป

2.2 การประพันธ์บทร้องและบรรจุเพลง

ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์บทประพันธ์ขึ้นมาใหม่ โดยปรึกษากับอาจารย์ประดิษฐ์ ประสาททอง เพื่อวางรูปแบบการแสดงให้นักแสดงชายหญิงร้องเพลงเกี่ยวพาราสี นักแสดงฝ่ายชายเป็นฝ่ายนำชมบางลำพู โดยมีนักแสดงฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายซักถามและเป็นฝ่ายสนับสนุน ลักษณะการร้องที่เลือกใช้คือการร้องแหล่และมีแร็ปในช่วงกลาง อาจารย์ประดิษฐ์ ประสาททอง มีความสามารถในการบอกเล่าบางลำพูในแง่มุมต่าง ๆ ผ่านบทร้องอย่างครบถ้วนและตรงประเด็น ผ่านภาษาที่ดึงดูดผู้คนทุกช่วงวัย สอดแทรกมุกตลกและภาษาอังกฤษ จึงนับว่าบทลิเกเชิญเที่ยวบางลำพูนี้เป็นลิเกร่วมสมัย เอาใจแม่ยกทุกเพศทุกวัยทุกชาติทุกภาษา ลักษณะพิเศษอันโดดเด่นที่ไม่แพ้การใช้ภาษาที่นำสมัยของอาจารย์ประดิษฐ์ ประสาททอง คือการสร้างแร็ปไปพร้อมกับลิเกโดยที่ไม่สร้างความขัดแย้งระหว่างชมการแสดง เป็นอัจฉริยภาพด้านภาษาที่สามารถสื่อความหมายและอรรถรสอย่างเต็มโดยที่ไม่ทำลายวัฒนธรรมการแสดงลิเกและเป็นการตอกย้ำว่าลิเกนั้นเป็นศิลปะการแสดงที่ปรับตัวอยู่ตลอดเวลา เข้าถึงง่าย และมีรากหยั่งลึกอยู่ในสังคมไทย ดังบทลิเกพาเที่ยวบางลำพูฉบับนี้

บทลิเกพาเที่ยวบางลำพู

– ดนตรีนำ –

แหล่ (ท่อนซ้ำ – ไม่ต้องมีดนตรีหรือมีจึงดีตลอด)

ช – มาเยือนถิ่น บางลำพู อู้หูโอโฮ	ญ – ตื่นเต้นอะไร ใหญ่โต เล่าเธอจำ
ช – หลายสิ่งอย่าง เลิศล้ำ ไม่ธรรมดา	ญ – จันทิงพา น่องไปบ้าง เที่ยวบางลำพู
แหล่ (ร้องปกติ)	
ช – โอโอโอ.....	ญ – โอโอโอ.....
ช – จะชวนน้อง ท่องสถาน ย่านฮิปสเตอร์
จูงมือเธอ ควนแชน กันแน่นเหนียว	ญ – เจ้าพระยา ไหลลด แสนคดเคี้ยว
ยังไม่เขี้ยว เหมือนคำชาย หมายถึงขมขู
ช – เวลคัมทู ไทยแลนด์ แดนสยาม
เชิญเที่ยวไทย ในสถาน ย่านहरราช	ญ – โอ้บางกอก เมืองหลวง ล่อลวงตา
หวั่นอุรา จะลงเล่น ไม่เอ็นดู
ช – แต่ย่านนี้ ของดีจริง หญิงอย่าหวั่น
ไม่มียอม ปลอมกัน มีแต่เซอร์ไพรซ์
(อย่าหวั่นไหว)	ญ – มีอะไร ให้ตื่นเต้น เห็นแล้วตาย
เพราะว่าลืม หายใจ มีไหมยู

บทลเกพาเที่ยวบางลำพู (ต่อ)

ช - งั้นขยับ มาให้ชิดอีกนิดเซะ (สนิทสนม)	ญ - อีกสายซึล สายซิม สายนะยะ
ทั้งสายเที่ยว สายเป๋ สายเปะปะ	ทั้งสายเรียน สายธรรมะ และสายมู
ช - บางลำพู ย่านนี้ ของดีเยอะ	ญ - เป็นย่านเก่า มานานหลาย เคยได้ยิน
จะสนใจ เหมือนได้เจอ กับคู่จิ้น	แหล่งรวม ศิลปิน ที่เฟื่องฟู
ช - มีทั้งวัด ทั้งวัง ทั้งมัสยิด	ญ - ศาสนา หลากหลาย ใจผูกพัน
อยู่กันมา แต่อดีต ไม่กีดกัน	ร่วมชุมชน สมานฉันท์ น่าชมชู
ช - มาเยือนถิ่น บางลำพู อุหุอะหา	ญ - ตื่นใจ ที่ได้มา ได้รู้เห็น
ช - สโลไลฟ์ ได้ทั้งวัน เข้ายันเย็น	ญ - เที่ยวเล่น ตามตรอก ซอกประตู
ช - โอโห้.....	ญ - โอโห้.....

แร้ว

ญ - นันอะไร ย้ายใหญ่ มิใช่เล่น	ช - อ๋อป้อม พระสุเมรุ เป็นราศรี
	แลนด์มาร์ค ริมแม่น้ำ งามบุรี
	มีมา คู่ย่าน นานพอดู
ญ - สวนสันติไชยปราการ อันรื่นรม	ช - ถนนพระ อาทิตย์ อิตตลอด
ชวนกันนั่ง รับลม เติบพีเจ้า	ยามกลางวัน สุดฮ็อต ด้วยอาหาร
สายลมเย็น น้ำกระเซ็น ชื่นอุรา	ให้เลือกชิม มากมาย หลายร้าน
ที่ริมฝั่ง เจ้าพระยา แหล่งปลาปู	กินทั้งวัน อ้วนพี เป็นหมีพู
	(กินกันได้ทั้งวันนะโหมตรู)
ญ - ยามกลางคืน ครึกครื้น ชวนตื่นตา	ช - ถนนข้าวสาร ย่านอินเตอร์ เจอต่างชาติ
ทั้งผับบาร์ ดนตรี มีหลากหลาย	สปีคกัน มันปาก
เพลงต๊อดต๊อด เสียงกระหึ่ม ให้ผ่อนคลาย	
เพลงซึลซึล ฟังสบาย ชิคซิคคุลคุล	
ญ - ไม่ยากหรือ	ช - ส่งภาษา จ้อเจ๊ย จนเมื่อยมือ
	อะฮะฮือฮือ ออไรท์ ไอเลิฟยู
ญ - มีเกสเฮ้าท์ โฮมสเตย์ เก่ไก	
ให้เลือกพัก มากมาย ราคาประหยัด	
แบคแพ็กเกอร์ ตัวจิ๊ด ติสท์เซมัด	
เป็นทัวริสต์ ตัวแม่ ที่แท้ทรู	
ช - โอโห้...	ญ - โอโห้...
ช - มาเยือนถิ่น บางลำพู ไม่รู้เบื่อ	ญ - ล้วนดีงาม ล้ำเหลือ ม่วนใจหลาย
ช - ถ่ายรูปลง ไอจี ดีต่อใจ	ญ - คนกดไลก์ รวรว หัวใจฟู

บทลิเกพาเที่ยวบางลำพู (ต่อ)

- ช - ทั้งผู้คน หญิงชาย เดินไขว่ขวัก ญ - จูงมือกัน น่ารัก อยู่เคียงข้าง
- ช - งั้นเราสอง อย่างน้อยหน้า นะน้องนาง ญ - จูงมือคู่ อยู่ทีกลาง... บางลำพู

จากบทประพันธ์ดังกล่าว ผู้วิจัยยึดแนวคิดการแสดงหลักคือเชิญชวนเที่ยวชมบางลำพูประกอบกับแนวคิดการแสดงนาฏดนตรีแบบที่เรียกว่ารำเงา ทั้งนี้ให้มีความสัมพันธ์สอดคล้องกันกับการออกแบบท่าทาง และการใช้พื้นที่เวทีการแสดง เพลงที่ประพันธ์ขึ้นใหม่นั้นประกอบไปด้วยเพลงแหล่และเพลงแร็ป บรรจุทางร้องแบบนาฏดนตรี บรรเลงด้วยวงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องห้า เครื่องคู่ หรือวงปี่พาทย์ไม้นวมเครื่องใหญ่

บทलिเกพาเทียะบางลำพูประพันธ์โดยอาจารย์ประดิษฐ ประสาททอง เจ้าของรางวัลศิลปินศิลปาธร ปี พ.ศ. 2547 จากสำนักศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม อาจารย์ประดิษฐ ประสาททอง เป็นทั้งผู้เขียนบท ผู้กำกับ และนักแสดงละครเวที ที่มีผลงานสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องทั้งในประเทศและนานาชาติ ผลงานของอาจารย์ประดิษฐ ประสาททอง เป็นที่รู้จักมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างสรรคัลิเก ร่วมสมัยจาการรณกรรมต่างชาติและการตีความที่ต่างออกไป

ภาพที่ 1 - 2 ภาพชุมชนบางลำพูที่สอดคล้องกับบทليเกพาเที่ยวบางลำพูที่ว่า
“เป็นย่านเก่า มานานหลาย เคยได้ยิน แหล่งรวม ศิลปิน ที่เฟื่องฟู”

ที่มา : Siam Commercial Bank Public Company Limited (2021)

ภาพที่ 3 – 4 ภาพชุมชนบางลำพูที่สอดคล้องกับบทเลกเชาเกี่ยวกับบางลำพูที่ว่า
 “มีทั้งวัด ทั้งวัง ทั้งมัสยิด อยู่กันมา แต่อดีต ไม่กีดกัน ศาสนา หลากหลาย ใจผูกพัน ร่วมชุมชน สมานฉันท์ น่าชมเชย”

ที่มา : Siam Commercial Bank Public Company Limited (2021)

ภาพที่ 5 ภาพชุมชนบางลำพูที่สอดคล้องกับบทกวีภาพที่เกี่ยวกับบางลำพูที่ว่า
 “ป้อมพระสุเมรุ เป็นราศรี แลนด์มาร์ค ริมแม่น้ำ งามบุรี มีมา คู่ย่าน นานพอดู
 สวนสันติไชยปราการ อันรื่นรมย์ ชวนกันนั่ง รับลม เติดฟ้า
 สายลมเย็น น้ำกระเซ็น ชื่นอุรา ที่ริมฝั่ง เจ้าพระยา แหล่งปลาปู”

ที่มา : Siam Commercial Bank Public Company Limited (2021)

ภาพที่ 6 – 7 ภาพชุมชนบางลำพูที่สอดคล้องกับบทกวีภาพที่เกี่ยวกับบางลำพูที่ว่า
 “ยามกลางคืน ครึกครื้น ชวนตื่นตา ทั้งผับบาร์ ดนตรี มีหลากหลาย
 เพลงดีดดีด เสียงกระหึ่ม ให้ผ่อนคลาย เพลงซัลซัล ฟังสบาย ชิคชิคคูคู
 ถนนข้าวสาร ย่านอินเตอร์ เจตต่างชาติ”

ที่มา : Kao (2015)

2.3 นักแสดง

การคัดเลือกนักแสดงสำหรับงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ขึ้นนี้ ใช้เกณฑ์การคัดเลือกนักแสดงที่มุ่งเน้นความสำคัญไปที่น้ำเสียง เพราะการร้องเป็นหัวใจหลักของการแสดงลิเก นอกจากนี้ยังพิจารณาถึงพรสวรรค์และความสนใจในการแสดงลิเกเป็นพิเศษ มีท่วงท่าในการรำที่สง่างาม มีไหวพริบดีและมีบุคลิกตรงตามคุณสมบัติที่ครูลิเกได้ให้แนวทางปฏิบัติมาแต่โบราณ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีแนวทางการคัดเลือกนักแสดงดังนี้

(1) พระเอกต้องมีปฏิภาณไหวพริบดี มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า หน้าตาดีหล่อเหลา ร้องเข้าจังหวะ รูปร่างสูงโปร่ง

(2) นางเอกต้องมีปฏิภาณไหวพริบดีเช่นเดียวกันกับพระเอก สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าได้น้ำเสียงดี ร้องเข้าจังหวะ รูปร่างสันทัด หน้าตาสะสวย

กล่าวโดยสรุปคือ ผู้วิจัยคัดเลือกนักแสดงที่มีรูปร่างหน้าตาดี มองแล้วชื่นตาชื่นใจ มีพื้นฐานทักษะการปฏิบัติโดยเฉพาะน้ำเสียงและการขับร้องลิเกรวมทั้งมีการสื่อสารอารมณ์ในการแสดงที่ดี มีบุคลิกลักษณะตรงตามลักษณะของบทบาทพระเอกนางเอก ทั้งนี้เพราะนักแสดงทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่จะถ่ายทอดความหมายของบางลำพูและสื่อความหมายของการแสดงแก่ผู้ชม นอกจากนี้ จากการวิเคราะห์กลวิธีและเทคนิคการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักพบว่า ผู้แสดงจะต้องมีกลวิธีและเทคนิคการแสดงโดยขณะที่แสดงจะต้องทำจิตใจให้เป็นสมาธิ แม้การใช้ลีลาท่าร่าจะเป็นลักษณะของการเดินสวด ใช้ท่าร่าไม่มากแต่ก็มีการใช้ลีลาท่าร่าบางส่วนที่มีความหมายทางด้านนาฏศิลป์ไทย การใช้สมาธิในการควบคุมการขับร้องและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า การกำหนดคำร้องและท่าทางอยู่ในใจล่วงหน้า ประกอบกับการฝึกซ้อมบ่อยครั้งจนเกิดความชำนาญ จึงจะเพิ่มความสุขสนาน ความงดงาม และทำให้การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักสามารถสื่อความหมายอย่างสมบูรณ์

2.4 การออกแบบกระบวนการท่าร่า

การสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก มีการออกแบบกระบวนการท่าร่าที่ทางลิเกเรียกว่า การร่าเกี่ยว หมายถึง ผู้แสดงชายหญิงเกี่ยวพาราสีหยอกเย้าชี้ชวนเชยชมในขณะที่แสดง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้วิจัยเน้นย้ำถึงการให้นักแสดงสามารถตีท่าร่าจากความหมายของบทร้องได้อย่างอิสระเสรี เน้นความสนุกสนานและความสดใหม่ของการแสดง ซึ่งเป็นเสน่ห์ของการแสดงลิเก การแสดงแต่ละครั้งจึงมีลักษณะท่าทางการแสดงออกแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับภูมิรู้และประสบการณ์ของผู้แสดงลิเก ประกอบกับคนดูที่มีศัพท์เรียกอย่างลิเกว่า แม่ยก จะสนับสนุนเสริมแรงนักแสดงให้วาดลวดลายออกมาอย่างเก๋ไก๋เป็นที่ประทับใจได้อย่างไรในการแสดงในแต่ละครั้ง

2.5 การออกแบบเครื่องแต่งกาย

การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยได้ออกแบบเครื่องแต่งกายสำหรับการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการแสดงลิเกโดยทั่วไปในปัจจุบัน ทั้งนี้เครื่องแต่งกายลิเกนับว่าเป็นเครื่องแต่งกายที่มีเอกลักษณ์ การแต่งใบหน้าที่เข้มทั้งตัวละครชายและหญิง การใส่เสื้อผ้าแบบเฉพาะตัวที่สีสันฉูดฉาดประดับด้ายเพชรเทียมหรือคริสตัลที่สวยงาม ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นแรงดึงดูดที่ให้ผู้คนอยากชมลิเก ดังที่ Sompai boon (2015) กล่าวว่า การแต่งตัวด้วยชุดประดับคริสตัลหรือเพชรปลอม สีสันสวยงาม การใส่เครื่องประดับแพรวพราว รวมทั้งการแต่งหน้าที่เข้มจัดไม่ว่าตัวละครจะเป็นคนจน คนรวย คนดีหรือคนชั่ว และไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย จะไม่มีข้อยกเว้นในเรื่องความสวยงาม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสุนทรีย์ของการแสดงลิเก

เครื่องแต่งกายของลิเกแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ ชุดลิเกทรงเครื่อง ชุดลิเกลูกบท และชุดลิเกเพชร ผู้วิจัยเลือกใช้ชุดลิเกแบบที่เรียกว่า ชุดลิเกเพชร ซึ่งเป็นชุดลิเกแบบที่เกิดขึ้นในระยะหลัง ช่วงหลังยุคสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยนักแสดงลิเกนิยมนำเพชรซีกและเพชรแฉลบรวมไปถึงคริสตัลมาประดับตกแต่งเครื่องแต่งกายให้ดูหรูหราแวววาว สะท้อนกับแสงไฟสปอร์ตไลท์ สำหรับชุดของผู้แสดงหญิงจะมีรูปแบบแพทเทิลที่หลากหลาย เรียกได้ว่าการแสดงลิเกก็มีเทรนด์แฟชั่นตามยุคสมัยตามรสนิยมและตามกำลังทรัพย์ของผู้สวมใส่ โดยเครื่องแต่งกายเหล่านี้มักเป็นส่วนตัวของนักแสดงที่จัดหาซื้อไว้เป็นสมบัติส่วนตัว แตกต่างจากการแสดงนาฏกรรมประเภทอื่น ๆ

ภาพที่ 8 – 10 ผู้วิจัยเลือกใช้ชุดลีเกแบบที่เรียกว่า ชุดลีเกเพชร เป็นเครื่องแต่งกาย
ประกอบการแสดงนาฏศิลป์ดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก

ที่มา : Phetruchee (2021)

2.6 การออกแบบการใช้พื้นที่บนเวทีการแสดง

การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก ผู้วิจัยเลือกใช้การออกแบบพื้นที่บนเวที โดยยึดจุดกึ่งกลางเวทีเป็นสำคัญ โดยเริ่มจากการเข้าสู่เวทีทางด้านซ้ายมาจบบริเวณกึ่งกลางเวทีด้านหน้า แล้วมายังกึ่งกลางเวทีเพื่อร้องรำตามบท จากนั้นเมื่อจบการแสดงจึงเข้าโรงทางด้านขวาของเวที ลักษณะการเคลื่อนที่เหล่านี้สะท้อนให้เห็นความตั้งใจของผู้วิจัยที่ต้องการรักษาขนบจารีตการแสดงนาฏดนตรีให้ดำรงอยู่ แต่นอกเหนือจากนี้ ผู้แสดงสามารถออกแบบลักษณะการใช้พื้นที่บนเวทีการแสดงได้อย่างอิสระเสรี โดยเฉพาะในบทประพันธ์ที่มีการกล่าวถึงสถานที่ต่าง ๆ รวมไปถึงผู้คนที่สัญจรไปมาหลากหลาย ผู้วิจัยเปิดโอกาสให้นักแสดงสามารถเคลื่อนที่ได้อย่างอิสระเสรี สามารถหยอกเย้ากับแม่ยกและคนดูได้รอบทิศทาง นอกจากนี้ข้อจำกัดของสถานที่ที่แสดงในแต่ละโอกาส เป็นปัจจัยที่ทำให้การออกแบบการใช้พื้นที่บนเวทีการแสดงในแต่ละครั้งเปลี่ยนแปลงไปได้

ภาพที่ 11 นักแสดงจะเข้าสู่เวทีทางด้านซ้ายและไหว้ทำความเคารพผู้ชมก่อนเสมอ แล้วจึงเคลื่อนที่
มาจบบริเวณกึ่งกลางด้านหน้าเวที แล้วมายังกึ่งกลางเวทีเพื่อร้องรำตามบท

ที่มา : Phetruchee (2021)

สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็น การสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก ผู้วิจัยนำอัตลักษณ์ชุมชนบางลำพู ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ด้านวรรณศิลป์ ทฤษฎีนาฏยประดิษฐ์ องค์ความรู้ด้านการแสดงนาฏดนตรี หลักจารีตการแสดงนาฏกรรมไทย เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์ผลงาน มีข้อคิดเห็นประการหนึ่งที่เป็นหลักสำคัญของการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก คือ การถ่ายทอดอัตลักษณ์ชุมชนผ่านการแสดงนาฏกรรม การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักแสดงให้เห็นว่าการแสดงลิเกสามารถนำมาปรับใช้เพื่อการสื่อสารไปยังคนดูได้ตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สร้างสรรค์กำหนดขึ้น โดยผลจากการศึกษาวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ได้นำมาซึ่งการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก อันจะเป็นการแสดงชุดหนึ่งที่สามารถนำไปเป็นแบบอย่างในการพัฒนาอัตลักษณ์ชุมชนหรือการศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนและขึ้นให้เกิดการตระหนักรู้คุณค่าทางศิลปะการแสดงที่หาค่าไม่ได้ให้กลายเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม นำเสนออัตลักษณ์ชุมชนบางลำพูโดยใช้ศิลปะการแสดงพร้อมกับเป็นแม่เหล็กดึงดูดนักท่องเที่ยวสู่การเป็นที่รู้จักทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

นอกจากคุณค่าด้านการถ่ายทอดอัตลักษณ์ชุมชนผ่านการแสดงนาฏกรรมเพื่อวัตถุประสงค์ของผู้สร้างสรรค์แล้ว การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” ยังแฝงไปด้วยจารีตของการแสดงลิเกที่ผสมผสานลักษณะการขับร้องแบบจารีตและการแร็ปแบบตะวันตก ประกอบกับการใช้ภาษาที่มีความงามทางด้านวรรณศิลป์ร่วมกับสำนวนภาษาที่เป็นปัจจุบันสมัย อาทิ สายเป้ย สายซิล สายมู คู่จิ้น สโลไลฟ์ แลนด์มาร์ค ซิลซิล ซิคซิคคุลคุล กดโลค์รัวร์ ตัวแม่ แท้ทรู ดิต่อใจ คำเหล่านี้เป็นวิวัฒนาการทางภาษาที่ทุกคนได้ยินและใช้กันคุ้นเคย แต่เมื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการแสดงนาฏดนตรี กลายเป็นเรื่องแปลกใหม่ เอาใจแม่ยกวัย 30 ลงมา เพราะผู้ชมวัยนี้รู้สึกว่าตนเองนั้นเข้าถึงและเข้าใจคำศัพท์เหล่านี้ นอกจากสำนวนแบบปัจจุบันสมัย ยังมีการใช้ภาษาอังกฤษสอดแทรกอยู่ในบทร้องจำนวนมาก อาทิ เวลค์มทู ไทยแลนด์แดนสมาย เซอโพรซ์ ฮิต สุดฮ็อต ออไรท์ ไอเลิฟยู แบคแพ็กเกอร์ ดิสท์ ทัวริสต์ คำภาษาอังกฤษเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการสื่อสารกับผู้ชมทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้เล่นมุขตลกขบขันสร้างเสียงหัวเราะและความเป็นกันเองกับชาวต่างชาติที่ชมการแสดง ทำให้ผู้ชมทุกชาติทุกวัย ทุกภาษา ชื่นชอบ ชื่นอกชื่นใจการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ชุมชนและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ลักษณะการเปลี่ยนแปลงที่ยืดหยุ่นเหล่านี้สะท้อนภาพของศิลปินร่วมสมัยในการสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่ “บางลำพูยอตรัก” ที่จะต้องสร้างสรรค์ด้วยความเข้าใจและเปิดใจพร้อมกับความเข้าใจในแก่นของการแสดง สอดคล้องกับ Sompaiboon (2015) ที่กล่าวว่าศิลปินร่วมสมัยควรจะมี ความเข้าใจในธรรมชาติและคุณลักษณะของการแสดงลิเก มีความสามารถในการเก็บแก่นแกนของการแสดงลิเกไว้ บริบทและวัตถุประสงค์ของการแสดงจะช่วยให้ศิลปินร่วมสมัยสามารถเลือกสรรรูปแบบของการแสดงและเนื้อหาที่มีความแตกต่างมาผสมผสานและลดช่องว่างในการเชื่อมต่อศิลปะการแสดงร่วมสมัยให้โดดเด่นต่อไปบนเวทีการแสดง

นอกจากอัตลักษณ์ชุมชน การขับร้องลิเกแบบจารีตและการสอดแทรกเร้าแบบตะวันตกที่ทำให้การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักกลายเป็นการแสดงลิเกร่วมสมัยแล้ว การนำเสนอการแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก ยังเป็นการอนุรักษ์การแสดงนาฏดนตรีให้อยู่คู่กับชาวบางลำพู ด้วยการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการแสดงในชุมชน เพื่อที่เยาวชนไม่เพียงแต่ชาวบางลำพูแต่เป็นเยาวชนคนไทยทุกคนบนโลกใบนี้จะได้ซึมซับการแสดงนาฏดนตรีตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการเรียนรู้ ได้พบได้สัมผัส เลียนแบบจากสิ่งที่ตนเองพบเห็นประกอบกับสิ่งที่บอกเล่าอยู่ในพิพิธบางลำพู เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งใจและกลายเป็นแรงบันดาลใจในที่สุด สอดคล้องกับ Mitthirarot et al. (2020) กล่าวว่าความเป็นเลิศในด้านการแสดงของศิลปินเป็นการซึมซับมาจากสิ่งที่ตนได้พบเห็นมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการเรียนรู้ จนเกิดการเลียนแบบจากสิ่งที่ตนได้สัมผัส รวมทั้งได้รับการส่งเสริมสนับสนุนกลายมาเป็นความรักและชื่นชอบจนถึงขั้นฝึกฝนอย่างจริงจัง มีการพัฒนาต่อยอดควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ การได้รับการยอมรับและยกย่องนั้นเกิดจากการพัฒนาศักยภาพของตน

ท้ายที่สุด การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักกลับไปสู่ชุมชนบางลำพูและสะท้อนข้อคิดเห็นที่ว่า “ดี สนุก ทันทสมัย ชอบนะ มีหลากหลาย น่าสนใจ” นับว่าเป็นการเริ่มต้นและเป็นสัญญาณที่ดีในการพัฒนาต่อยอดให้การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรักได้รับใช้ชาวบางลำพูอย่างคุ้มค่าคุ้มค่าในทุกด้านทุกมิติต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

จากงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ การสร้างสรรค์การแสดงนาฏดนตรีสู่บางลำพูยอตรัก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. งานวิจัยเชิงสร้างสรรค์นี้ เป็นเพียงแนวทางหนึ่งในการสร้างสรรค์ผลงานทางด้านนาฏกรรม จึงควรมีการศึกษาวิจัยในลักษณะนี้เพิ่มมากขึ้น ผ่านตัวละครที่มีความแปลกใหม่และลักษณะการแสดงที่มีความหลากหลายสอดคล้องกับยุคสมัย
2. ควรให้มีการศึกษาวิจัยเชิงสร้างสรรค์นาฏกรรมเพื่อรับใช้สังคม เพื่อพัฒนาเยาวชนหรือเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในหลากหลายมิติ
3. กระบวนการวิจัยนี้อาจเป็นแนวทางในการต่อยอดสร้างสรรค์นาฏศิลป์ในรูปแบบอื่นต่อไปในอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัย รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ช่วยทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี

References

- Adisaiparadee, R. (2015). Creation of Thai Contemporary Dance Drama. *Institute of Culture and Arts Journal*, 17(1), 81–90.
- Boonrerk, D. (2019). Relationship between the Spatial Potential of Accessibility and Visibility and Wayfinding Patterns in Phra Arthit Historical Community Area, Bangkok. *Academic Journal of Architecture Chulalongkorn University*, 2019(69), 59–74.
- Bunrerk, D. & Phaksukcharoen, K. (2019). Way Finding Patterns in Phra Arthit Historical Community Area, Bangkok. *Journal of Architecture Design and Construction*, 1(2), 68-84.
- Chamnian, M. (2019). Community Identity Communication for Tourism Promotion. *Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University*, 6(1), 235–256.
- Kanjanapho, M. & Rotjanasuksomboon, A. (2020). Likay Dance of Denchai Aneklaap. *Electronic Journal of Open and Distance Innovative Learning Sukhothai Thammathirat Open University*, 10(2), 208–214.
- Kao, Y. D. (2015). **Hey! Khao San Road**. Retrieved from http://hawkof9.blogspot.com/2015/03/blog-post_9.html
- Mitthirarot, N., Wannalee, C. & Thamangraksat, P. (2020). The Analysis of Viroj Larnhomhual Troupe's Li-Ke' Lookbot Performance Characteristic : A Case Study of the Jantakorop Story. *Music and Performing Arts Journal Burapha University*, 6(2), 23–38.
- Siam Commercial Bank Public Company Limited. (2021). **Travel along the Alley... Exit Bang Lamphu**. Retrieved from <https://www.scb.co.th/th/personal-banking/stories/travel-banglumpoo.html>
- Sompaiboon, S. (2015). Creation of Contemporary Thai Likay from Foreign Plays. *Music and Performing Arts Journal Burapha University*, 1(1), 142–164.

เครื่องรางสัตว์นำโชคที่ปรากฏในนิตยสารไทย : ค่านิยมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน

Good Luck Animal Amulets in Thai Magazines : Contemporary Thai Social Values

ภัทรธรณ์ แสนพินิจ*

Pattaradhorn Sanpinit

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

*pattarathorn.san@mahidol.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและจัดหมวดหมู่เครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทย และวิเคราะห์ค่านิยมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านชื่อและคุณสมบัติเครื่องรางที่มีความสัมพันธ์กับภาษาที่ใช้ โดยเก็บข้อมูลจากนิตยสารไทย ระยะเวลาสำรวจระหว่างเดือนมีนาคมถึงมิถุนายน พ.ศ. 2564

ผลการวิจัยพบว่า มีเครื่องรางสัตว์จำนวน 18 อย่างที่ปรากฏในนิตยสารไทย มีคุณลักษณะเด่นทั้งชื่อและการกำหนดคุณสมบัติตามความสามารถของสัตว์ซึ่งสอดคล้องกับบรรทัดฐานของคนไทย ในปัจจุบันจะเห็นว่าเครื่องรางสัตว์มีไว้รองรับความต้องการและช่วยสนับสนุนให้คนไทยเกิดค่านิยมประการแรกคือ มุ่งเน้นโชคลาภและทรัพย์สินเป็นอันดับแรก มีอาชีพการงานที่เบาสบายรายได้ดี และได้ทรัพย์สินเงินทองอย่างง่ายดายโดยไม่ลงทุนลงแรง รองลงมาคือ ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม เช่น การเพิ่มเสน่ห์ทางเพศหรือเมตตามหานิยม ตลอดจนมีอายุยืนและปราศจากภัยร้ายทั้งหลาย และค่านิยมยกย่องอำนาจยศถาบรรดาศักดิ์ มีอำนาจวาสนา และชื่อเสียงเพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับในสังคม ดังนั้นงานวิจัยนี้ย่อมเป็นภาพสะท้อนสังคมไทยปัจจุบันที่คนไทยมีแนวโน้มจะพึ่งพาเครื่องรางมากขึ้นท่ามกลางสังคมวัตถุนิยม และมีค่านิยมความร่ำรวยและความมั่งคั่งทางวัตถุมากกว่าการเข้าหาคำสอนในศาสนาเพื่อความสงบทางใจ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของการเกิดเครื่องรางสัตว์และการบูชาของคนไทยอันสัมพันธ์กับความต้องการและสนับสนุนให้เกิดค่านิยมใหม่ในสังคมไทย

คำสำคัญ : เครื่องรางสัตว์ เครื่องรางนำโชค ค่านิยม

Abstract

This research aims to analyze social values by exploring and classifying animal amulets in contemporary Thai Magazines by focusing on amulet qualities and the language used. The gathered information was from Thai publications between March and June of 2021. The study is qualitative in nature. The results shows that there are 18 animal amulets, most of them contain folk Buddhism. The animal amulets are distinguished by the animal's skills as well as its names and qualifications. This corresponds to the preferences of the Thai individual. In Thailand, people value fortune and money, having a satisfying job that pays well and being healthy. The amulets are also said to improve sex appeal or great mercy, good physical health, safety and the value of honoring authority. According to research, individuals are increasingly trying to rely on amulets to improve their quality of life in a materialistic world. Thus, it is still an effective instrument in encouraging social value. Animal amulets reflect contemporary Thai society, which rely on amulets, value money and material prosperity rather than embracing religious teachings. As a result, this study examined the relationship between amulets and worship to meet the needs and values of current Thai society.

Keywords : animal amulets, good luck amulets, values

บทนำ

“เครื่องรางนำโชค” จัดว่าเป็นวัตถุมงคลที่เกี่ยวกับความเชื่อ ซึ่งมีลักษณะหลายรูปแบบตามความเชื่อถือของบุคคล เครื่องรางนำโชคมีอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยให้ผู้ที่ได้ครอบครองเป็นเจ้าของได้รับความสุข ความสำเร็จ ความโชคดีและช่วยป้องกันอันตรายต่าง ๆ (Purnngam et al., 2012) พบว่ามีการจัดเครื่องรางตามลักษณะของที่มาได้แก่ วัตถุมงคลที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติ ได้แก่ โปงขาม เหล็กไหล กากปาก เป็นต้น และวัตถุมงคลที่สร้างขึ้นโดยเกจิอาจารย์และหมอไสยศาสตร์ เช่น พระเครื่อง รูปบูชา กุมารทอง เป็นต้น (Sujachaya, 2017) มีข้อสังเกตว่าเครื่องรางของขลังเป็นวัตถุมงคลที่นิยมนำมาติดตัวผู้คนหรือตั้งบูชาไว้ในบริเวณที่จัดเตรียม โดยเชื่อว่ามีพลังอำนาจที่ให้คุณและสามารถนำพาความโชคดีต่าง ๆ มาสู่บุคคลได้ตามความปรารถนา นอกจากเครื่องรางของขลังโบราณแล้วยังพบว่ามีเครื่องรางนำโชคที่เกิดขึ้นใหม่หลายรูปแบบ หนึ่งในนั้นคือเครื่องรางนำโชคสัตว์โดยปัจจุบันมีการโฆษณาลงนิตยสารไทยที่เป็นหนึ่งในพื้นที่การประชาสัมพันธ์เครื่องรางนำโชคที่มีการจัดสร้างขึ้นใหม่และมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นวิธีการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในสังคมปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Sanpinit & Tansrisook (2020) กล่าวว่าในปัจจุบันนิตยสารไทยกลุ่มผีและเครื่องรางของขลังในแผงหนังสือมีความหลากหลายและขยายความรับรู้ใหม่ไปสู่มวลชน นิตยสารเหล่านี้จึงเป็นภาพตัวแทนที่สะท้อนความต้องการของสังคมในบริบทของสังคมพุทธศาสนาไทยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี และสะท้อนให้เห็นกระแสความสนใจของคนไทยในปัจจุบัน

การศึกษาเรื่องเครื่องรางสัตว์นำโชคในนิตยสารไทยปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน พบแต่เพียงการศึกษาเครื่องรางของขลังหรือวัตถุมงคลทั่วไปที่ไม่เจาะจงรูปสัตว์และไม่มุ่งเน้นศึกษาในนิตยสารไทย แต่มุ่งศึกษาในมุมกว้างที่เกี่ยวกับความเป็นมาของพระเครื่อง วัตถุมงคล และเครื่องรางที่มีความเข้มขลังตามคติความเชื่อโบราณกับการปลุกเสกโดยพระเกจิอาจารย์ เป็นต้น จากการศึกษาของ Sujachaya (2013) ได้เขียนบทความเรื่อง “ทุนวัฒนธรรมกับวัตถุมงคลในปัจจุบัน” พบว่า วัตถุมงคลของไทยที่ผลิตขึ้นในปัจจุบันเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่แพร่หลายจัดว่าเป็นทุนวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมฝังตัวเป็นส่วนหนึ่งของสินค้า และมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนระหว่างพระเครื่องกับเครื่องรางของขลัง หากใช้อำนาจพระพุทธรูปก็จะใช้คาถาภาษาบาลีในการสวดกำกับ หากใช้อำนาจผีสงเทวดามักขึ้นต้นคำบูชาด้วยคำว่า “ โอม...” ปัจจุบันเครื่องรางของขลังมีความหลากหลายมากขึ้นและยังคงมีคุณค่าตราบไต่ที่ผู้คนยังมีความเชื่อและความศรัทธาท่ามกลางสังคมที่มีผู้สืบทอดจำนวนมาก ยิ่งทำให้ขยายและกลายเป็นตลาดขนาดใหญ่ของการสร้างมูลค่าให้เครื่องรางหรือวัตถุมงคลของไทยต่อไป

ดังนั้น เครื่องรางจึงเป็นตัวช่วยอย่างหนึ่งในการสร้างความอุ่นใจและใช้เหนี่ยวนำจิตใจของปัจเจกบุคคลให้มีความมุ่งมั่นในการมีชีวิตที่ดีในอนาคต ซึ่งการศึกษาเรื่องดังกล่าวนี้ย่อมเป็นข้อสังเกตหนึ่งที่สะท้อนกระแสความต้องการและค่านิยมของคนไทย นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจแสวงหาคำตอบจากสถานการณ์การดำรงอยู่และคุณค่าของเครื่องรางสัตว์นำโชคที่ปรากฏในนิตยสารไทยในสังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. สำรวจและจัดหมวดหมู่เครื่องรางสัตว์นำโชคที่ปรากฏในนิตยสารไทยปัจจุบัน
2. วิเคราะห์ค่านิยมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านชื่อและคุณสมบัติเครื่องรางที่มีความสัมพันธ์กับภาษาที่ใช้

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งเป็นแนวคิดที่ใช้เป็นแนวทางในการศึกษามีดังนี้

ค่านิยมในสังคมและการสะท้อนผ่านภาษาที่ใช้

Supart (1991) กล่าวถึงค่านิยมว่าหมายถึง สิ่งในกลุ่มสังคมหนึ่ง ๆ เห็นว่าเป็นสิ่งที่มีค่าควรแก่การกระทำ น่ายกย่องหรือเห็นว่าถูกต้อง ซึ่งพบว่ามีการวิจัยของ Tawichai (2014) นำเอาค่านิยม 9 ประการจากงานวิจัยของ Supart (1991) มากล่าวถึงการสะท้อนค่านิยมจากภาษาที่ใช้ขอพรต่อเทพเจ้าให้สามารถสะท้อนให้เห็นค่านิยม 9 ประการ ได้แก่

1. ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม สะท้อนผ่านภาษาการขอพรที่ขอให้ตนเองมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง อายุยืนยาว ไม่เจ็บไม่ไข้ ไม่เครียด สมอแจ่มใส ส่วนความงามเป็นการมุ่งเน้นไปที่รูปลักษณ์ภายนอก เช่น ความสวย ความงาม ความมีเสน่ห์ หรือการขอให้เป็นที่น่าสนใจและเป็นยอมรับในสังคม
2. ค่านิยมเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของและเงินทอง สะท้อนผ่านภาษาการขอพรที่ขอให้ตนเองมีวัตถุสิ่งของเป็นอย่างมาก เช่น ขอบ้าน ขอรถยนต์ และทรัพย์สินเงินทอง
3. ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพการงานที่เบาสบายรายได้ดีและมั่นคง สะท้อนผ่านภาษาการขอพรที่ขอให้ตนเองได้งานที่เบา สบาย รายได้ดี มีงานมั่นคง และเจ้านายรักใคร่ เช่น ขอให้ได้งานดี ๆ เงินเดือนสูง ๆ รวมไปถึงหัวหน้านางรักและเมตตา

4. ค่านิยมเกี่ยวกับการมีครอบครัวที่สมบูรณ์พบว่า เป็นการขอพรให้คนในครอบครัวมีความรัก ความเข้าใจที่ดีต่อกัน และคาดหวังให้บุตรเป็นคนดี

5. ค่านิยมการได้ทรัพย์สินเงินทองมาอย่างง่ายดาย ผู้บูชามักจะขอพรให้ตนเองมีโชคลาภ ซึ่งสะท้อนผ่านภาษาที่สื่อถึงการได้รับโชคจากการเสี่ยงหรือการได้ทรัพย์สินมาอย่างง่ายดาย เช่น ขอให้ลูกหวยรางวัลที่ 1 ขอให้เงินทองไหลมาเทมาไม่ขาดสาย

6. ค่านิยมยกย่องอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ ตำแหน่งพบว่า ผู้ขอพรจะขอให้ตนเองมีอำนาจ มียศ มีตำแหน่งหน้าที่การงานที่สูงและมีชื่อเสียง ตลอดจนมีบริวารมาก

7. ค่านิยมการเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีชื่อเสียง สะท้อนผ่านภาษาการขอพรที่ขอให้ตนเองสอบติดในคณะวิชาที่มีชื่อเสียงและเป็นของรัฐบาล ค่านิยมนี้สะท้อนให้การให้ความสำคัญต่อชื่อเสียงของสถาบันอย่างมาก

8. ค่านิยมรักเดียวใจเดียว ผู้ขอพรจะขอพรให้คู่ครองของตนมีจิตใจมั่นคงในความรักเดียว

9. ค่านิยมเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา สะท้อนผ่านภาษาการขอพรเกี่ยวกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนา เช่น ขอให้พบแสงสว่างในธรรมหรือขอให้เจริญในธรรม เป็นต้น

จากกรอบแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยจะนำมาพิจารณาในกรณีศึกษาใหม่ คือ การวิเคราะห์ค่านิยมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านภาษาที่ใช้ ทั้งการตั้งชื่อและการบรรยายคุณสมบัติเครื่องรางที่มีความสัมพันธ์กันเพื่อหาคำตอบว่าในปัจจุบันมีการประกอบการสร้างความหมายของชื่อ และการบรรยายถึงคุณสมบัติเครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทยในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร และสะท้อนให้เห็นการสนับสนุนค่านิยมใดในสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะมีการอภิปรายในประเด็นความสัมพันธ์ของการเกิดเครื่องรางสัตว์กับความเชื่อในศาสนาต่อการบูชาเครื่องราง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยที่เกี่ยวกับนิตยสารไทยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาและความเชื่อเครื่องรางของขลัง

ผู้วิจัยพบว่าม้งงานวิจัยเกี่ยวกับนิตยสารไทยจำนวนหนึ่งจะขอกกล่าวถึงสองส่วน ส่วนแรกเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวกับนิตยสารพุทธศาสนาในพ.ศ. 2537 และส่วนที่สองเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับนิตยสารพระเครื่องและนิตยสารแนวไสยศาสตร์ในพ.ศ. 2550 ซึ่งทำให้เข้าใจสถานการณ์ของนิตยสารดังกล่าวในช่วงระยะกว่า 10 ปีย้อนหลัง และการนำเสนอรูปแบบเนื้อหาต่าง ๆ

ด้านข้อมูลที่ศึกษาพบว่า งานวิจัยในกลุ่มแรกเป็นการศึกษาสื่อมวลชนกับการเผยแผ่พุทธศาสนาของ Panaram (2004) ได้ทำวิจัยโดยการสำรวจและศึกษาเนื้อหาของสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พุทธศาสนาทุกรูปแบบในสมัยนั้น จากการนำเสนอข้อมูลเป็นชื่อนิตยสารที่จัดพิมพ์ขึ้นล้วนแต่มีเนื้อหาสาระเป็นพุทธศาสนาทั้งหมด ในปัจจุบันผู้วิจัยได้สำรวจตามรายชื่อนิตยสารในงานวิจัยของอรทัยแล้วพบว่า ปัจจุบันนิตยสารในกลุ่มอนุรักษ์นิยมและกลุ่มปฏิรูปมักเลิกพิมพ์ไปแล้ว แต่ส่วนที่ยังเหลือก็พบว่ามีการลดปริมาณการตีพิมพ์ลง ส่วนบางฉบับปรับไปสู่นิตยสารออนไลน์ในเว็บไซต์ ซึ่งไม่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเครื่องรางของขลังแต่อย่างใด

ส่วนที่สอง งานที่ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในฐานะแหล่งข้อมูลที่มีการโฆษณาเครื่องรางของขลังต่าง ๆ อาทิ งานของ Boonsiri (2007) พบว่า มีนิตยสารพระเครื่องจำนวนทั้งหมด 63 ฉบับ โดยมีการสรุปเป็น

รายชื่อวิทยสารติดอันดับแรกที่ผู้อ่านในกลุ่มตัวอย่างนิยมอ่านมากที่สุดได้แก่ นะโม ดัสณีพระเครื่อง การันตีพระเครื่อง ลานโพธิ์ มหาโพธิ์ พิมพ์นิยม ศักดิ์สิทธิ์ พุทโธ อมตพระเครื่อง ขาวพระเครื่อง โดยกลุ่มผู้อ่านจากงานวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง วัยกลางคน มีอาชีพค้าขายหรือทำกิจการส่วนตัว และมีความพึงพอใจต่อการรับสารในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของพระเครื่องและเครื่องราง เนื่องจากวิทยสารแนวความเชื่อมีวางแผงจำนวนมาก งานของ Thagong (2007) พบว่า มีวิทยสารแนวไสยศาสตร์จำนวนหนึ่งที่กลุ่มผู้อ่านนิยมเลือกอ่าน และสมัครเป็นสมาชิกมากที่สุด พบว่า มีรายชื่อวิทยสาร อาทิ เรื่องผี เรื่องเร้นลับ นำโชค สุสานผี ย้อนรอยกรรม พลั้งเทวะ และลามกเศรษฐี ซึ่งวิทยสารดังกล่าวมีการโฆษณาเครื่องรางหลายรูปแบบที่ไม่ได้เจาะจงเฉพาะพระเครื่องอย่างวิทยสารกลุ่มก่อนหน้านี้ อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวได้ให้ข้อมูลคือกลุ่มวิทยสารที่มุ่งนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับพุทธศาสนา เครื่องรางของขลัง และความเชื่อที่เกี่ยวข้องของกลุ่มคนไทยต่อไสยศาสตร์ในสังคมปัจจุบัน

2. งานวิจัยที่เกี่ยวกับเครื่องรางของขลังในประเทศไทย

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่มุ่งศึกษาเรื่องเครื่องรางสัตว์ในวิทยสารโดยเฉพาะพบว่า ยังไม่มีงานที่ศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยตรง แต่มีงานวิจัยบางเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางของขลังในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงสองส่วน

ในส่วนแรกจะกล่าวถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางของขลังจากมุมมองเชิงพรรณนา อาทิ กลุ่มข้อมูลเครื่องรางของขลัง โดยเจาะจงพื้นที่ทางวัฒนธรรม งานวิจัยของ Sripasang (2015) กล่าวถึงเครื่องรางล้านนาเป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของการผูกความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนากับผีหรือไสยศาสตร์ ซึ่งงานวิจัยนี้ได้นำเสนอเครื่องรางล้านนาหลากหลายที่มีฤทธิ์ในการช่วยมนุษย์ในสังคมอดีต เช่น เน้นความคงกระพันและป้องกันภัย เช่น ผ้ายันต์ ตะกรุด เบญจภาคี ซึ่งในที่นี้มีเครื่องรางสัตว์รวมอยู่ด้วยได้แก่ ยันต์ม้าเสพนาง วัวธนู งา เขี้ยว เขาของสัตว์ เป็นต้น ผู้วิจัยพบว่ามีงานวิจัยดังกล่าวได้เสนอแนะให้มีการศึกษาความต้องการเครื่องรางมากขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจคือการสร้างเครื่องรางใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการและสนับสนุนการเกิดค่านิยมของผู้ศรัทธา

ส่วนที่สองเป็นงานวิจัยที่สนใจรูปลักษณะของเครื่องรางของขลัง งานวิจัยของ Purnngam et al. (2012) เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาและจำแนกรูปลักษณะในเครื่องรางนำโชคด้านการค้าของผู้ประกอบการค้าบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากกลุ่มประชากรร้านค้าพบว่า มีเครื่องรางรูปลักษณะหลากหลาย เช่น ไซ น้ำเต้า พระพุทธรูป พระฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 5 ซึ่งในที่นี้มีเครื่องรางสัตว์รวมอยู่ด้วยได้แก่ ปลาตะเพียน แมววกักของประเทศญี่ปุ่น ตัวปี่เซียะ ทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเรื่องความนิยมในการบูชาเครื่องรางนำโชคด้านการค้าขาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย และสามารถนำมาใช้อธิบายว่าคนไทยมีความเชื่อเรื่องการบูชาสัตว์มงคล ซึ่งมีรูปลักษณะที่สำคัญและมีความหมายแฝงต่าง ๆ

กล่าวโดยสรุป จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ประเด็นเรื่องวิทยสารและเครื่องรางของขลังเป็นประเด็นที่สำคัญและได้รับความสนใจ อย่างไรก็ตามยังไม่มีงานวิจัยที่ศึกษาเครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในวิทยสารไทยกับค่านิยมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่ายังปรากฏการนับถือเครื่องรางสัตว์ในสังคมไทยมากน้อยเพียงใด เครื่องรางสัตว์มีลักษณะรูปแบบใดบ้าง และมีการสนับสนุนให้เกิดค่านิยมใดในสังคม

สมมติฐาน

ในปัจจุบันมีการโฆษณาเครื่องรางสัตว์นำโชคในนิตยสารไทยจำนวนหนึ่งที่ยังวางแผงอยู่ ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องเครื่องรางรูปสัตว์หลากหลายชนิด และมีการกำหนดคุณสมบัติอันสอดคล้องกับการสนับสนุนให้เกิดค่านิยมของคนไทยในสังคมปัจจุบัน ได้แก่ ความร่ำรวย ความมีชื่อเสียง และความสมหวังเรื่องความรัก ซึ่งสะท้อนให้เห็นคุณค่าของเครื่องรางสัตว์ต่อจิตใจของมนุษย์ ทำให้ความเชื่อดังกล่าวยังอยู่ได้ในสังคมไทยปัจจุบัน

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบข้อมูลเครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทยปัจจุบัน
2. ทำให้เข้าใจค่านิยมการบูชาเครื่องรางสัตว์ของคนไทยในยุคปัจจุบัน ตลอดจนความเชื่อเรื่องเครื่องรางสัตว์ที่ยังคงมีอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน

วิธีดำเนินการวิจัย

การเลือกเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์ไว้ 2 ประการ ได้แก่ 1) เป็นเครื่องรางรูปสัตว์ที่จัดสร้างขึ้นโดยเฉพาะ โดยต้องไม่เป็นพาหนะหรือส่วนหนึ่งของเทวรูปแต่อย่างใดหรือเป็นเครื่องรางที่เกิดมาจากสัตว์ เช่น เป็นซากสัตว์ ชิ้นส่วนของสัตว์ เป็นต้น 2) เก็บข้อมูลจากนิตยสารไทย เริ่มต้นจากฐานข้อมูลรายชื่อ นิตยสารไทยทุกประเภท ในปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเผยแพร่อยู่ในเว็บไซต์ Thaipublica จำนวน 385 ฉบับ และคัดเฉพาะนิตยสารในกลุ่ม พุทธศาสนา ความเชื่อไสยศาสตร์และเครื่องรางของขลังที่ยังคงวางแผงในช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2564 ที่มีการประชาสัมพันธ์การจัดสร้างเครื่องรางสัตว์นั้น และมีการกล่าวถึงข้อกับคุณสมบัติเด่นของเครื่องรางสัตว์นั้นไว้อย่างชัดเจน (Tawichai, 2014)

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะจัดหมวดหมู่เครื่องรางสัตว์ตามประเภทของคุณสมบัติเด่นที่ช่วยนำโชคและสร้างความเป็นมงคลให้แก่ผู้บูชา โดยจะกล่าวถึงค่านิยมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อและการบรรยายคุณสมบัติเด่นของเครื่องรางสัตว์จากภาษาที่ใช้ หากมีการเล่าประสบการณ์ความเชื่อของผู้บูชาในนิตยสารจะนำมาวิเคราะห์ร่วมด้วย โดยผู้วิจัยนำกรอบความคิดเรื่องค่านิยมของมนุษย์กลุ่มมนุษย์นิยมมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล

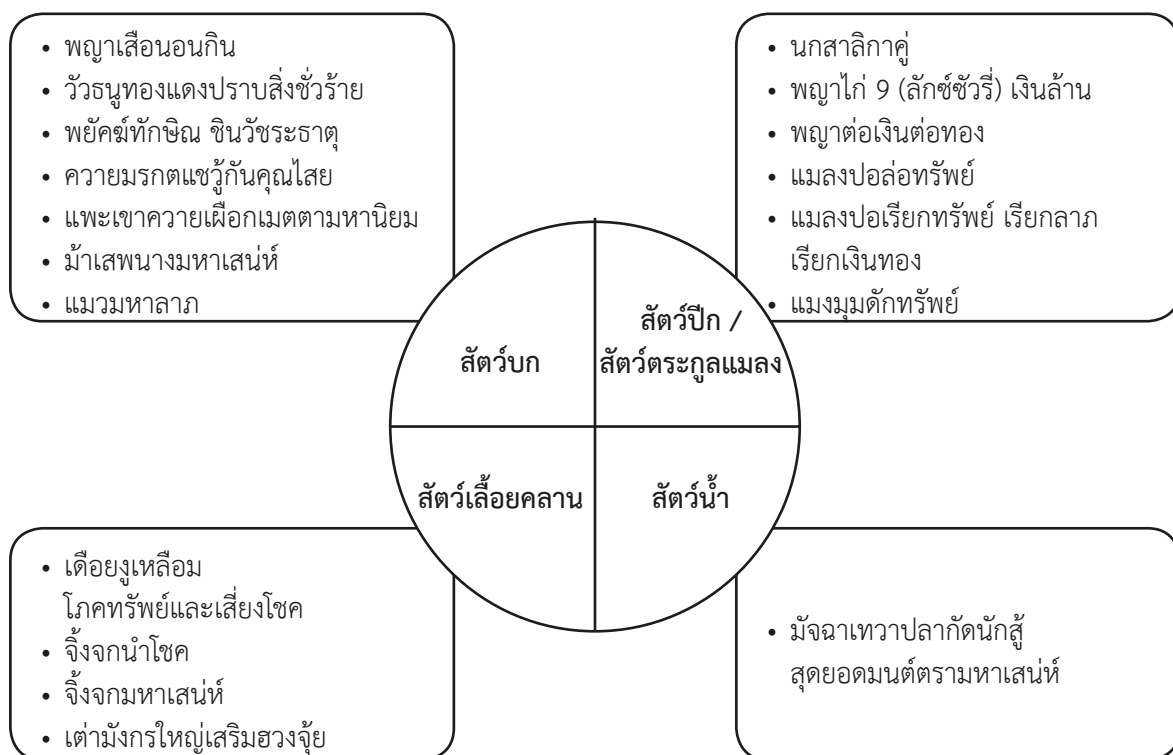
นอกจากนี้ ผู้วิจัยจะนำผลการวิจัยข้างต้นมาอภิปรายเรื่องของความเชื่อของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางสัตว์ ซึ่งเป็นสาระเด่นที่สำคัญของงานวิจัยนี้ เพราะสิ่งมีชีวิตดังกล่าวมีความหมายและอิทธิพลแทรกอยู่ในความนึกคิด การดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างแน่นแฟ้น ความเชื่อในเรื่องความมงคลและอัปมงคลซึ่งเกิดมาจากผลของความรู้ความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์และพืชเป็นหลัก จึงจัดได้ว่าความเชื่อของคนไทยมาอย่างช้านาน (Jermasawatdi, 1987)

สรุปผลการวิจัย

จากการเก็บข้อมูลพบว่า มีนิตยสารไทยจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ นิตยสารจ้าวจุ๊กให้โชค นิตยสารแม่นาค นิตยสารมหาลาก นิตยสารอิทธิฤทธิ์ นิตยสารลาภเศรษฐี ซึ่งเป็นนิตยสารที่วางแผงเป็นรายปักษ์ในช่วงเดือนมีนาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2564 ที่มีการนำเสนอเนื้อหาและการโฆษณาเครื่องรางรูปสัตว์ ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลการวิเคราะห์ข้อมูลเครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นการจัดหมวดหมู่เครื่องรางรูปสัตว์ในนิตยสารไทยตามชนิดของสัตว์และตามคุณสมบัติเด่นของเครื่องราง ส่วนที่สองเป็นการกล่าวถึงค่านิยมของคนไทยที่สะท้อนผ่านการตั้งชื่อกับการบรรยายคุณสมบัติเด่นของเครื่องราง และส่วนที่สามเป็นการอภิปรายผลการวิจัย

การจัดหมวดหมู่เครื่องรางสัตว์ในนิตยสารไทยตามชนิดของสัตว์และตามคุณสมบัติเด่นของเครื่องราง

จากการเก็บข้อมูลในนิตยสารไทยพบว่า นิตยสารกลุ่มความเชื่อไสยศาสตร์มีการโฆษณาเครื่องรางหลายชนิด โดยมีการนำเสนอเครื่องรางเพื่อการบันดาลโชคเป็นสำคัญพบว่า มีเครื่องรางสัตว์จำนวน 18 อย่างปรากฏในนิตยสารไทย มีสัตว์จำนวน 15 จำพวก ได้แก่ เสือ งู วัว ควาย ม้า แพะ เต่า ไก่ แมว จิ้งจก นก แมงมุม แมลงปอ ตัวต่อ และปลา โดยผู้วิจัยจะแบ่งตามชนิดของสัตว์ซึ่งมีความแตกต่างทางกายภาพ ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะระบุชื่อของเครื่องรางสัตว์ตามที่ปรากฏในนิตยสารไทย ดังแผนภาพที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 การจัดหมวดหมู่เครื่องรางรูปสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทย

จากแผนภาพแสดงการจัดหมวดหมู่เครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทยพบว่า มีเครื่องรางสัตว์ในนิตยสารไทยจำนวน 18 อย่าง สามารถจัดหมวดหมู่ชนิดของสัตว์ได้เป็น 4 ชนิด พบมากที่สุดคือ สัตว์บก มีเครื่องรางจำนวน 7 อย่าง คือ กลุ่มสัตว์เคี้ยวเอื้องได้แก่ วัวธนูทองแดงปราบสิ่งชั่วร้าย ควายมรกตแขว้ กันคุณไสย ม้าเสพนางมหาเสน่ห์ แพะเขาควายเผือกเมตตามหานิยม และกลุ่มเสือหรือสัตว์ในตระกูลเสือได้แก่ พญาเสือนอนกิน พยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชรธาตุ และแมวมหาลาก

รองลงมาคือสัตว์ปีก มีเครื่องรางจำนวน 6 อย่างได้แก่ กลุ่มนก คือ นกสาลิกาคู่ พญาไก่ 9 (ลักซ์ซัวร์) เงินล้าน และกลุ่มแมลง มีพญาต่อเงินต่อทอง แมลงปอล่อทรัพย์ แมลงปอเรียกทรัพย์ เรียกกลาก เรียกเงินทอง และแมงมุมดักทรัพย์ กลุ่มต่อมาคือกลุ่มสัตว์เลื้อยคลาน มีเครื่องรางจำนวน 4 อย่างได้แก่ กลุ่มสัตว์เลื้อยคลานคือ เต่ายูงเหลื่อมโภคทรัพย์และเสี่ยงโชค จิ้งจกนาโชค จิ้งจกมหาเสน่ห์ และเต่ามังกรใหญ่เสริมฮวงจุ้ย ซึ่งเป็นสัตว์ในเทพนิยายที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากสัตว์ประเภทอื่น ส่วนกลุ่มที่พบน้อยที่สุดคือ กลุ่มสัตว์น้ำ มีเครื่องรางจำนวน 1 อย่างได้แก่ มัจฉาเทวาปลากัดนักสู้ สูดยอดมนต์ตรามหาเสน่ห์

จากการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบว่าเครื่องรางสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทย แบ่งประเภทของวัตถุมงคลโดยกว้างได้ 2 ประเภทใหญ่ ได้แก่

1. **เครื่องรางสัตว์จากธรรมชาติ** หมายถึง เครื่องรางที่นำมาจากสัตว์โดยตรง ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ในตัวโดยไม่ต้องปลุกเสก เช่น เป็นซากสัตว์หรือชิ้นส่วนของสัตว์ ได้แก่ พญาเสือนอนกิน (หนังสือสาครโคง) แพะเขาควายเผือก (แกะจากเขาควายที่ถูกฟ้าผ่าตาย) และเต่ายูงเหลื่อม

2. **เครื่องรางสัตว์ที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่** โดยพระเกจิอาจารย์หรือผู้รู้ที่ใช้มวลสารศักดิ์สิทธิ์มาผสมหรือหล่อหลอม บางประเภทเป็นผ้ายันต์ที่ผ่านการปลุกเสกตามตำรา เช่น อธิษฐานจิต ปลุกเสกด้วยการประจุมันต์วิชาด้วยพลังสมาธิจิตของพระเกจิอาจารย์หรือบุคคลผู้มีวิชาการปลุกเสกเครื่องราง ได้แก่ วัวธนูทองแดง พยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชรธาตุ ควายมรกตแขว้ ม้าเสพนาง แมวมหาลาก จิ้งจกมหาเสน่ห์ จิ้งจกนาโชค เต่ามังกรใหญ่ นกสาลิกาคู่ พญาไก่ 9 พญาต่อเงินต่อทอง แมลงปอล่อทรัพย์ แมลงปอเรียกทรัพย์ เรียกกลาก เรียกเงินทอง และแมงมุมดักทรัพย์

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่เป็นเครื่องรางที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ซึ่งมีไม่มาจากซากสัตว์ เนื่องจากสามารถจัดสร้างได้เองอย่างไม่จำกัด โดยไม่จำเป็นต้องแสวงหาเองตามธรรมชาติ ซึ่งหาได้ยากและมีอยู่อย่างจำกัด และอาจไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้บูชาในปัจจุบัน

จากแผนภาพที่ 1 ชี้ให้เห็นว่าเครื่องรางรูปสัตว์ที่ปรากฏในนิตยสารไทยมีหลากหลายรูปแบบ จากการสำรวจและเก็บข้อมูลระยะเวลา 4 เดือนพบว่า มีการประชาสัมพันธ์เครื่องรางสัตว์ควบคู่กับเครื่องรางประเภทอื่นด้วย ซึ่งเป็นทางเลือกให้แก่ผู้บูชาตามความเชื่อถือนส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามเครื่องรางสัตว์มีอยู่หลากหลายชนิด ซึ่งมีการตั้งชื่อกำกับเอาไว้พร้อมกับการบรรยายคุณสมบัติเด่นต่าง ๆ ไว้อย่างชัดเจน เครื่องรางบางกลุ่มเลือกนำลักษณะเด่นของรูปลักษณ์และความสามารถของสัตว์ชนิดนั้นเพื่อยกมาเป็นจุดเด่นของเครื่องรางดังกล่าวอันสะท้อนให้เห็นคุณสมบัติด้านการบันดาลพรตามความปรารถนาของกลุ่มบุคคลในสังคม ผู้วิจัยสามารถจำแนกโดยเรียงจากจำนวนเครื่องรางสัตว์ที่พบในนิตยสาร ดังนี้

1) **ด้านการนำโชค लाभและทรัพย์สินมาให้ผู้บูชา** พบมากที่สุดจำนวน 9 อย่าง ได้แก่ เครื่องรางแมวมหาลาภ พญาไก่ 9 (ลักซ์ซารี) เงินล้าน พญาต่อเงินต่อทอง แมลงปอหล่อทรัพย์ แมลงปอเรียกทรัพย์ เรียก लाभ เรียกเงินทอง เด็ดยุงเหลื่อม จิ้งจกนำโชค จิ้งจกมหาเสน่ห์ และแมงมุมดักทรัพย์

2) **ด้านการนำพาความเมตตาและเสน่ห์แก่ผู้บูชา** พบจำนวน 4 อย่าง ได้แก่ ม้าเสพนาง แพะ เขาควายเผือก นกสาลิกาคู่ และมัจฉาทะวาปลาแก้ว

3) **ด้านการบันดาลให้มีอำนาจวาสนาและชื่อเสียงแก่ผู้บูชา** พบจำนวน 3 อย่าง ได้แก่ เครื่องรางพญาเสือนอนกิน พยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชรธาตุ และเต่ามังกรใหญ่เสริมฮวงจุ้ย

4) **ด้านการป้องกันให้แคล้วคลาด ปลอดภัยจากอันตราย และทำให้อยู่ยงคงกระพัน** พบจำนวน 2 อย่าง ได้แก่ วัวธนูทองแดง และควายมรกตแซว

จะเห็นว่าปัจจุบันคนไทยยังคงเชื่อถือเครื่องรางและพึ่งพาความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องราง ซึ่งเน้นเครื่องรางประเภทการบันดาลโชค लाभและความร่ำรวยที่ส่งผลให้ตนเองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สะท้อนความต้องการในการมีทรัพย์สินมาก โดยพึ่งพาเครื่องรางเพื่อพยุหจิตใจตนเองให้มีความหวัง ซึ่งสอดคล้องกับสภาพสังคมที่นิยมการเสี่ยงโชคและการพนันจากห่วยชนิดต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงผลการวิเคราะห์คุณสมบัติของเครื่องรางสัตว์ที่จำแนกไว้แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ด้านการนำโชค लाभและทรัพย์สินมาให้ผู้บูชา ด้านการนำพาความเมตตาและเสน่ห์แก่ผู้บูชา ด้านการบันดาลให้มีอำนาจวาสนาและชื่อเสียงแก่ผู้บูชา และด้านการป้องกันให้แคล้วคลาด ปลอดภัยจากอันตรายและทำให้อยู่ยงคงกระพัน ทั้งนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ผ่านการตั้งชื่อและคุณสมบัติเครื่องรางที่เกี่ยวข้องกับสัตว์ซึ่งเข้ามาเสริมให้ความหมายในทางบวก และการใช้ถ้อยคำเน้นย้ำพิเศษบ่งชี้ความปรารถนาของผู้บูชาเครื่องราง ซึ่งสะท้อนถึงการสนับสนุนให้เกิดค่านิยมต่าง ๆ ในสังคมปัจจุบัน

ค่านิยมของมนุษย์ที่สะท้อนผ่านคุณสมบัติของเครื่องรางสัตว์

ผลการศึกษาพบว่า เครื่องรางสัตว์จำนวน 18 อย่างที่ปรากฏในนิตยสารไทยนั้น มีคุณลักษณะเด่นทั้งรูปลักษณ์และความสามารถของสัตว์ชนิดนั้นที่นำมาใช้เป็นคุณสมบัติด้านการบันดาลและอำนวยพรตามความปรารถนาของกลุ่มบุคคลในสังคม จากการวิเคราะห์การตั้งชื่อเครื่องรางสัตว์ที่บ่งชี้ว่าเป็นวัตถุมงคลที่มีคุณสมบัติสามารถอำนวยประโยชน์แก่ผู้ครอบครองตามลักษณะการใช้งานของเครื่องรางสัตว์นั้น ๆ ดังนั้นทั้งการตั้งชื่อและชนิดของสัตว์จึงมีความสัมพันธ์กันอันเกี่ยวกับความสามารถของสัตว์แต่ละชนิดที่เป็นคุณและสนองต่อความต้องการของผู้บูชา เครื่องรางที่สะท้อนผ่านภาษาเป็นคำเน้นย้ำพิเศษแสดงสิ่งที่ต้องการของผู้บูชาเพื่อจะได้รับสิ่งที่ดีให้ชีวิตของตน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความต้องการความมั่นคงในชีวิตของมนุษย์โดยเทียบกับกรอบความคิดเรื่องค่านิยมของมนุษย์กลุ่มมนุษยนิยม มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์พร้อมด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยม 4 ประการ ได้แก่ (1) ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม (2) ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพการงานที่เบาสบายรายได้ดีและมั่นคง (3) ค่านิยมการได้ทรัพย์สินเงินทองมาอย่างง่ายดาย (4) ค่านิยมยกย่องอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ ตำแหน่ง

โดยเรียงลำดับจากที่พบมากที่สุดไปจนถึงน้อยที่สุด จากการสะท้อนผ่านชื่อและการบรรยายคุณสมบัติเครื่องราง ทั้งนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาจาก 2 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การตั้งชื่อเครื่องรางในทางบวก (2) ถ้อยคำเน้นย้ำพิเศษที่บ่งชี้แสดงความปลอดภัยของผู้บูชาเครื่องราง อันสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของผู้บูชาในสังคมไทยปัจจุบัน ดังนี้

1. **ค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพการงานที่เบาสบายรายได้ดีและมั่นคง** พบว่า มีเครื่องรางสัตว์ที่เป็นตัวช่วยในการประกอบอาชีพด้านการค้าขายและการประกอบธุรกิจการงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างดี มีรายได้มาก และมีความมั่นคงอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- **แมลงปอล่อทรัพย์และแมลงปอเรียกทรัพย์ เรียกลาภ เรียกเงินทอง** เป็นเครื่องรางรูปแมลงปอที่ใช้เป็นของขลังสำหรับการค้าขาย หากบูชาไว้ดีร้านค้าจะทำให้มีลูกค้าอย่างต่อเนื่อง ถ้อยคำที่ปรากฏ เช่น คำว่า “ค้าขายร่ำรวยทันใจ” ซึ่งปรากฏคำเน้นย้ำพิเศษที่เกินจริง นอกจากนี้ยังพบว่ามีกรรมสมการประสมการของแม่ค้าท่านหนึ่งที่เปิดเผยผลที่ได้รับจากบูชาว่าเดิมไม่มีลูกค้าเข้าร้าน แต่ปัจจุบันมีลูกค้ามากขึ้น อันเกิดจากการบูชาเครื่องรางแมลงปอ ตามการตั้งชื่อเครื่องราง ซึ่งมีคำสำคัญในชื่อให้ความหมายในทางบวกที่เกี่ยวข้องกับการดึงดูดทรัพย์ลูกค้าคือ “ล่อทรัพย์” และ “เรียกทรัพย์ เรียกลาภ เรียกเงินทอง” ที่มาของแมลงปอเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ ถือคติที่ว่าแมลงปออยู่ที่ใด ย่อมมีพืชพรรณธัญญาหารบริบูรณ์ จึงมีการนิยมนำเครื่องรางแมลงปอขึ้นด้วยไม้ โลหะ ผ้ายันต์ เน้นด้านการค้าขายดี เช่น แมลงปอของหลวงพ่อดอง วัดสำเภาทอง จังหวัดปัตตานี และแมลงปอรุ่นดักทรัพย์ของหลวงพ่ोजักรวัดเขารังไก่อ จังหวัดชัยนาท (Himalai, 2011)

- **พญาต่อเงินต่อทอง** เป็นเครื่องรางเสริมความร่ำรวยในการค้าขาย จากการตั้งชื่อนั้นคำว่า “ต่อ” มิใช่เป็นเพียงชื่อของสัตว์เพียงอย่างเดียว แต่คำดังกล่าวมีความหมายในทางบวกหมายถึง เพิ่มให้ยาวหรือขยายออกไป (Office of the Royal Social, 2011) ดังนั้นชื่อของแมลงชนิดนี้จึงถือว่าเป็นความหมายในเชิงบวกหมายถึง การเพิ่มให้เงินและทองมีมากขึ้นซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้บูชาหวังจะมีรายได้เพิ่มต่อเนื่องพบว่ามีถ้อยคำเน้นย้ำปริมาณคือ “ค้าขายคล่องดีมีกำไร” และ “ช่วยเรียกคน เรียกทรัพย์ไม่ขาดสาย”

- **แมงมุมดักทรัพย์** เป็นเครื่องรางที่มีรูปลักษณะเป็นแมงมุมสีดำขนาดใหญ่บนล้อยกเกด ลงรักปิดทองไว้พร้อมกับพลอยประดับ มีคุณสมบัติในการช่วยเสริมการค้าขายและโชคลาภแก่ผู้ประกอบการร้านค้า ซึ่งแมงมุมเป็นสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ คนโบราณรู้จักสังเกตว่าแมงมุมไม่ต้องออกไปหากินที่ไหนก็มีเหยื่อมาให้กินถึงที่ เสมือนเงินหรือลูกค้าที่เข้ามาหาเอง จากการตั้งชื่อเครื่องรางก็เน้นคำว่า “ดัก” ซึ่งตามพฤติกรรมของแมงมุมมักจะพันใยออกมาดักแมลงไว้เป็นอาหาร จึงนำคำดังกล่าวมาใช้ในการสื่อความใหม่ว่า “ดักทรัพย์” เป็นความหมายในเชิงบวกหมายถึง การดึงดูดลูกค้าให้เข้าร้าน ทำให้มีรายได้ดี และเพิ่มพูนเงินทองอย่างต่อเนื่อง ดังถ้อยคำที่เน้นย้ำปริมาณ “ดักทรัพย์ทุกทิศทุกทาง” ซึ่งสะท้อนให้เห็นค่านิยมของการได้รับทรัพย์เงินทองอย่างต่อเนื่องและเน้นปริมาณมาก

- **จิ้งจกนาโชค** เป็นเครื่องรางช่วยเสริมให้กิจการค้าขายต่าง ๆ มีรายได้ดี และนำไปสู่ความโชคดีในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ เช่น ได้รับโอกาสการต่อยอดทางการค้าขาย ไม่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจใด ๆ แต่กลับมีรายได้ที่ดียิ่งขึ้น เป็นต้น ด้วยลักษณะพิเศษของจิ้งจกที่เป็นสัตว์หากินในที่สูง มักส่งเสียงร้องทักและมีเสียงเป็นจุดเด่น นอกจากนี้จิ้งจกยังสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ และมีขาทั้งสี่ที่เกาะติดผนังได้เป็นอย่างดี คนไทยยังพบซากของจิ้งจกสองหางและนำมาตีความเป็นตัวเลขเสี่ยงโชค

ตลอดจนการนำมาบูชาจนได้รับผลสำเร็จ จึงเกิดเป็นคติที่ว่าจิ้งจกถือเป็นสัตว์นำโชคชนิดหนึ่งซึ่งมีความดีเด่นทางด้านโชคลาภและการดึงดูดทรัพย์สินพบว่ามีถ้อยคำที่เน้นย้ำปริมาณ คือ “ขายของดีมาก” และ “ลูกค้าเข้าร้านตลอดทั้งวัน” นอกจากนี้ยังพบที่มีการสัมภาษณ์ประสบการณ์ของแม่ค้าท่านหนึ่งที่เปิดเผยในนิตยสารว่าผลที่ได้รับหลังจากการบูชา ซึ่งเดิมในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) จำเป็นต้องปิดกิจการลง แต่ภายหลังที่บูชาจิ้งจกนำโชคมาก็ทำให้กิจการร้านค้าดีขึ้น มีรายได้ดี และมีลูกค้าเข้าร้านมากขึ้นซึ่งแตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง

2. ค่านิยมการได้ทรัพย์สินเงินทองมาอย่างง่ายดาย พบว่า มีเครื่องรางสัตว์ที่มักได้รับการเน้นย้ำตั้งแต่การตั้งชื่อและการบรรยายคุณสมบัติ การบันดาลพรด้านโชคลาภและการได้รับทรัพย์สินเงินทองอย่างง่ายดาย โดยไม่ต้องลงทุนลงแรงหรือประกอบอาชีพเพื่อทำให้ได้รับความร่ำรวยอย่างรวดเร็ว ดังนั้นจึงมีความเกี่ยวข้องกับการพนันเพื่อการเสี่ยงโชคด้วย ดังนี้

- **แมวมหาลาภ** เป็นเครื่องรางรูปสัตว์ที่อำนวยการให้เกิดโชคลาภมหาศาล ซึ่งตอบสนองต่อกลุ่มบุคคลในสังคมการเสี่ยงโชคและผู้ประกอบอาชีพที่จำเป็นต้องอาศัยตัวช่วยดึงดูดทรัพย์ให้เข้ามาตลอด โดยปรากฏคำเน้นย้ำพิเศษต่อการบันดาลพรของเครื่องราง ได้แก่ ถ้อยคำที่บ่งชี้ความปรารถนา เช่น คำว่า “บันดาลโชคลาภ ความเจริญ รุ่งเรือง” และ “ดวงดี มีแต่เจริญ” เป็นตัวบ่งชี้ที่แสดงความปรารถนาหรือสิ่งที่ต้องการของบุคคลได้อย่างชัดเจน คติของการนำแมวม้ามาเป็นสัตว์นำโชคแก่นุชย์กลายเป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง จากการศึกษาพบว่ามนุษย์มีความเชื่อว่าแมวม้าเป็นสัตว์มงคลและเกี่ยวข้องกับการนำโชคลาภให้แก่มนุษย์ตามความเชื่อเดิมของชาวญี่ปุ่น Yablon (2008) กล่าวว่า แมวม้าที่มาจากตำนานพื้นบ้านของญี่ปุ่นว่าแมวม้าเคยเป็นสัตว์ที่ช่วยให้คนรอดชีวิตได้และหลังพ้นเคราะห์ร้ายก็นำพาโชคลาภมาให้ จึงเป็นที่มาของความเชื่อว่าแมวม้าเป็นสัตว์นำโชคและกลายเป็นสัญลักษณ์กวักเงินกวักทองที่ได้รับความนิยมในเอเชีย อาจมาจากความน่าเอ็นดูและแมวม้าก็เป็นสัตว์ที่มีความใกล้ชิดกับมนุษย์ที่สุด จึงทำให้เกิดความรู้สึกเชิงบวกต่อจิตใจของมนุษย์ด้วย นอกจากนี้แมวม้ายังเป็นสัญลักษณ์ของสัตว์อายุยืนที่เรียกขานกันว่า “แมวม้าชีวิต” ซึ่งตรงกับถ้อยคำที่ปรากฏในนิตยสารว่าเครื่องรางมีคุณสมบัติทำให้เป็นคนดวงดี สอดคล้องกับคติแมวม้าชีวิตกล่าวคือ ไม่ว่าจะอยู่สถานการณ์ลำเจียเพียงใดก็ยังสามารถพลิกกลับมามีฐานะที่ดีได้ในที่สุด

- **พญาไก่อ 9 (ลักซ์ขวรี) เงินล้าน** จากชื่อเครื่องรางพบว่า มีการตั้งชื่อใหม่โดยการใช้ตัวเลขเก้า ซึ่งตรงตามคุณลักษณะของพญาไก่อที่มีความมงคล 9 ประการ และยังเป็นเลขมงคลตามความเชื่อถือของคนไทยหมายถึง ความก้าวหน้า นอกจากนี้ยังมีคำต่อท้ายว่าลักซ์ขวรีหมายถึง ความหรรษาสะดวกสบาย (Sethaputra, 2008) และมีคำเน้นย้ำพิเศษตามมาว่า “เงินล้าน” ซึ่งปรากฏควบคู่ด้วยเพื่อบ่งชี้ถึงความมั่งคั่งร่ำรวยแสดงความปรารถนาของผู้บูชา และยังปรากฏคำเน้นย้ำปริมาณและเกินจริง ได้แก่ “เรียกทรัพย์ทวีสิน” “เงินทองบินมาหา” “โชคลาภกระโจนใส่” “ทำอะไรก็รวย” เป็นการเน้นย้ำที่ปรากฏในนิตยสาร สะท้อนสิ่งที่ต้องการของผู้บูชาว่าหวังจะได้รับโชคลาภและทรัพย์สินเงินทองอย่างง่ายดายในชีวิตหรือแนวทางลัดไปสู่ความร่ำรวย จากการที่นำเอาไก่อมาเป็นเครื่องรางนำโชค ซึ่งมีการสรรหาคุณลักษณะของไก่อที่เป็นนางพญา โดยมีการอ้างอิงตำราของผู้ปลูกเสก คือ ตำราของหลวงปู่ครูบาวิ ที่จัดสร้างและปลูกเสกพญาไก่อ 9 มงคล 4 เกล็ดตามตำรา ได้แก่ หน้าหงอนบาง กลางหงอนสูง สร้อยระย้า หน้านกยูง ออกันห้วนชิด หงอนบิด ปากร่อง พัดเจ็ด ปีกสิบเอ็ด เกล็ดยี่สิบสอง เกล็ดเสื้ออ่อนเล็บ เหน็บชั้นใน ไชบาดาล และเกล็ดผลาญศัตรู

- **เตี๋ยงเหลื้อมโกศทรัพย์และเสียงโชค** เป็นเครื่องรางที่มีมาช้านานตามความเชื่อทางไสยศาสตร์ เชื่อว่าเป็นวัตถุอาถรรพ์ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ในตัวโดยไม่ต้องปลุกเสก ด้วยลักษณะพิเศษของเตี๋ยงสามารถ ใช้ยึดเกาะกับต้นไม้ และช่วยในการจับเหยื่อกินเป็นอาหารโดยที่งูเหลื้อมไม่ต้องเลื้อยออกไปหากินเอง จึงเกิดคติความเชื่อมาทำเป็นเครื่องรางที่มีคุณสมบัติในการดักทรัพย์และโชคกลางเหมือนกับที่ใช้ดักสัตว์ ที่หลงเข้ามาเหมือนต้องมนต์สะกด ผู้วิจัยพบว่าในนิติยสารกลุ่มการเสี่ยงโชคผ่านตัวเลข มีเครื่องรางเตี๋ยงเหลื้อมที่เน้นย้ำพิเศษ พระเกจิอาจารย์มีการนำเตี๋ยงเหลื้อมมาปลุกเสกเพิ่มด้วยการท่องคาถามนต์ เรียกทรัพย์ เพื่อให้มีคุณสมบัติบันดาลโชคกลางและเงินทองอันเกิดจากการเสี่ยงโชคต่าง ๆ ให้ได้มาโดยง่าย เช่น การเสี่ยงดวงหรือการเสี่ยงทายที่จำเป็นต้องอาศัยโชคจึงจะได้ทรัพย์มา นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติ ในด้านการนำโชคมาสู่กิจการงานด้านการค้าขายที่ดีด้วย ดังถ้อยคำที่ปรากฏเน้นย้ำปริมาณและเกินจริง คือ *“โชคกลางเข้าหาตัว”* และ *“เงินทองกองตรงหน้า”*

- **พญาเสือนอนกินและพยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชระธาตุ** เป็นเครื่องรางรูปเสือที่มีคุณสมบัติทำให้ บุคคลมีอำนาจมากและได้รับประโยชน์จากอำนาจนั้นเป็นผลตอบแทนที่มหาศาล โดยตั้งชื่อตามสำนวนไทย ว่า *“เสือนอนกิน”* หมายถึง คนที่ได้รับผลประโยชน์หรือผลกำไรโดยไม่ต้องลงทุนลงแรง ดังถ้อยคำที่ปรากฏ ในนิติยสารเป็นนิยามของเครื่องรางนี้ว่า *“เสือมันมีแต่อำนาจ เสือขำมันเป็นเสือนอนกิน”* สะท้อนให้เห็น ค่านิยมได้รับทรัพย์สินเงินทองอย่างง่ายดายโดยไม่ต้องลงทุนลงแรง ในที่นี้การตั้งชื่อทำให้มีความหมายบวก และบ่งชี้ถึงความสบายเป็นหลัก นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติอื่นที่จะกล่าวต่อไป

3. ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม พบว่า มีเครื่องรางที่เป็นตัวเสริมในด้านเมตตามหานิยม หรือการเพิ่มเสน่ห์ให้กับผู้บูชา ซึ่งหมายความว่าผู้บูชามีความปรารถนาให้ตัวเองเป็นที่รักของบุคคลอื่น เพิ่มความมั่นใจให้ตนเองในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น ดังนั้นเครื่องรางจำนวนหนึ่งมีส่วนช่วยในเรื่องดังกล่าว ซึ่งเน้นการดึงดูดเพศตรงข้าม การปกป้องผู้ครอบครองให้ปลอดภัยและมีอายุยืนยาว

- **จิ้งจกมหาเสน่ห์ นกสาลิกาคู่ และแพะเขาควยเผือก** จัดเป็นกลุ่มเครื่องรางที่ช่วยให้บุคคล เป็นที่รักและเป็นที่สนใจในสังคม ทำให้ได้รับความสำเร็จจากการเจรจา การติดต่อค้าขายผ่านการพูดคุ้ย และเป็นที่ยึดดูต่อเพศตรงข้าม ซึ่งมีผลดีทางสุขภาพจิตในการสร้างเสริมความมั่นใจของผู้บูชา ซึ่งเครื่องราง ดังกล่าวมีสัตว์มงคลอย่างหลากหลายที่เกิดจากคติความเชื่อและการปลุกเสกของพระเกจิอาจารย์ และการ ระบุคุณสมบัติเน้นด้านการเพิ่มเสน่ห์ให้แก่ผู้บูชา ซึ่งเป็นการเน้นย้ำพิเศษที่เกินจริง เช่น *“ใครเห็นใครรัก”* และ *“พบเห็นเป็นต้องมนต์สะกด”* ซึ่งเป็นคำเน้นพิเศษถึงคุณสมบัติบ่งบอกว่ามนุษย์มีความปรารถนาให้ เครื่องรางดังกล่าวเป็นตัวช่วยสนองตอบต่อค่านิยมในสังคมเรื่องของความงามเป็นการสร้างคุณค่าและ ความหมายที่ดีแก่ตัวเอง

- **ม้าเสพนางมหาเสน่ห์** เป็นเครื่องรางประเภทผ้ายันต์รูปม้าและผู้หญิงในลักษณะท่าทางที่กำลัง มีเพศสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งมีนิทานเล่าขานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของหญิงสาวกับม้าหนุ่มที่เกี่ยวข้องในเชิง ความรักใคร่ บิดาของหญิงสาวล่วงรู้จึงฆ่าม้าหนุ่มตาย ทำให้หญิงสาวเสียใจและกลืนใจตายตาม ซึ่งผ้ายันต์ รูปม้าเสพนางดังกล่าวมีที่มาจากประเทศพม่า ซึ่งรับความเชื่อเข้ามาในสมัยอาณาจักรล้านนาของไทย มีคติ ความเชื่อจากการเปรียบบุรุษเป็นดังม้าที่มีความแข็งแกร่งและสง่างาม (Himalai, 2011) ดังนั้นเครื่องราง ดังกล่าวจึงเป็นตัวเสริมให้เกิดพลังทางเพศที่ดึงดูดให้เกิดความรักใคร่อันเกิดจากความมีเสน่ห์ของบุคคล

ที่ดึงดูดเพศตรงข้ามโดยเฉพาะเพศชาย ดังที่มีถ้อยคำปรากฏว่า “ชายใดหากไปหาหญิงสาว แล้วมีม้าเสพนางติดตัวไปด้วย ไม่เกิน 3 ราตรีจะได้หญิงสาวมาเป็นเมีย” ซึ่งสะท้อนให้เห็นเรื่องค่านิยมความพอใจในการมีเสน่ห์ดึงดูดผู้อื่น

- **มัจฉาเหวาปลากัด** เป็นเครื่องรางที่เน้นเรื่องความสวยงามของรูปลักษณ์และสีสันทของปลากัด ดังถ้อยคำที่ระบุในนิตยสารว่า “มีเสน่ห์มีสีสันในตัวเอง” ซึ่งชวนให้หลงใหลและน่ามอง อุปมาดังหญิงสาวที่มีความสง่างาม ดังนั้นเครื่องรางดังกล่าวจะเป็นตัวเสริมให้สตรีมีเสน่ห์และเกิดเมตตามหานิยมกล่าวคือได้รับความสำเร็จจากการเจรจาและติดต่อกับชายต่าง ๆ อันนำไปให้ได้รับโชค นอกจากนี้ยังกล่าวถึงอุปนิสัยของปลากัดว่าเป็นดัง “นักสู้” ซึ่งยกมาเป็นคุณสมบัติหนึ่งแสดงลักษณะนิสัยของบุคคลที่ไม่ยอมแพ้ต่อปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ อันเป็นผลดีต่อการสร้างเสริมความมั่นใจให้กับผู้บูชามีความกล้าหาญและบากบั่น ดังถ้อยคำที่ปรากฏ คือ “สู้ไม่ถอย” “สู้จนตาย” “จิตวิญญาณแห่งนักสู้” และ “มหาเสน่ห์” ซึ่งบ่งบอกค่านิยมบุคคลว่าความแข็งแกร่งทำให้สง่างาม

- **พญาเสือนอนกิน วัชรทองแดง และควายมรกตแซ่ว** เป็นเครื่องรางที่ช่วยขจัดสิ่งชั่วร้ายที่จะเข้ามาก่อให้เกิดปัญหาต่อชีวิตของบุคคล ผู้วิจัยจึงจัดอยู่ในกลุ่มดังกล่าวเนื่องจากเครื่องรางนี้ผู้บูชามีความปรารถนาจะมีอายุยืนอยู่คงกระพันชาตรี หมายถึงมีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและปราศจากโรคภัยต่าง ๆ ที่เข้ามาขัดขวางการมีชีวิตอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้นสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ จะไม่เกิดขึ้นกับบุคคล เมื่อบุคคลบูชาเครื่องรางดังกล่าวตามการบรรยายคุณสมบัติเด่น ดังถ้อยคำที่แสดงความปรารถนาความปลอดภัยและมีอายุยืน “ปราบสิ่งชั่วร้าย” “แคล้วคลาดปลอดภัย” และ “อยู่ยงคงกระพัน”

4. ค่านิยมยกย่องอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ ตำแหน่ง พบว่า มีเครื่องรางที่เกี่ยวกับกับเสือ ซึ่งเป็นสัตว์เจ้าป่า คุร่าย สง่างาม และมีลักษณะทรงพลังกว่าในบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งนำมาสร้างเป็นเครื่องรางเสริมด้านพลังอำนาจ และมีการตั้งชื่อเครื่องรางเพื่อเน้นย้ำพิเศษในเรื่องดังกล่าว ดังนี้

- **พยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชรธาตุ และพญาเสือนอนกิน** เป็นเครื่องรางที่ชูคุณสมบัติเด่นด้านการเสริมพลังอำนาจให้แก่บุคคล ทำให้มียศถาบรรดาศักดิ์ คนนับถือและยกย่องเชิดชู อุปมาดังพญาเสือที่เป็นเจ้าป่า ผู้วิจัยพบว่ามีข้อสังเกตว่าชื่อเครื่องรางว่า “พยัคฆ์ทักษิณ ชินวัชรธาตุ” มีความพ้องกับชื่อของบุคคลสำคัญคือ คุณทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรีไทยคนที่ 23 และนักธุรกิจ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงและมีอำนาจมากในช่วงสมัยหนึ่งตามประวัติศาสตร์ของไทย ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการนำมาตั้งชื่อเครื่องรางเสือซึ่งสะท้อนค่านิยมการนับถือบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีอำนาจ

- **เต่ามังกรใหญ่** เป็นเครื่องรางสัตว์สวรรค์ที่มีรูปลักษณ์แตกต่างไปจากสัตว์อื่น เพราะเป็นสัตว์ผสมระหว่างเต่ากับมังกร มีรูปลักษณ์ลำตัวเป็นเต่า แต่มีหัวและหางอย่างมังกร มีขนาดใหญ่และสง่างาม เต่ามังกรใหญ่เป็นสัตว์ในตำนานของชาวจีนโบราณของจีน อาศัยบนภูเขาไฟ มีความสามารถพิเศษด้านทวารการรับรู้ทั้ง 5 และทนทานต่อความร้อนมหาศาลได้ ในนิตยสารกล่าวถึงเครื่องรางชนิดนี้ในคอลัมน์คัมภีร์วิสาสายเต่าเหมาซาน โดยอ้างอิงศาสตร์หลักวิชาตามหลักของเหมาซานที่ปลูกเสกเครื่องรางดังกล่าวขึ้นต้องผ่านการคำนวณรหัสดวงดาวบนหลังเต่าซึ่งสองร้อยปีจะมีครั้งเดียว ดังนั้นเครื่องรางนี้จะนำพาอำนาจวาสนามาสู่ผู้บูชา ดังถ้อยคำที่ปรากฏเน้นย้ำความพิเศษด้านปริมาณ ได้แก่ “เพิ่มอำนาจ” “เพิ่มวาสนา” “เพิ่มบารมีให้เราถึงที่สุด” และ “เพิ่มลูกน้องให้ความซื่อสัตย์ต่อเรา” จะเห็นได้ว่าเครื่องรางนี้ชูคุณสมบัติเด่น

ด้านอำนาจเพื่อให้บุคคลมีความยิ่งใหญ่และสง่างามอุปมาดังพญาเต่าและมังกร ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีรูปลักษณ์สวยงามและถือว่าเป็นสัตว์มงคลตามความเชื่อของชาวจีน เต่าเป็นสัญลักษณ์มงคลหมายถึงความมีอายุยืน (อายุวัฒนะ) และความแข็งแกร่ง ส่วนมังกรเป็นสัญลักษณ์ของพลังอำนาจของหยาง (Britannica, 2021) เมื่อมาคู่กันก็หมายถึงความมีอำนาจและความยิ่งใหญ่

ค่านิยมทั้ง 4 ประการที่กล่าวมานี้ ส่วนใหญ่เป็นความปรารถนาความสุขในทางโลก ซึ่งสะท้อนให้เห็นความต้องการและค่านิยมของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันที่ให้ความสำคัญกับการแสวงหาความสุขทางโลกมากกว่าความสุขทางธรรม และยังสะท้อนให้เห็นว่าโลกปัจจุบัน มนุษย์พยายามจะแสวงหาสิ่งเหล่านี้อยู่ตลอดเวลา โดยมีเครื่องรางเป็นตัวช่วยอย่างหนึ่งที่จะทำให้มีความหวังว่าจะได้รับพรตามความปรารถนาของตนอันได้แก่ ความต้องการด้านความสะดวกสบาย ความมั่นคงในชีวิต และการเป็นที่ยอมรับในสังคม

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องเครื่องรางสัตว์ยังคงมีอยู่ในโลกปัจจุบัน แม้ว่าผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาหนึ่งแต่ก็พบเครื่องรางสัตว์จำนวนมาก ส่วนใหญ่เครื่องรางจะอยู่ในกลุ่มนิยสารประเภทความเชื่อไสยศาสตร์ที่น่าเสนอเรื่องเล่าเป็นตัวเพิ่มมูลค่าของวัตถุมงคล และมักเน้นการเล่าเรื่องเครื่องรางในด้านการบันดาลโชคลาภเป็นหลัก เพราะสนับสนุนต่อแนวทางของนิยสารเพื่อการเสี่ยงและแสวงหาโชคลาภ การได้ครอบครองเครื่องรางด้านการบันดาลโชคเป็นสำคัญ เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจและคลายความกังวล นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสำรวจพบว่า ส่วนใหญ่แผงหนังสือย่านชุมชนในปัจจุบันมักมีนิยสารกลุ่มดังกล่าววางแผงอยู่ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ายังมีผู้ติดตามอ่านนิยสารเหล่านี้ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตของคนไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อไสยศาสตร์หรือลัทธิพิธีที่กลายเป็นกระแสความนิยมในสังคมปัจจุบัน และยังสนับสนุนให้เกิดความหวังและการสร้างค่านิยมในชีวิต สังคมปัจจุบันที่มนุษย์ยังคงเชื่อถือและหวังพึ่งพาเครื่องรางต่าง ๆ โดยใช้เพื่อแสวงหาขวัญกำลังใจและเป้าหมายของชีวิต โดยอาศัยความเชื่อเป็นหลัก ในอดีตมนุษย์เสาะแสวงหาวัตถุมงคลจากธรรมชาติและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ไว้เพื่อครอบครอง โดยเชื่อว่าสิ่งนั้นมีอำนาจในตัวเองและสามารถช่วยปกป้องหรืออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ครอบครอง ความเชื่อที่สำคัญในประเทศไทยคือ คติความเชื่อเกี่ยวกับสัตว์ต่าง ๆ ทั้งสัตว์สี่เท้า สัตว์ปีก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์น้ำ สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำและอื่น ๆ คนไทยมีความเชื่อว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์ที่สุด จัดว่าเป็นมรดกทางสังคมวัฒนธรรมประเพณีอันมีอิทธิพลต่อจิตใจและเกี่ยวข้องกับชีวิต ดังนั้นความเป็นอยู่ของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ นับตั้งแต่สมัยโบราณจนปัจจุบัน ยังคงมีคติความเชื่อเรื่องสัตว์ที่เป็นมงคลและอัปมงคล (Jernsawatdi, 1987) โดยมีหลักจากการพิจารณาหลายประการ เช่น ชื่อเรียก ลักษณะนิสัย ความสามารถของสัตว์ และคุณค่าของสัตว์ เป็นต้น นำไปสู่คติความเชื่อเรื่องเครื่องรางสัตว์ ซึ่งอาจเรียกว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษชาวไทยที่มีการกำหนดประเภทเครื่องรางตามการพิจารณาข้างต้น โดยมีทั้งการเสาะแสวงหาเครื่องรางจากสัตว์ในธรรมชาติมาลงอาคมเพื่อเน้นย้ำคุณวิเศษ ตลอดจนการสร้างเครื่องรางเองโดยผู้มีวิชาอาคม เช่น พระเกจิอาจารย์ นักบวช และหมอผี เป็นต้น

ผู้วิจัยพบว่าในอดีตคนไทยมีความเชื่อเกี่ยวกับเครื่องรางสัตว์ที่มีไว้เพื่อการป้องกันและคุ้มครองชีวิต เป็นประการสำคัญ จากงานวิจัยของ Sripasang (2015) พบว่า มีเชืวเสื่อของล้านนากล่าวว่าเป็นสิ่งที่มีอำนาจในตัว อำนาจอันเกิดจากเสื่อที่มีความดุดันและเป็นสัตว์กินเนื้อคน จึงมีกลิ่นสาปของเสื่อติดมา ทำให้จะมีอำนาจคุ้มครองให้ยังไม่เข้า ซึ่งในประเด็นดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าเดิมทีเครื่องรางเชืวเสื่อ มีไว้เพื่อป้องกันสัตว์ร้ายในป่า จากงานวิจัยที่กล่าวว่าการครอบครองเชืวเสื่อจะทำให้มีกลิ่นสาปเสื่อติดมาด้วยก็ย่อมจะเป็นตัวช่วยให้บุคคลที่เข้าไปในป่าเกิดความปลอดภัยจากสัตว์อื่น ซึ่งนับว่าเป็นภูมิปัญญาหนึ่งของคนไทยอันเกิดจากการเรียนรู้ร่วมกันกับธรรมชาติและ การสร้างระบบที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต (Sreekulkorn et al., 2017) นอกจากนี้ยังมีเครื่องรางอื่นได้แก่ แผลงภูวีสเป็นเครื่องรางวิเศษที่แกะขึ้นจากไม้ มีอิทธิฤทธิ์ในการป้องกันการคนร้าย เพราะแผลงภูวีสจะดลใจให้ผู้คิดร้ายให้กลับใจและไม่กระทำ ความชั่วตามที่คิด ซึ่งความเชื่อนี้มีในเขตภูพาน ประเทศพม่า พวกเขาเชื่อว่าหากบูชาแผลงภูวีสบนพาน ในร้านค้าจะไม่ถูกโจรปล้น จากความเชื่อดังกล่าวที่ก่อปรมาจากบรรพบุรุษที่บอกเล่าประสบการณ์จากการ ค้นหาและพิสูจน์ด้วยวิธีของตนเอง นำไปสู่การบอกเล่าแบบมุขปาฐะ ด้วยวิธีดังกล่าวจึงทำให้เกิดความเชื่อ เรื่องเครื่องราง

จากการจำแนกประสบการณ์ของบุคคลต่อเครื่องรางในงานวิจัยข้างต้นแบ่งได้เป็น 1) ประสบการณ์ เหลือเชื่อ ได้แก่ เครื่องรางที่ป้องกันการฟันแทงไม่เข้าและยิงปืนไม่ออก ประสบอุบัติเหตุไม่ตาย เป็นต้น 2) ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันได้แก่ ช่วยให้ได้ลาจากการพนันหรือการเสี่ยงโชค การได้รับโชคใน ยามตกอับ การดลบันดาลให้ได้สิ่งที่หวัง เช่น ขอให้ทำข้อสอบได้หรือสมใจนึก ซึ่งบุคคลได้รับประสบการณ์ ที่ดีจากการบูชาเครื่องราง ทำให้เกิดค่านิยมใหม่ว่าเครื่องรางเป็นตัวช่วยที่ดีและทำให้สมความปรารถนา ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นเครื่องรางจึงเป็นที่นิยมในหมู่คนไทยแทบทุกระดับ จากงานวิจัยชี้ให้เห็นผู้นิยม สะสมไม่ได้มีเฉพาะคนในชนบทเท่านั้น แต่ได้กระจายไปแทบทุกภาคส่วนทั้งนักธุรกิจ นักการเมือง นักศึกษา ตลอดจนกลุ่มคนระดับกลางและล่างลงไปแล้วมีความเชื่อถือต่อเครื่องรางของขลังทั้งสิ้นกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนไทยจวบจนถึงปัจจุบัน

ประเด็นที่น่าพิจารณาอีกประการหนึ่งคือ การบูชาเครื่องรางสัตว์ในปัจจุบัน แม้ว่าจะไม่ได้เป็นที่ นิยมมากเท่ากับพระเครื่องก็ตาม แต่ก็สะท้อนให้เห็นถึงมิติความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์และความต้องการ ของคนในปัจจุบันซึ่งเกี่ยวข้องกับความคิดระหว่าง “ค่านิยม” และ “ความมั่นคงของมนุษย์” โดยใช้ภาษา เป็นสะพานเชื่อมโยงความคิดทั้งสองเข้ากัน ผลการวิจัยอาจเป็นเสียงสะท้อนความปรารถนาของคนในสังคม มุมหนึ่ง ท่ามกลางความหลากหลายและความซับซ้อนของสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน แต่อย่างน้อย ก็สามารถที่กล่าวได้อย่างชัดเจนว่าแนวโน้มเกี่ยวกับค่านิยมกับความต้องการของมนุษย์เริ่มมีร่องรอยของ ความเปลี่ยนแปลงท่ามกลางกระแสธารของวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าในโลกปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีก้าวไกล มากกว่ายุคใด แต่เรื่องของความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ยังคงอยู่ในจิตใจสำนึกของมนุษย์จวบจนถึงปัจจุบัน และเข้ามามีส่วนสนับสนุนการตอบสนองความต้องการและค่านิยมในวิถีทางโลก ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสะท้อนให้ เห็นความสัมพันธ์ของความเชื่อการบูชาเครื่องรางต่อการสนับสนุนให้เกิดความต้องการและค่านิยมเพื่อ การมีชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน

สรุปผล

ผลการศึกษาพบว่า เครื่องรางสัตว์จำนวน 18 อย่างที่ปรากฏในนิตยสารไทยนั้น มีคุณลักษณะเด่นทั้งรูปลักษณ์และความสามารถของสัตว์ชนิดนั้นที่นำมาเป็นคุณสมบัติด้านการบันดาลและอำนวยพรตามความปรารถนาของกลุ่มบุคคลในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับรสนิยมของคนไทยชนชั้นกลางในสังคมปัจจุบัน ในอดีตการสร้างเครื่องรางหรือวัตถุมงคลต่าง ๆ มักมีไว้เพื่อป้องกันและคุ้มครองผู้ครอบครองเป็นสำคัญเนื่องจากเป็นช่วงสงคราม ดังนั้นเหล่าทหารหรือนักรบจึงมีไว้เพื่อป้องกันตัวเองให้มีชีวิตรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ ในปัจจุบันจะเห็นว่าเครื่องรางสัตว์มีไว้สนับสนุนให้คนไทยเกิดค่านิยมที่มุ่งเน้นโชคลาภและทรัพย์สินเป็นอันดับแรก มีอาชีพการงานที่เบาสบายรายได้ดีและมั่นคงและได้ทรัพย์สินเงินทองอย่างง่ายดายโดยไม่ลงทุนลงแรงใด ๆ รองลงมาคือ ค่านิยมเกี่ยวกับสุขภาพและความงาม คือการเพิ่มเสน่ห์ทางเพศหรือเมตตามหานิยม ตลอดจนสุขภาพที่ดี อายุยืน และปราศจากภัยร้ายทั้งหลายและค่านิยมยกย่องอำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ ตำแหน่งความต้องการให้ตนมีอำนาจวาสนาและชื่อเสียงเพื่อจะได้เป็นที่ยอมรับในสังคมซึ่งตรงตามสมมติฐานการวิจัยข้างต้น ดังนั้นผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันที่คนไทยมีค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป มิได้มุ่งเน้นเรื่องความสุขภายในจิตใจ แต่กลับเน้นที่ความร่ำรวยและความมั่งคั่งทางวัตถุมากกว่าการเป็นคนดีคุณธรรม อันเนื่องมาจากสภาพของสังคมไทยที่ขึ้นอยู่กับอำนาจทุนนิยมและวัตถุนิยม ทำให้เกิดการสร้างเครื่องรางใหม่เป็นจำนวนมากกว่าในอดีต และใช้พื้นที่นิตยสารไทยเป็นการส่งเสริมทางการตลาดเพื่อเข้าถึงผู้คนชนชั้นกลางลงมาโดยไม่มีหน่วยงานใดเข้ามาควบคุม จึงทำให้เครื่องรางมีอยู่อย่างหลากหลายและกลายเป็นตลาดสินค้าวัตถุมงคลขนาดใหญ่ที่มีการโฆษณาบรรยายคุณสมบัติและการส่งเสริมซื้อขาย ตลอดจนการเชิญชวนให้เข้าร่วมพิธีกรรมในหมู่ของพระเกจิอาจารย์หรือหมอไสยศาสตร์ เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายที่สามารถบอกต่อในกลุ่มคนในชุมชนและสังคมต่อไป ซึ่งในประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ Sujachaya (2017) พบว่า วัตถุมงคลที่เกิดขึ้นใหม่ในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2553 จนถึงปัจจุบันนั้น มีการโฆษณาโดยใช้ข้อมูลคติชนเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือทั้งเรื่องเล่าหรือตำนานที่มาและความเชื่อในสรรพคุณของวัตถุมงคล ตลอดจนพิธีกรรมหรือวิธีการปฏิบัติการบูชา ดังนั้นจึงมีการสร้างเครื่องรางหรือวัตถุมงคลที่มีการสร้างสรรค์สัญลักษณ์ใหม่ที่มีความหมายในเชิงบวกอย่างในงานวิจัยนี้ก็พบว่า มีสัตว์หลายประเภทที่นำมาใช้ในการสร้างเครื่องรางและกำหนดชื่อกับคุณสมบัติให้เกี่ยวข้องกับค่านิยมของคนไทย ทั้งเมตตามหานิยม การค้าขายคล่อง การงานดี มีโชคลาภ และมีอำนาจวาสนา โดยไม่ต้องตีความให้ยุ่งยาก แต่ใช้สัตว์เข้ามาเป็นสัญลักษณ์มงคลที่น่าพาให้เกิดความสุขตามค่านิยมใหม่ในสังคม กล่าวคือเป็นคนรวย คนมีเสน่ห์ และคนมีอำนาจวาสนาเหนือบุคคลใด กล่าวโดยสรุปว่าเครื่องรางที่มีการเพิ่มจำนวนมากขึ้นนั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพจิตใจของคนไทยที่มีความหวาดหวั่นท่ามกลางสังคมที่มีปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และการแก่งแย่งชิงดีในสังคม ผู้คนจึงหันเหไปหาเครื่องรางหรือวัตถุมงคลเป็นที่พึ่งในชีวิต ซึ่งเป็นภาพสะท้อนสังคมไทยในปัจจุบันที่คนไทยมีแนวโน้มพึ่งพาเครื่องรางมากขึ้น และมีค่านิยมมุ่งเน้นไปที่ความร่ำรวยและความมั่งคั่งทางวัตถุมากกว่าการเข้าหาคำสอนในศาสนาเพื่อความสงบทางใจ

ข้อเสนอแนะ

การบูชาเครื่องรางสัตว์มีในสังคมไทยปรากฏในหลายภูมิภาค การเก็บข้อมูลภาคสนามอาจทำให้เข้าใจความเชื่อและความต้องการของคนไทยในแต่ละภูมิภาคมากขึ้น เช่น เครื่องรางตุ๊กแกในภาคกลาง ซึ่งมีชื่อเสียงเรื่องคุณสมบัติเครื่องรางที่โดดเด่นทางโชคลาภและการค้าขายดี ได้แก่ หลวงพ่อครั้น วัดสังโฆ จังหวัดสุพรรณบุรี หลวงพ่อเงิน วัดไถ้ อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และหลวงพ่อกุศลเมือง วัดคันทร จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเครื่องรางสัตว์อื่นที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน เช่น จระเข้ พญานาค และช้าง เป็นต้น ซึ่งสามารถใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความเชื่อในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทยและความสัมพันธ์ของคนไทยกับเครื่องรางในปัจจุบัน

References

- Boonsiri, A. (2007). **Exposure to Utilization of and Satisfaction with Buddha Amulet Magazines**. Nonthaburi : Sukhothai Thammathirat University.
- Britannica, T. (2021). **Dragon**. Retrieved from <https://www.britannica.com/topic/dragon-mythological-creature>.
- Himalai, K. (2011). **108 Prestige Amulets**. Bangkok : Commabook.
- Jermasawatdi, P. (1987). **Evolution of Human-Nature and Natural Phenomenon in Eastern Region of Thailand Beliefs**. Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University.
- Office of the Royal Society. (2011). **Royal Institute Dictionary Thai**. Bangkok : Nanmeebooks.
- Panaram, O. (2004) Mass Media and the Propagation of Buddhism. *Journal of Buddhist Religion Studies Chulalongkorn University*, 11(3), 6–65.
- Purnngam, P. et al. (2012). The Characteristics of Signifier in Talismans of the Entrepreneurs in Lowland Area of the Upper Ping River. *Chophayom Journal*, 23, 35–50.
- Sanpinit, P. & Tansrisook, S. (2020). Beliefs and Business : Existence and Value of Current Religious Magazines. *Humanities, Arts and Social Sciences Studies*, 20(3), 676–697.
- Sethaputra, P. (2008). **Dictionary English – Thai P. Sethaputra of Contemporary**. Bangkok : Nanmeebooks.
- Sreekulkorn, T., Kongpradit, W., Suneta, W., Chartniyom P. & Sirinkraporn, S. (2017). Spirit, Brahmanism, Buddhism : Cultural Adornment. *Silpakorn University Journal*, 37(3), 130–142.
- Sripasang, W. (2015). Lanna Amulet. *RMUTL Journal of Humanities and Social Sciences*, 3(1), 13–27.
- Sujachaya, S. (2013). Cultural Capital and Today's Sacred Objects. *Journal of Letters*, 42(2), 75–102.

- Sujachaya, S. (2017). The Application of Folklore to Create Sacred Objects in the Present. In **Thai Folk Tales in a Changing World**. Bangkok : Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Supart, S. (1991). **Thai Society and Culture: Values, Family, Religion, Custom**. Bangkok : Thaiwattanapanit.
- Tawichai, S. (2014). Prayers to Tai Sui God : Values and Human Needs. *Journal of the Faculty of Arts, Silpakorn University*, 36(2), 205–228.
- Thagong, V. (2007). **Factors Effecting the Readers of Occult Magazines**. Retrieved from <https://digital.lib.ru.ac.th/m/b11392150/WikhanesuanTagong.pdf>
- Yablon, A. R. (2008). **Field Guide to Luck : How to Use and Interpret Charms, Signs, and Superstitions**. Quirk Books : First Printing edition.

การพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยประยุกต์ใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน : กรณีศึกษา
การฟ้อนไทยทรงดำบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัด
นครปฐม

Community Well-being Development through Community Context-
Based Applications : A Case Study of the Thai Songdam Dance in
Ban Don Thong, Don Khoi, Kamphaeng Saen, Nakhon Pathom

เริงวิชญ์ นิลโคตร*

Reongwit Nilkote

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

Rambhai Barni Rajabhat University

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ

Nipawan Charoenlak et al.

มหาวิทยาลัยมหิดล

Mahidol University

*mong_rnk@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการเรียนรู้ชุมชนในการพัฒนา
สุขภาวะชุมชนโดยประยุกต์ใช้บริบทเป็นฐาน ซึ่งชุมชนที่ดำเนินการคือการฟ้อนไทยทรงดำบ้านดอนทอง
ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม โดยมีสมาชิกกลุ่มฟ้อนไทยทรงดำและผู้นำชุมชน เป็นผู้
ให้ข้อมูลสำคัญในการศึกษา กระบวนการและขั้นตอนที่สำคัญประกอบด้วย 6 ขั้นตอน คือ (1) การเตรียม
พื้นที่ศึกษา (2) การประเมินทุนทางสังคมของชุมชน (3) การประเมินสถานการณ์ และการดำเนินโครงการ
เพื่อการถอดบทเรียนและจัดการความรู้สำหรับพัฒนาแนวทางสุขภาวะชุมชน (4) การสังเคราะห์ปัจจัยทาง
สังคมและวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของพื้นที่ในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐาน
(5) การคืนข้อมูลให้กับกลุ่มเป้าหมายและ (6) การสรุปและนำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชน
โดยใช้บริบทเป็นฐาน

ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมการเรียนรู้พัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยประยุกต์ใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน
ประกอบด้วย 5 กิจกรรมหลักคือ การสืบค้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน การพัฒนากิจกรรมบน
ฐานของสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน กิจกรรมการพบกันและเสริมศักยภาพกลุ่ม กิจกรรมส่งเสริม
สุขภาวะทางกาย และกิจกรรมการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชน

ประกอบด้วย 5 ด้านคือ (1) การยอมรับมุมมองร่วมกัน (2) การมีประโยชน์และความสนใจร่วมกัน (3) การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสีย (4) การปฏิสัมพันธ์ด้านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกันและ (5) การประยุกต์ใช้บริบทของชุมชน การสรุปแนวทางการดำเนินงานสุขภาวะของชุมชนสามารถอธิบายได้ว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนต้องดำเนินการภายใต้การมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่เป็นของชุมชนการมีแกนนำจิตอาสาในการบริหารจัดการ การสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมจากชุมชน และการมีกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาวะชุมชน

คำสำคัญ : สุขภาวะชุมชน การเรียนรู้บริบทชุมชนเป็นฐาน

Abstract

This research was a qualitative. The objective was to develop learning guidelines for community well-being through context-based applications. The research area was Ban Don Thong, Kamphaeng Saen, in Nakhon Pathom. The Duncan group and community leaders were key participants in this research. Key processes and procedures included : (1) community preparedness; (2) social capital assessment; (3) taking lessons learned and knowledge management about the community situation and project implementation in the community; (4) synthesizing the factors affecting the implementation of community well-being development through context-based applications; (5) returning data to the community; and (6) summarizing and presenting the guidelines for community well-being development through context-base applications.

The results show that the development of community well-being through context-based applications included five main activities : searching for the community's social and cultural capital; developing activities based on the community's society and culture; meeting and empowering groups; activities to promote physical health; and activities to transmit traditions and culture. The factors affecting the development of community well-being were composed of five factors: common perception, mutual interests and benefits, stakeholder participation, interaction and knowledge management, and use of community context and social capital. In summary, the learning guidelines for developing community well-being must be implemented through context-based applications; using social capital, volunteer leadership, network partner support and collaboration, community participatory management, and community well-being activities.

Keywords : community well-being, context-based learning

บทนำ

แนวโน้มของสถานการณ์ของคนไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นว่ากำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตหลายประการ แม้ว่าในภาพรวมสุขภาวะคนไทยจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ระบบบริการสุขภาพมีความครอบคลุมและก้าวหน้ามากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันประชาชนกลับมีการเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังและโรคที่สามารถป้องกันได้ ซึ่งมีจำนวนมากและมีความรุนแรงมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2557 พบว่า คนไทยสูญเสียปีสุขภาวะรวมทั้งสิ้น 14.9 ล้านปี เพศชายมีความสูญเสียมากกว่าเพศหญิงประมาณ 1.4 เท่า และเมื่อจำแนกตาม 3 กลุ่มโรค สาเหตุการสูญเสียปีสุขภาวะเพศชาย ได้แก่ อุบัติเหตุทางถนน โรคหลอดเลือดสมองตามลำดับ ส่วนเพศหญิงพบว่าสาเหตุเกิดจากโรคเบาหวาน โรคหลอดเลือดสมองและโรคหัวใจขาดเลือด ตามลำดับ (Pitayarangsarit et al., 2018) เมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุดังกล่าวพบว่า มีความเกี่ยวข้องกับการประกอบวิถีการดำเนินชีวิต ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาเป็นพหุปัจจัย และมีความหลากหลายระดับ เช่น เกิดความยากจน ความไม่เสมอภาค การกีดกันทางสังคม ประชาชนส่วนหนึ่งถูกระงับจากสังคมส่วนใหญ่ให้กลายเป็นกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสทางสุขภาพเกิดภาวะอ่อนแอต้องเผชิญกับข้อจำกัดทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น ความยากจน หนี้สิน เป็นต้น ส่งผลให้ไม่สามารถเข้าถึงระบบบริการสุขภาพและสวัสดิการของภาครัฐเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีค่านิยมและวิถีการบริโภคนิยมแบบใหม่ที่ทำให้ประชาชนมีพฤติกรรมบริโภคที่ไม่สมดุล ขาดการออกกำลังกาย เกิดภาวะความเครียดจากการทำงาน ภาวะนี้ทั้งส่วนตัวและของครัวเรือน การบริโภคสุรา เครื่องดื่มชูกำลัง สารเสพติด เป็นที่แน่นอนว่าระบบบริการรักษาพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีอยู่อย่างจำกัดในปัจจุบันไม่สามารถที่จะเอาชนะต่อภาวะคุกคามสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนดังกล่าวนี้ได้หากปราศจากความร่วมมือของชุมชน การให้ความสำคัญจากพันธมิตรหลายภาคส่วนเพื่อเข้ามาทำงานแบบหุ้นส่วนกันและกัน มีการจัดการต่อปัญหาสุขภาพเชิงโครงสร้างเหล่านี้แบบเชื่อมโยง มีการบูรณาการ สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ เป็นการดูแลสุขภาพที่อาศัยการเชื่อมโยงทั้งปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน คือ ปัจเจกบุคคลคือตัวเราเอง สภาพแวดล้อม และภาครัฐที่ต้องเข้ามาหนุนเสริม ตั้งอยู่บนหลักการมีส่วนร่วม การมีเหตุผล และการสมานฉันท์ (Yuthavong, 2015)

นอกจากนี้ การส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของปัจเจกผู้มีสำนึกต่อส่วนร่วม หรือผู้มีจิตสาธารณะ และกลุ่มจิตอาสาให้เป็นผู้นำทาง การที่ชุมชนแต่ละแห่งมีความต้องการภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ไม่เหมือนกัน การมีส่วนร่วม การสร้างสรรค์ส่วนร่วมด้วยกัน จะเป็นแนวทางหนึ่งในการทำงานสุขภาพและงานพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เด่นชัดมากขึ้น (Kamsrichan et al., 2009) การพัฒนาสุขภาวะชุมชนจึงอยู่ที่การสร้างจุดแข็งที่เป็นเอกลักษณ์ของการทำงานชุมชนให้เป็นที่ยอมรับ เข้าใจ ความเป็นชุมชน เข้าใจมิติทางสังคมและวัฒนธรรม เข้าใจและใส่ใจต่อความเป็นมนุษย์ (Chuengsatiensup et al., 2011) แนวทางการประยุกต์ใช้บริบทเป็นฐานจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการนำพาสังคมไทยให้กลับไปสู่การสร้างสุขภาวะแบบองค์รวมให้เกิดกับประชาชนคนไทยได้

ด้วยความสำคัญดังกล่าวข้างต้น แนวทางการเรียนรู้การพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อนำไปสู่จัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวมาแล้วจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ดังจะเห็นจากรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2560 กล่าวถึงหน้าที่รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

เสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรค (The Secretariat of the House of Representatives, 2017) พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ที่มุ่งกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นในการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตประชาชน รวมทั้งแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติตามแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จนถึงแผนฯ ฉบับที่ 12 รวมถึงระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับพื้นที่ พ.ศ. 2561 ที่มุ่งให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงและได้รับการดูแลทั้งด้านสุขภาพและสังคม แนวทางดังกล่าวเป็นการพัฒนาอย่างบูรณาการ มุ่งสร้างความเข้มแข็งหรือส่งเสริมให้ชุมชนได้มีศักยภาพในการจัดการตนเอง เป็นการสร้างฐานรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง และส่งผลให้เกิดสุขภาวะและคุณภาพชีวิตที่ดีและเกิดความยั่งยืนได้ (Wasi, 2011; Department of Provincial Administration, 2018) การบูรณาการกิจกรรมด้านส่งเสริมสุขภาพให้เข้ากับสังคมวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งในสร้างสุขภาวะให้กับชุมชนได้ โดยการศึกษาครั้งนี้บริบทชุมชนหมายถึงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นคือการฟ้อนไทยทรงดำ ซึ่งเป็นกิจกรรมของชุมชนที่มีอย่างยาวนาน

จากแนวคิดการพัฒนาสุขภาวะที่มุ่งให้ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของการดูแลสุขภาพด้วยตนเองสามารถเรียนรู้และมีวิถีชีวิตที่ตั้งอยู่บนฐานของการดำเนินชีวิตของตนเองได้ จึงเป็นประเด็นคำถามการศึกษาครั้งนี้ว่า แนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐานจากกรณีศึกษาการฟ้อนไทยทรงดำบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะจะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาวะที่ดีของประชาชนในพื้นที่ และเป็นแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อจะเป็นแนวทางการตอบสนองต่อปัญหาและการจัดการของพื้นที่ได้ บทความวิจัยนี้คณะผู้เขียนจะนำเสนอภาพการดำเนินงานการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป้าหมายในช่วงต้น จากนั้นจะทำการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐานตามลำดับ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะชุมชน
2. เพื่อสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐาน
3. เพื่อเสนอแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐาน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นฐานคิดในการศึกษาประกอบด้วย แนวคิดการสร้างเสริมสุขภาพและแนวคิดการพัฒนาชุมชนดังนี้

การสร้างเสริมสุขภาพ

ปัจจุบันกระบวนทัศน์ใหม่ของคำว่าสุขภาพได้มีความหมายที่กว้างกว่าการเจ็บป่วยและเข้ารับการรักษาจากแพทย์หรือโรงพยาบาล หากแต่มีความหมายที่ครอบคลุมถึงสุขภาพที่หลากหลายมิติและสะท้อนถึงความเป็นพลวัตของสุขภาพ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ได้ให้

คำนิยามสุขภาพว่า “สุขภาพหมายถึง ภาวะของมนุษย์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล” นอกจากนี้แล้วยังได้ให้ความหมายคำว่า “ปัญญา” หมายถึง ความรู้เท่าทันและความเข้าใจแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์ และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงาม และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (Chindawattana et al., 2008) สุขภาพตามความหมายข้างต้นจึงมีความหมายที่กว้างว่าหมายถึงความไม่มีโรคภัยไข้เจ็บและความอยู่ดีมีสุข ส่วนคำว่าการสร้างเสริมสุขภาพนั้นคือ กระบวนการที่ช่วยให้ประชาชนเพิ่มความสามารถในการควบคุมสุขภาพ (และปัจจัยกำหนดสุขภาพ) ของตนเพื่อให้สุขภาพดีขึ้น (Sriratanaball, 2017) การเสริมศักยภาพให้ปัจเจกบุคคล ชุมชน และองค์กรได้มีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การมีร่างกายที่แข็งแรง สภาพจิตที่สมบูรณ์ อายุยืนยาว และคุณภาพชีวิตที่ดีจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในปัจจุบัน

แนวคิดการพัฒนาชุมชน

ความดีอยู่กินดีหรือการมีสุขภาวะที่ดีของชุมชนตั้งอยู่บนฐานความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนนับว่าเป็นสถาบันหนึ่งในสังคม ความสำคัญของการเป็นสถาบันก็คือการมีโครงสร้าง มีระบบ มีบทบาทหน้าที่ และต้องมีการระบุสิ่งเหล่านี้ไว้อย่างชัดเจนเป็นที่รับรู้ของสมาชิกทั่วไป ซึ่งสมาชิกจะต้องทำหน้าที่เหล่านั้นหากปฏิบัติได้ดีมีคุณภาพ ความเจริญก้าวหน้าและความผาสุกหรือการมีคุณภาพชีวิตที่ดีย่อมเกิดกับชุมชนนั้น (Payomyam, 2013) ชุมชนมีต้นทุนศักยภาพที่สำคัญคือ การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือว่าเป็นการเรียนรู้ของมนุษย์ผ่านการคิดกระบวนการระบบ ก่อนที่จะเป็นองค์ความรู้ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในด้านการปรับตัวและการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทั้งด้านกายภาพ และด้านสังคมวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงระบบอุดมการณ์ คุณค่า และมาตรฐานทางศีลธรรมของสังคมนั้น ๆ (Sirasunthorn, 2009) ชุมชนท้องถิ่นนับว่าเป็นหัวใจและยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ชุมชนเป็นฐานของประเทศ เป็นที่อยู่ของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมด เป็นที่สืบต่อทางวัฒนธรรม ถ้ามีการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมสุขภาพ การศึกษา และประชาธิปไตยเชื่อมโยงอยู่ในกันและกัน เกิดดุลยภาพทำให้เกิดปกติภาพหรือสุขภาวะและความยั่งยืน (Wasi, 2017)

ดังกล่าวนั้น การสร้างเสริมสุขภาพที่มุ่งให้ประชาชนมีสุขภาพที่ดีตามกระบวนการที่คนใหม่นั้น การให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมระดับฐานรากจึงเป็นยุทธศาสตร์ในการสร้างสุขภาวะที่ดีให้เกิดกับสังคมได้

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาแนวทางการดำเนินงานของชุมชนในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน ครอบคลุมมิติการพัฒนาสุขภาวะคือ กาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยให้ความสำคัญกับปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพที่เป็นบริบทสำคัญของชุมชนกล่าวคือ ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำผ่านกิจกรรมทางกายคือการฟ้อนแคน

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มฟ้อนแคน แกนนำชุมชน และหุ้นส่วนที่เกี่ยวข้องจำนวน 25 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อนำเสนอภาพการพัฒนาสุขภาวะที่ใช้บริบทเป็นฐาน กลุ่มแกนนำจิตอาสา แกนนำชุมชน และสมาชิกของกลุ่มที่ได้มีผลกระทบในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนภายใต้การใช้งบประมาณทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนที่มีอยู่เป็นฐาน และเชื่อมโยงกับแนวทางการส่งเสริมสุขภาวะของเครือข่ายตามนโยบายการส่งเสริมสุขภาพแนวใหม่ คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการก่อนที่คณะผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาในพื้นที่ โดยเริ่มจากได้ทบทวนวรรณกรรมเอกสารด้านพัฒนาสุขภาวะชุมชน ประกอบด้วย การเสริมพลังอำนาจ การประเมินทุนทางสังคมและวัฒนธรรม การสร้างเสริมสุขภาพแนวใหม่ การประเมินทุนศักยภาพของพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการชุมชน ปัจจัยสังคมกำหนดสุขภาพ การถอดบทเรียน และจัดการความรู้ ตลอดจนงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับบริบทของพื้นที่ที่ทำการศึกษา ทั้งนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้กับคณะผู้วิจัยให้มากที่สุดในการที่จะลงพื้นที่ศึกษาร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย

การทบทวนวรรณกรรมในช่วงต้นนี้มุ่งเพื่อที่จะศึกษาแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดการศึกษา ตั้งแต่การตั้งประเด็นคำถามเพื่อการสืบค้นข้อมูลในสถานการณ์จริง การสะท้อนประเด็นปัญหาจากผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งทั้งหมดจะนำไปสู่การศึกษาแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่เป็นประสบการณ์จริงจากพื้นที่ การวิเคราะห์ และการสะท้อนแนวทางการพัฒนาสุขภาวะของชุมชนที่ใช้บริบทเป็นฐาน

2. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะเข้าไปทำการศึกษาวิจัย จำแนกเป็นแกนนำกลุ่มเพื่อนแกนจำนวน 12 คน แกนนำชุมชนจำนวน 3 คน และสมาชิกชุมชนจำนวน 10 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อนแกนซึ่งเป็นกิจกรรมทางกายที่สมาชิกกลุ่มได้ใช้เป็นกิจกรรมหลักในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนในพื้นที่ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ใช้วิธีการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก ภายใต้กรอบแนวคิดการถอดบทเรียนและการจัดการความรู้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้ จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามเนื้อหา และจะพรรณานำเสนอผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์การศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. บริบทพื้นที่และทุนศักยภาพ : การจัดการความรู้สู่การพัฒนาสุขภาวะชุมชน

จากการศึกษาชุมชนบ้านดอนทอง ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐมพบว่า ชุมชนบ้านดอนทองประชากรในชุมชนสืบเชื้อสายมาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ซึ่งในจังหวัดนครปฐมมีชุมชนไทยทรงดำตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพในหลายพื้นที่ได้แก่ ชุมชนไผ่หูช้าง ชุมชนเกาะแรตพัฒนา พื้นที่อำเภอบางเลน ตำบลสระกระเทียม ตำบลดอนยายหอม พื้นที่อำเภอเมือง ตำบลดอนพุทรา อำเภอดอนตูม ตำบลดอนข่อย ตำบลสระสีมุ่ม และตำบลสระพัฒนา ในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน เดิมนั้นบรรพบุรุษอาศัยอยู่ในพื้นที่เมืองแฉ่ง (Dien Bien Phu) ซึ่งตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเวียดนามและได้มีการอพยพเข้ามาในราชอาณาจักรไทยในรัชสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี พ.ศ. 2321 ด้วยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชาชนจำนวนมาก การตั้งถิ่นฐานจึงครอบคลุมพื้นที่ในประเทศไทย กลุ่มใหญ่ที่สุดอาศัยอยู่เขตพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี

และกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ เช่น ราชบุรี สุพรรณบุรี นครปฐม กาญจนบุรี สมุทรสงคราม สมุทรสาคร กำแพงเพชร พิจิตรโลก สุโขทัย เลย ปราจีนบุรี เป็นต้น บรรพบุรุษของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” และ “ขวัญ” โดยเชื่อว่าผีนั้นเป็นเทพยดามีอำนาจในการให้ความคุ้มครองดูแลรักษาหรือสามารถที่จะให้คุณให้โทษถึงเสียชีวิตได้ ความสำคัญของ “ผีเรือน” จึงเป็นสัญลักษณ์และจุดยึดเหนี่ยวทางจิตใจและการปฏิบัติตนเองในชีวิตประจำวัน ลูกหลานชาวไทยทรงดำหากปฏิบัติตนในสิ่งที่ไม่ถูกต้องจะเป็น “การผิดผี” คือทำให้ผีบรรพบุรุษที่ดูแลไม่พึงพอใจและอาจจะถูกลงโทษได้ ตามความเชื่อที่ถือปฏิบัติเรื่องผีบรรพบุรุษว่ามีผลต่อการให้ทั้งคุณและโทษ จึงมีการเซ่นไหว้คือ “พิธีเสน” เพื่อเป็นการแสดงความเคารพบรรพบุรุษเป็นประเพณีสำคัญและเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ได้มีการรวมกลุ่มและการฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยทรงดำเพื่อเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมและศูนย์เรียนรู้แก่เยาวชน เช่น พิพิธภัณฑ์วิถีชีวิตไทยทรงดำบ้านหัวถนนซึ่งได้ถูกพัฒนาขึ้นให้เป็นพื้นที่เรียนรู้การศึกษากฎมิตินาชาวไทยทรงดำตั้งแต่พัฒนาการในอดีตจนถึงการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน กิจกรรมสำคัญประกอบด้วย การจำลองวัฒนธรรมประเพณีไทยทรงดำ การสาธิตการทอผ้าด้วยไหมจากชุมชน การย้อมผ้าแบบพื้นถิ่น การสาธิตอุปกรณ์เครื่องมือของชุมชนชาวไทยทรงดำ เป็นต้น นอกจากนี้แล้วในหลายพื้นที่ได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวไทยทรงดำ

สำหรับพื้นที่ศึกษาคือชุมชนบ้านดอนทองหมู่ 1 ตำบลดอนข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม มีโครงการที่เป็นต้นทุนทางสังคมคือการได้รับการสนับสนุนให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยทรงดำ ซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของไทยทรงดำอย่างครบวงจร มีการสร้างบ้านไทยทรงดำเพื่อเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงพื้นที่แสดงพิพิธภัณฑ์ ปัจจุบันบ้านดอนทองหมู่ 1 มีครัวเรือนทั้งหมด 165 ครัวเรือน จำนวนประชากรชาย 265 คน ประชากรหญิง 287 คน รวมทั้งหมด 552 คน ชุมชนมีอาชีพหลักคือ เกษตรกรรม ทำนาทำสวน ส่วนอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้กับชุมชนคือ การทอผ้าไหมประดิษฐ์ รับจ้าง และค้าขาย จากการสนทนากลุ่มพบว่า ปัญหาด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชนที่สำคัญคือ ชุมชนในพื้นที่อำเภอกำแพงแสนได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งจากภาพรวมของพื้นที่ระดับอำเภอพบว่า มีดัชนีผู้สูงวัยถึง 88.4 และกลุ่มผู้สูงอายุนี้เองยังขาดกิจกรรมทางกายที่เหมาะสมซึ่งจะเป็นกิจกรรมพื้นฐานในการพัฒนาสมรรถภาพทางกายในการส่งเสริมสุขภาพและคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้แล้วพบว่า เด็กเยาวชนในชุมชนขาดแรงจูงใจในการออกกำลังกาย มีพฤติกรรมเนือยนิ่งอันเป็นผลสืบเนื่องจากการเล่นโทรศัพท์ ติดเกมส์คอมพิวเตอร์ เกมออนไลน์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในส่วนของต้นทุนทางสังคมด้านการส่งเสริมสุขภาพชุมชนในพื้นที่พบว่า ในช่วงที่ผ่านมา มีกิจกรรมและโครงการที่นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาพของชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมทางกายที่มุ่งการเคลื่อนไหวร่างกายตามอิริยาบถต่าง ๆ ซึ่งหน่วยงานที่ได้ดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและสุขภาพชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ โรงเรียนบ้านดอนทอง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านดอนทอง โดยได้ดำเนินงานภายใต้โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลดอนข่อยที่เป็นหน่วยงานส่งเสริมสุขภาพโดยตรง ซึ่งในปัจจุบันยังได้มีการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง ตามแนวทางประชารัฐ ซึ่งเป็นนโยบายที่สำคัญของรัฐบาล

- **กลุ่มฟ้อนแคนไทยทรงดำบ้านดอนทอง** หรือสมาชิกกลุ่มใช้สรรพนามสื่อสารระหว่างสมาชิกว่า “กลุ่มจันแต่” ตามภาษาถิ่นหมายถึง “กลุ่มสวยจัง งามจัง” การก่อตั้งกลุ่มในช่วงต้นเป็นไปลักษณะไม่เป็นการ เป็นการพัฒนากลุ่มแบบจิตอาสาและสมัครใจ มุ่งเพื่อสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชนและถือเป็นโอกาสของการสร้างกลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในการสร้างเสริมสุขภาวะของชุมชน ดำเนินการ โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ภายใต้โครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกายด้วยกิจกรรมฟ้อนแคนไทยทรงดำ ช่วงเริ่มต้นของกิจกรรมมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีกิจกรรมทางกายที่เหมาะสมกับทุกช่วงวัยโดยมีศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสมาชิกของกลุ่ม เห็นว่าจะเกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนและเป็นการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นไปด้วยจึงได้เข้าร่วมพัฒนาโครงการ การค้นหาแกนนำจิตอาสาที่มีความสนใจในชุมชน การร่วมกันค้นหาและเชิญชวนสมาชิกกลุ่ม และหน่วยงานในพื้นที่ในการร่วมมือกันพัฒนากิจกรรมกลุ่ม และได้มีการเริ่มต้นนัดหมายชี้แจงวัตถุประสงค์ การดำเนินโครงการและกิจกรรมเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2561 ซึ่งถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการทำความเข้าใจ การดำเนินโครงการและการร่วมระดมความคิดเห็นในการพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ

การฟ้อนไทยทรงดำเป็นกิจกรรมที่เป็นทุนทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ ได้มีการถ่ายทอด และถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าเป็นการตื่นสำนึกเฉพาะถิ่น เป็นประเพณีที่สืบทอดตามความนิยมของบรรพบุรุษและปัจจุบันได้กลายเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนให้ลูกหลานสืบทอดแบบรุ่นต่อรุ่น การฟ้อนแคนจะแสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม วิถีความเป็นอยู่ ความเชื่อ สภาพภูมิประเทศ อากาศ และแบบแผนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำ การฟ้อนแคนเป็นกิจกรรมหนึ่งในประเพณี “อันคอน” หรือ “อันคอน” ซึ่งเป็นประเพณีที่เป็นศูนย์รวมของการแสดงศิลปวัฒนธรรม เช่น การแอ่วลาว การเซิ้งลำแคน การขับลำ และฟ้อนไทยทรงดำ โดยมีเสียงแคนเป็นดนตรีประกอบการเล่น ตามประเพณีท้องถิ่นของกิจกรรมอันคอนดั้งเดิมจะเริ่มตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 5 หลังเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวของชุมชนและเตรียมความพร้อมที่จะเริ่มต้นในรอบของฤดูกาลใหม่ เป็นเวลาของการพักผ่อนและการละเล่นเพื่อสร้างนันทนาการชุมชน กิจกรรมในประเพณีอันคอนเป็นการละเล่นที่เปิดโอกาสให้ชายหนุ่มและหญิงสาวในชุมชนได้สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำมีความเชื่อว่าเป็นจุดเริ่มต้นการเลือกคู่ครองของหนุ่มสาว ชายหนุ่มจะเกาะกลุ่มคนรุ่นเดียวกันแฉะเวียนร่วมกันทำกิจกรรมอันคอนตามหมู่บ้านต่าง ๆ มีการสื่อสารสัมพันธ์กับหญิงสาวต่างหมู่บ้าน จังหวะการฟ้อนแคนจะดำเนินไปตามท่วงทำนองเพลง มีการเริ่มจากจังหวะช้าและเร็วสลับกันไปมา

การฟ้อนแคนไทยทรงดำดั้งเดิม ประกอบด้วย 4 จังหวะคือ

จังหวะที่ 1 “จังหวะแคนช้า” (หรือแคนย่าง) เป็นจังหวะของการเริ่มต้นแสดงถึงการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาว

จังหวะที่ 2 “จังหวะแคนเร็ว” (หรือแคนแล่น) เป็นจังหวะการหลอกล้อระหว่างหนุ่มและสาว จำลองจังหวะชายหนุ่มประชิดตัวหญิงสาว ส่วนฝ่ายหญิงแสดงอาการปกป้องกันตัวเอง

จังหวะที่ 3 “จังหวะแคนแกร” (หรือแคนกะแล่) เป็นจังหวะสานสัมพันธ์ใกล้ชิด มีการสอดมือ แขน ไหล่ หลังสัมผัสกัน

จังหวะที่ 4 “จังหวะแคนเย็บ” (หรือแคนเวียง) เป็นจังหวะจำลองลักษณะหนุ่มสาวได้สานสัมพันธ์ มีความเข้าใจ และยินดีต่อสัมพันธ์ภาพ

จังหวัดการฟ้อนดังกล่าวได้เป็นพื้นฐานการออกแบบกิจกรรมสำคัญในการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ กิจกรรมทางกายเพื่อพัฒนาสุขภาพชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐานกล่าวคือ การประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรม ที่สืบเนื่องจากประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนให้เป็นปัจจุบันและสอดคล้องกับความสนใจของ สมาชิก รวมถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ที่สามารถประยุกต์ได้แก่การเลือกเพลงที่มีจังหวะสนุกสนาน น่าสนใจ มาประยุกต์เป็นเพลงประกอบ เพลงที่เป็นพื้นฐานการฟ้อนแคน เช่น แคนจังหวะย่าง จังหวะแล่น แคนแกร แคนสุดสะแนน แคนสาวสะกิดแม่ เป็นต้น ส่วนเพลงที่นำมาประยุกต์ใช้ เช่น ระบายอาววย สีนวล จังหวะตะลุง จังหวะกลอง และจังหวะม้าย่อง เป็นต้น การเลือกเพลงต่าง ๆ มุ่งที่จะสร้างความสนุกสนานและความสนใจ ให้กับสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรม การเลือกเพลงจะขึ้นอยู่กับความสนใจของสมาชิก จากนั้นจึงมาประยุกต์ ให้เข้ากับจังหวัดการเต้นให้เกิดความสนุกสนานและมีความทันสมัย สำหรับแนวทางการเรียนรู้ด้านสุขภาพ จากกลุ่มฟ้อนแคนไทยทรงดำที่สำคัญประกอบด้วย

1.1 การประเมินความจำเป็นของชุมชน ในช่วงต้นของการเริ่มโครงการได้มีการวิเคราะห์สภาพ บริบทของพื้นที่ ปัญหา สาเหตุ และผลลัพธ์ที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านสุขภาพของชุมชน โดยเน้นเรียนรู้ 2 ประเด็นหลักคือ

- เรียนรู้ถึงศักยภาพและต้นทุนสิ่งดี ๆ ในชุมชน ตั้งแต่ประวัติชุมชน ภาวะผู้นำของสมาชิก ในชุมชน การมีส่วนร่วม ปัญหาที่มุ่งแก้ไขและสร้างการเรียนรู้ รวมถึงต้นทุนและสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
- เรียนรู้สุขภาพของชุมชนที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พฤติกรรม ด้าน 3 อ. 2 ส. ประกอบด้วยอาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ สุรา และไม่สูบบุหรี่ รวมถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่เป็นภัยคุกคามคุณภาพชีวิต การประเมินความจำเป็นของชุมชนดังกล่าวได้สร้างความตระหนักให้แกนนำ ได้เห็นถึงคุณค่าของบริบทชุมชน รวมถึงสามารถวิเคราะห์ปัญหาด้านสุขภาพของชุมชนได้อย่างครบถ้วน และนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเป้าหมายของกลุ่มได้

1.2 การวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคการพัฒนาสุขภาพชุมชน นอกจากการประเมินความจำเป็น ของพื้นที่แล้ว กลุ่มฟ้อนแคนได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ปัญหาเพื่อให้เกิดความชัดเจนต่อแนวทางการ พัฒนาสุขภาพ รวมถึงมองให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายโดยประยุกต์การวิเคราะห์ SWOT Analysis มาใช้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นการระดมสมอง และสร้างการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของ ชุมชน ซึ่งจะเห็นถึงบริบทต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของพื้นที่ให้มากที่สุด จากการวิเคราะห์ พบว่าต้นทุนทางสังคมที่เป็นศักยภาพและจุดแข็งของพื้นที่ คือ (1) การมีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็น เอกลักษณ์ชัดเจน (2) ฟ้อนแคนไทยทรงดำมีกิจกรรมทางกายที่ชัดเจน อีกทั้งเป็นกิจกรรมนันทนาการของ ชุมชนที่เป็นที่คุ้นเคยมาช้านาน ส่วนจุดอ่อนที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้ คือ (1) ประชาชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเป็นเกษตรกรและรับจ้างทั่วไป ดังนั้นช่วงเวลาในการทำกิจกรรมอาจไม่สอดคล้อง (2) ยังขาดความตระหนักในการออกกำลังกายและการสร้างเสริมสุขภาพ

จากการวิเคราะห์ชุมชนของกลุ่มแกนนำและสมาชิกกลุ่มได้ข้อสรุปทั้งที่เป็นข้อจำกัดและโอกาส กลุ่มแกนนำเห็นว่าการกำหนดกลุ่มเป้าหมายเพื่อเชิญเข้าร่วมกิจกรรมนั้นต้องมุ่งกระจายสมาชิกกลุ่มตั้งแต่ ระดับเด็กและเยาวชน วัยแรงงาน และกลุ่มผู้สูงอายุที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ นอกจากนี้ยังได้ขอรับ การสนับสนุนเพื่อเป็นที่ปรึกษาทั้งด้านข้อมูลพื้นฐาน ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมสุขภาพและการออกแบบ

กิจกรรมเรียนรู้จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งได้รับความเอื้อเฟื้ออย่างดียิ่งในการเป็นพี่เลี้ยงและการให้คำแนะนำ รวมถึงการสนับสนุนในการทำกิจกรรมในด้านสร้างเสริมสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามโอกาสต่าง ๆ

1.3 การออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ด้านสุขภาวะที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยพื้นฐานกิจกรรมทางกายประกอบการเคลื่อนไหวที่ให้ความสำคัญกับการเคลื่อนไหวตามจังหวะของการพื้ตามเสียงแคนมีทั้งหมด 6 จังหวะ รวม 18 ลักษณะ ประกอบด้วย

- **จังหวะการใช้เท้า** มี 2 ลักษณะคือ การย่ำเท้าและการก้าวเท้า ซึ่งการก้าวเท้านั้นจะมี 5 ลักษณะคือ ก้าวย่าง ก้าวเท้าไขว้ ก้าวลากเท้า ก้าวเขยิบเท้า และก้าวยังเท้า
- **จังหวะการใช้ขา** มี 2 ลักษณะคือ การงอขาและการนั่งยอง ๆ การงอขา คือ การย่อเข้า มี 2 ลักษณะ คือ ย่อลงเล็กน้อยและย่อมากประมาณ 45 องศา การนั่งยอง ๆ คือ การนั่งย่อเข้าโดยให้ก้นวางอยู่บนส้นเท้า
- **จังหวะการใช้ลำตัว** มี 3 ลักษณะคือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวเอนไปด้านหน้า และลำตัวเอนไปด้านหลัง
- **จังหวะการใช้มือ** มี 7 ลักษณะคือ ม้วนมือ ซ้อนมือ ตักมือ ไขว้มือ ควมมือ โอบมือ ลักษณะการใช้มือป้องกัน
- **จังหวะการใช้แขน** มี 2 ลักษณะคือ แขนตั้งวงสูงและแขนตั้งวงต่ำ
- **จังหวะการใช้สะโพก** มี 2 ลักษณะคือ การขยับสะโพกให้ส่ายไปทางซ้ายและส่ายไปทางขวา สลับกัน โดยวิธีการย่อเข้าตามจังหวะการก้าวเดินหรือย่ำเท้าอยู่กับที่

กิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของการพื้ตามเสียงแคนซึ่งเป็นจังหวะที่สอดคล้องประสานกับเสียงแคน ทางกลุ่มพื้ตามเสียงแคนได้พัฒนาเป็นการเรียนรู้ต้นแบบด้านสุขภาวะให้แก่ชุมชน ซึ่งมีความเหมาะสมและสามารถสร้างอารมณ์ร่วมกับทุกกลุ่มวัย สามารถพัฒนาให้มีกลไกการทำงานของกลุ่มเพื่อประสานงานกับเครือข่ายต่าง ๆ นำไปสู่การระดมทรัพยากรที่พอเพียงและสร้างการมีส่วนร่วมกับสมาชิกในชุมชนได้ จังหวะการพื้ตามเสียงแคนมีความสอดคล้องกับกิจกรรมทางกาย

จังหวะการพื้ตามเสียงแคนไทยทรงดำกลุ่มจันต๊ะที่เป็นบทเรียนสามารถพัฒนาเป็นแนวทางการเรียนรู้สรุปได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงจังหวะการพื้ตามเสียงแคนมีความสอดคล้องกับกิจกรรมทางกาย

จังหวะการพื้ตามเสียงแคน	ลักษณะกิจกรรมทางกายตามจังหวะพื้ตามเสียงแคน		
	ลักษณะ	กิจกรรมทางกาย	ประโยชน์ต่อร่างกาย
1. การใช้เท้า	2	1.1 การย่ำเท้า	การย่ออยู่กับที่ ก้าวย่าง ก้าวเท้าไขว้ ก้าวลากเท้า ก้าวเขยิบเท้า และก้าวยังเท้า ทำให้น้ำหนักลงเท้า เสริมสร้างความแข็งแรง การทรงตัว และทำให้อึดแข็งแรง
		1.2 การก้าวเท้า	

ตารางที่ 1 แสดงจังหวะการฟ้อนแคนมีความสอดคล้องกับกิจกรรมทางกาย (ต่อ)

จังหวะการฟ้อนแคน	ลักษณะกิจกรรมทางกายตามจังหวะฟ้อนแคน		
	ลักษณะ	กิจกรรมทางกาย	ประโยชน์ต่อร่างกาย
2. การใช้ขา	2	2.1 การงอเข่า	เป็นจังหวะของการยืดเหยียดขาให้เกิดการคลายเส้น
		2.2 การนั่งยอง ๆ	เสริมการไหลเวียนของเลือด และเพิ่มการเคลื่อนไหวหน้าอกและทรวงอก
3. การใช้ลำตัว	3	3.1 ลำตัวตั้ง	เป็นจังหวะที่มีการทรงตัวเพิ่มการยืดเหยียดให้กล้ามเนื้อได้ยืดไปด้านหน้าและยืดไปด้านหลัง
		3.2 ลำตัวเอนไปข้างหน้า	
		3.3 ลำตัวเอนไปข้างหลัง	
4. การใช้มือ	7	4.1 ม้วนมือ	เป็นจังหวะที่มีการใช้มือและข้อมือ มีการเคลื่อนไหว คลายกล้ามเนื้อ ทั้งภายในและภายนอกตามจังหวะ เพิ่มความแข็งแรงของกล้ามเนื้อข้อมือ ข้อแขนตลอดถึงช่วงไหล่ให้เกิดการผ่อนคลายและแข็งแรง
		4.2 ซ้อนมือ	
		4.3 ตักมือ	
		4.4 ไขว้มือ	
		4.5 ควางมือ	
		4.6 โฉบมือ	
		4.7 มือปิดป้อง	
5. การใช้แขน	2	5.1 แขนตั้งวงสูง	ยืดเหยียดเพิ่มความแข็งแรงกล้ามเนื้อไหล่
		5.2 แขนตั้งวงต่ำ	
6. การใช้สะโพก	2	6.1 การขยับสะโพกซ้าย	เป็นการยืดเหยียดช่วงเอว สะโพก และขา ให้มีความแข็งแรง
		6.2 การขยับสะโพกขวา	

1.4 การถอดบทเรียนและการเสริมพลังระหว่างกระบวนการ ได้มีการสร้างสัญญาณหรือข้อตกลงกลุ่มฟ้อนแคนไทยทรงดำ ระหว่างการทำกิจกรรมกลุ่มแกนนำจะต้องร่วมกันและเป็นข้อตกลงจะต้องมีการทำกิจกรรมเรียนรู้คือ

- การถอดบทเรียนหลังกิจกรรม มีการพูดคุยถึงปัญหาอุปสรรคระหว่างกิจกรรม เรียนรู้การฟ้อนแคนจากครูจิตอาสาที่มาสอน การพูดคุยซักถามเรียนรู้ระหว่างเพื่อนสมาชิก
- พูดคุยเล่าเรื่องแบบ “เปิดใจ” เน้นการพูดคุยบอกเล่าประสบการณ์ของสมาชิกกลุ่ม โดยเฉพาะความประทับใจและสิ่งที่ตนเองรู้สึกว่าเป็นคุณค่าต่อสุขภาวะของตนเองในแต่ละครั้ง
- การสรุปบทเรียนหลังกิจกรรม เป็นการนำข้อแก้ไขต่าง ๆ มาพูดคุยเพื่อจะนำไปปรับปรุงกิจกรรมในครั้งต่อไป เป็นลักษณะของการเรียนรู้แบบทำไปปรับปรุงแก้ไขไป เพื่อให้สามารถหาแนวทางที่ลงตัวที่สุดและที่สำคัญคือ ผลลัพธ์การพูดคุยจะต้องถูกนำมาปรับใช้ในทุกครั้งของกิจกรรม เป็นการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงทั้งด้านสัมพันธภาพกลุ่มและแนวทางการแก้ปัญหา

การนำเอาสัญญาใจมาเป็นกติการ่วมของกลุ่มได้สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้สุขภาวะของชุมชนจากบริบทและประสบการณ์ของพื้นที่ และพัฒนาเป็นความรู้ผ่านกิจกรรมทางกายในการฟ้อนแคนเกิดเป็นรูปแบบการเรียนรู้แบบเรียบง่ายและใกล้เคียงกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนคือ การเรียนรู้แบบพี่สอนน้อง นำป้าสอนลูกหลาน มีความคุ้นเคยเป็นกันเองมากยิ่งขึ้น เด็กเยาวชนกล้าแสดงออกและซักถาม กล้าที่จะลองผิดลองถูก ทำให้เกิดการเรียนรู้แบบใกล้ชิดกัน

1.5 การสรุปบทเรียนและจัดการความรู้ จากการสนทนากลุ่มพบว่า กลุ่มฟ้อนแคนให้ความสำคัญกับการสรุปบทเรียนโดยเชื่อมั่นถึงกิจกรรมดังกล่าวว่าจะส่งผลต่อการเรียนรู้ที่ดีต่อสุขภาวะชุมชน

- **เกิดการทบทวนและสรุปบทเรียน** เริ่มจากวงเล็ก ๆ ของแกนนำกลุ่มแล้วขยายสู่ชุมชนและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง

- **พัฒนาองค์ความรู้ของบริบทของพื้นที่** สำหรับการประยุกต์ใช้^๑ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นรากฐานที่สุดคือ ประเพณีและวัฒนธรรมอันคอน ซึ่งได้พัฒนามาเป็นกิจกรรมทางกาย และนันทนาการชุมชนที่มีการประยุกต์เหมาะสมกับยุคสมัย

- **สร้างการเรียนรู้จากกระบวนการสรุปบทเรียน** ที่มีรูปธรรมชัดเจนคือการเกิดวงสนทนาและพูดคุยทั้งก่อนและหลังการทำกิจกรรม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างวัย และมีการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมตามวิถีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำนั้นเอง

- **สมาชิกกลุ่มความเชื่อมั่นและตระหนักถึงคุณค่าประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น** นอกจากได้ศึกษาถึงแบบแผนของการดำเนินชีวิตของบรรพบุรุษแล้ว ยังเห็นถึงคุณค่าของกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนว่านำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาวะในมิติอื่น ๆ ได้อีกด้วย

กล่าวได้ว่าการพัฒนาแนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐานจากกรณีศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า การฟ้อนแคนไทยทรงดำเป็นต้นตุนองค์ความรู้ท้องถิ่นมีองค์ประกอบทั้งแบบแผนทางความคิดของคนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่ออันสืบเนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมของบรรพบุรุษชาวไทยทรงดำ และแบบแผนวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นนามธรรมที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของลูกหลานรุ่นต่อ ๆ มา เป็นรูปแบบของการเรียนรู้และการจัดการความรู้ที่ก่อเกิดจากชุมชนอย่างเรียบง่าย มีการเสริมศักยภาพ การอำนวยความสะดวก และการประสานความร่วมมือทั้งระดับปัจเจกบุคคล กลุ่ม และเครือข่าย นอกจากนี้แล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการอบรมกล่อมเกลากายใจที่ร่วมสมัยและสามารถส่งต่อตั้งแต่ระดับเยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ องค์ความรู้และกิจกรรมต่าง ๆ มีการเผยแพร่กิจกรรมสู่สาธารณะเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายภายนอก โดยเฉพาะเครือข่ายการสร้างเสริมสุขภาพและเครือข่ายพี่น้องกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำในพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดต่าง ๆ ผ่านการเข้าร่วมประเพณีไทยทรงดำตามวาระและโอกาสต่าง ๆ ผลสืบเนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมและการถอดบทเรียนแบบซ้ำแล้วซ้ำเล่ายังส่งผลให้เกิดการกระบวนการผสมผสาน ทั้งแนวคิด ความเชื่อ และแนวปฏิบัติจากกิจกรรมที่หลากหลาย สร้างความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมได้เป็นอย่างดี สามารถหล่อหลอมให้เกิดการเรียนรู้ภายใน สมาชิกกลุ่มมีความสำนึกรักในบริบทพื้นที่และเกิดแนวทางการพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่ดีต่อตัวเองและชุมชน

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐาน
จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาสุขภาวะชุมชนประกอบด้วย 5 ด้าน คือ

2.1 การยอมรับมุมมองร่วมกัน สมาชิกกลุ่มเพื่อนแคนไทยทรงดำหรือ “กลุ่มจันแต้” เป็นสมาชิกในชุมชนโดยกำเนิดและบางคนเป็นเครือญาติกับชุมชน เช่น เป็นสะใภ้ หรือเป็นบุตรหลานของคนในชุมชน มีวิถีชีวิตที่คุ้นเคยกับบริบทพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 5-10 ปี มีความรักและความภูมิใจในวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ การเข้ามาร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มจึงมีพื้นฐานจากความรู้สึกนึกคิดที่ดีและรับรู้ร่วมถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการร่วมกิจกรรมทางกายเพื่อสร้างสุขภาวะ และการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การรับรู้ถึงสภาพปัญหา ทุนศักยภาพ แนวทางการสร้างเสริมสุขภาวะด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน และทั้งหมดได้ส่งผลให้เกิดความผูกพันในการเข้าร่วมกิจกรรม

2.2 การมองเห็นประโยชน์และมุ่งความสนใจร่วมกัน เป้าหมายร่วมของการรวมกลุ่มซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายคือ การมีสุขภาวะที่ดีของสมาชิกชุมชนที่ครอบคลุมทางกาย สังคม จิตใจ และจิตวิญญาณ และการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวไทยทรงดำ การรับรู้ถึงทิศทางและแนวทางการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นจะหนุนเสริมกิจกรรมมีพลัง เกิดความเป็นน้ำหนึ่งเดียวกันได้

2.3 ความร่วมมือและมีส่วนร่วมจากเครือข่าย บทเรียนของกลุ่มจันแต้สะท้อนให้เห็นการร่วมมือจากเครือข่ายตัวอย่างเช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ศูนย์วิชาการเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เป็นต้น เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้กลุ่มสามารถบรรลุเป้าหมายได้ การเปิดโอกาสให้สมาชิกและเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนจะสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มให้เกิดความต่อเนื่อง และเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน

2.4 การปฏิสัมพันธ์ด้านการเรียนรู้และการจัดการความรู้ร่วมกัน “สัญญาใจ” หรือ “ข้อตกลงกลุ่มเพื่อนแคนไทยทรงดำ” ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่ม ผลของการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มแต่ละครั้งทำให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านกิจกรรมและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดี นอกจากนี้แล้วยังนำไปสู่การขยายแนวคิดการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนที่มีบริบทเป็นฐานให้ขยายกว้างขวางออกสู่สาธารณะอีกด้วย

2.5 การประยุกต์ใช้บริบทและทุนทางสังคม การศึกษาบริบทและทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการสร้างคุณค่าที่มีต่อชุมชน เป็นการบูรณาการการเรียนรู้ในวิถีชีวิตจริงซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนความคิด ความเชื่อ และแบบแผนการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาวะให้กับคนในชุมชน สมาชิกในกลุ่มและชุมชนจะมองเห็นศักยภาพของชุมชน และศักยภาพชุมชนนี้เองจะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาวะด้านอื่น ๆ ต่อไป

3. แนวการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐาน

จากบทเรียนและประสบการณ์ของกลุ่มเพื่อนแคนไทยทรงดำพบว่า มีองค์ประกอบที่สามารถสรุปและอธิบายเป็นแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะของชุมชน ดังนี้

3.1 กิจกรรมต้นทุนทางวัฒนธรรมของชุมชน จากพื้นที่กรณีศึกษาจะเห็นว่าประวัติศาสตร์ความเป็นมา และประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนจะสะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนการดำเนินชีวิต และความเชื่อที่พัฒนาการมาพร้อม ๆ กับชุมชน เป็นจุดเริ่มทางบริบทพื้นที่ในการนำไปสู่การปลูกฝังทางวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ดีจะเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีการพัฒนาศักยภาพระหว่างกลุ่มและเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป

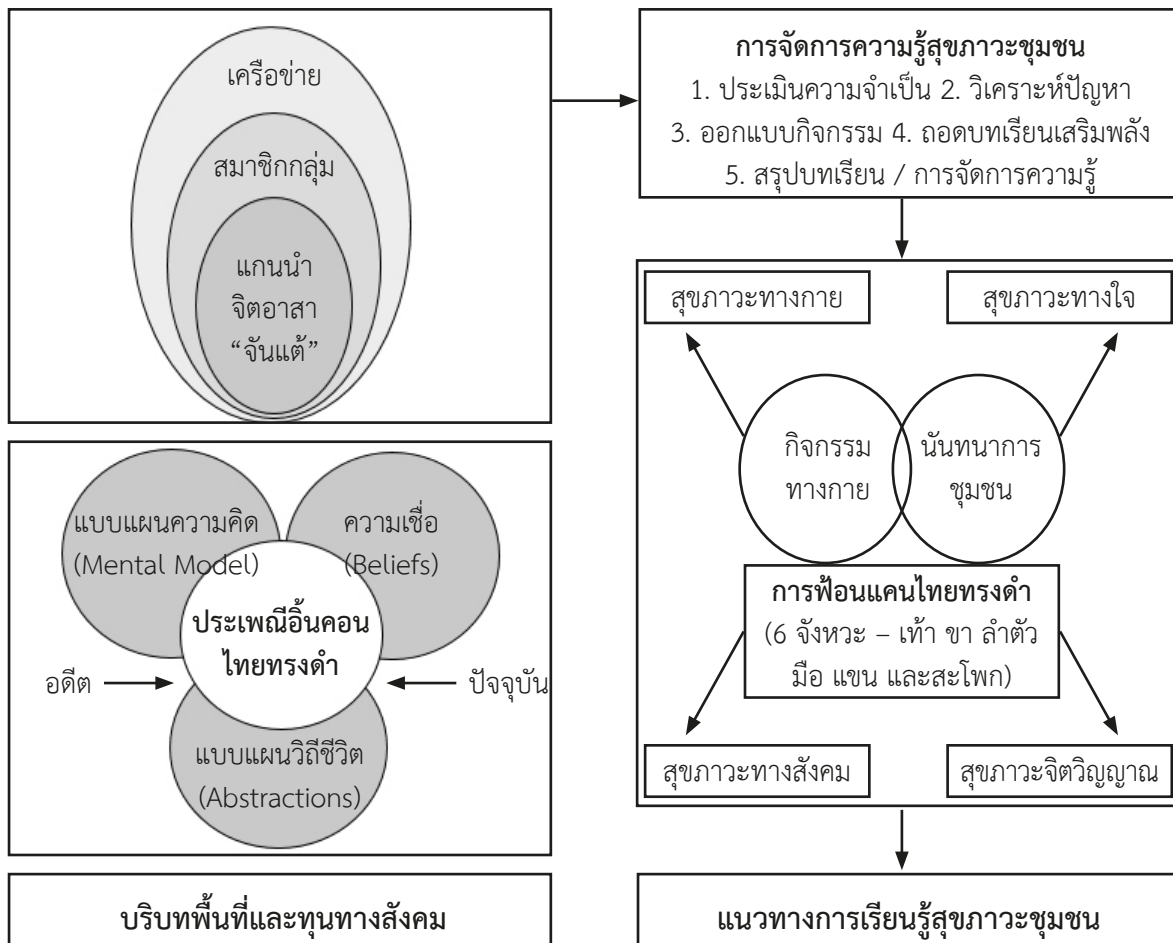
3.2 การมีแกนนำจิตอาสาในการบริหารจัดการ การจัดการกลุ่มและพัฒนาแนวทางการเรียนรู้สุขภาวะเพื่อให้บรรลุเป้าหมายกลุ่มนั้น การค้นหาแกนนำที่มีจิตอาสาอันว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นการค้นหาผู้ที่จะเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งโดยปกติแล้วจะเป็นผู้นำทั้งที่เป็นทางการประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นต้น หรืออาจจะเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่มีความสนใจเฉพาะในกิจกรรมและออกมาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการนำกลุ่ม การพัฒนาและจัดการเรียนรู้ จัดการปัญหาความขัดแย้งกลุ่ม การค้นหาแกนนำกลุ่มจึงมีความจำเป็นต่อแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้สุขภาวะ

3.3 การสนับสนุนและความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย การเรียนรู้ที่ประยุกต์ใช้บริบทเป็นฐานในปัจจุบันเป็นประเด็นที่หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีนโยบายและให้ความสำคัญในการเข้าไปสนับสนุนเพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับชุมชน และชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ การศึกษาเพื่อหาข้อมูลและประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่แกนนำหรือสมาชิกกลุ่มต้องให้ความสำคัญ

3.4 การดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมจากชุมชน สมาชิกของชุมชนนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นการวิเคราะห์ปัญหา การพัฒนาระบบการและกิจกรรมต่าง ๆ การร่วมดำเนินการ และการสรุปบทเรียนไปพร้อม ๆ กัน แกนนำกลุ่มจึงต้องมีแนวทางที่จะสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนไปด้วย จะส่งผลให้การดำเนินโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายและเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนแก่ชุมชนระยะยาวด้วย

3.5 การมีกิจกรรมการเรียนรู้ด้านสุขภาวะชุมชน การกำหนดให้กิจกรรมจากบริบทของพื้นที่เป็นฐานในการออกแบบกิจกรรมด้านการพัฒนาสุขภาวะนั้น กลุ่มแกนนำและสมาชิกต้องมีการคัดเลือกอย่างเหมาะสม ใช้แนวทางการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ประยุกต์แนวทางการเรียนรู้จากการสรุปบทเรียนและการจัดการความรู้ สร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สุขภาวะแบบมีชีวิต

แนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะของชุมชนจากกรณีศึกษา สามารถพัฒนาเป็นแผนภาพการเชื่อมโยงดังแผนภาพที่ 1 ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ภายใต้แนวคิดสุขภาวะที่มีความหมายถึงสุขภาพที่ดีทั้งทางกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ จากบทเรียนแนวทางการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทเป็นฐานของกลุ่มฟ้อนแคนไทยทรงดำ (กลุ่มจันแต) สามารถพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติและประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสุขภาวะให้เกิดขึ้นได้ เป็นทางเลือกของการพัฒนาและบริหารจัดการระบบกลไกโดยมีประเพณีวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยทรงดำเป็นฐาน และจากกรณีศึกษายังได้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของทุนทางสังคม ทั้งด้านการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น การรวมกลุ่ม การถ่ายทอดวิถีภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น การพัฒนากลุ่มแกนนำประสานความร่วมมือ สร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นภายในกลุ่มชุมชน และหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง เป็นการบูรณาการในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทพื้นฐานเป็นปัจจัยหลักในการหนุนเสริมให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมสุขภาวะโดยใช้บริบทเป็นฐาน บทเรียนจากกรณีศึกษายังเป็นการสะท้อนให้เห็นกระบวนการทัศน์การจัดการสุขภาวะอีกมิติหนึ่ง ที่เริ่มต้นจากการเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวม กล่าวคือ การมองสุขภาวะที่เชื่อมสัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ ดังนั้นการพัฒนาการเรียนรู้สุขภาวะจึงควรให้มีการสร้างพลังอำนาจในการจัดการกลุ่มระดับชุมชน การสร้างความเชื่อมั่นในพลังกลุ่ม ซึ่งจะนำไปสู่การบริหารจัดการและการพัฒนาสุขภาวะที่ยั่งยืนได้

การประยุกต์ใช้บริบทเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนที่มีศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นนับว่าเป็นจุดเริ่มต้น เป็นการสร้างเสริมกระบวนการทำงานอย่างมีส่วนร่วมให้กับทุกภาคส่วน เสริมสร้างให้ทุกฝ่ายได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสนทนาเพื่อสรุปบทเรียนและจัดการความรู้ระหว่างกลุ่ม การเป็นหุ้นส่วนกันและกันระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาควิชาการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นแนวทางการปรับความสัมพันธ์ของการสร้างเสริมสุขภาวะแบบแนวนราบให้ลงสู่ระดับชุมชน เป็นการกระจายและให้ความรู้มุมมองทางสุขภาวะระดับปัจเจกบุคคลและชุมชนให้มากขึ้น นอกจากนี้แล้วการค้นหาและเสริมสร้างภาวะผู้นำจิตอาสายังเป็นแนวทางการพัฒนาผู้นำสุขภาพของชุมชนในระดับฐานรากในรูปแบบใหม่ให้เกิดการเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เสริมบทบาทผู้นำในการเป็นนักประสานให้ทุกภาคส่วนเพื่อเข้ามาร่วมทำกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะ มีการพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนาชุมชน เช่น การวางแผน การจัดการโครงการ และการติดตามประเมินผล การรวมกลุ่มและร่วมดำเนินการโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ยังเป็นการเสริมสร้างภาวะผู้นำร่วม ทุกคนต่างมีบทบาทตามภารกิจของตนเอง การออกแบบกิจกรรมที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ให้กับทุกฝ่ายจะเป็นการสร้างระบบกลไกที่เอื้อให้ทุกคนได้แสดงศักยภาพของตนเอง และเกิดการประสานพลังในการขับเคลื่อนสุขภาวะให้เกิดขึ้นในชุมชน

ผลลัพธ์จากการพัฒนาการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชนส่งผลที่ดีต่อสมาชิกที่เข้าร่วมสัมพันธ์กันในหลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญคือการหล่อหลอมให้การเรียนรู้ถึงคุณค่าในสิ่งที่ตนเองมีอยู่ และบูรณาการให้เกิดความมูลค่าสู่การพัฒนาสุขภาวะด้านอื่น ๆ เริ่มจากการพัฒนาตนเอง พัฒนาสมาชิกกลุ่ม พัฒนาชุมชนของตนเอง และสามารถเผยแพร่ให้กับสาธารณะได้ด้วย บริบทของชุมชนจึงเป็นทุนทางสังคมที่ดี การค้นหาและสร้างการเรียนรู้จากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชน เมื่อมีความรู้ก็มีกิจกรรมเกิดขึ้น กิจกรรมย่อมนำไปสู่การสร้างกลุ่มหรือองค์กรในระดับชุมชนในการบริหารจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มได้ อาจกล่าวได้ว่าแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุขภาวะที่มีบริบทชุมชนเป็นฐานนั้นเป็นภาพสะท้อนของสิ่งที่ดี ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนแต่ละพื้นที่ คือประเพณีและวัฒนธรรมที่มีแบบแผนของความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตเป็นจุดเชื่อมโยงให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสในการแสดงศักยภาพของตนเอง สร้างจิตสำนึกร่วม สร้างการเรียนรู้ และเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริงในวิถีชีวิตได้ และสามารถสร้างการเรียนรู้ด้านสุขภาวะที่เหมาะสมและเกิดความยั่งยืนในระดับพื้นที่ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ผลการศึกษาครั้งนี้ได้แนวทางการดำเนินงานในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐาน โดยเฉพาะการใช้ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นต้นทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่แล้ว ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้กับบริบทชุมชนที่มีความคล้ายคลึงกัน
2. แนวทางการดำเนินงานในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนโดยใช้บริบทชุมชนเป็นฐานสามารถนำไปใช้ในการดำเนินงานการพัฒนาสุขภาวะชุมชนในมิติอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
3. แนวทางและวิธีการดำเนินการจากการศึกษาสามารถเป็นแนวปฏิบัติสำหรับการพัฒนาเป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติสำหรับนักวิชาการ นักวิจัย และผู้เกี่ยวข้องในการพัฒนาสุขภาวะในชุมชนได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

นักวิชาการ นักวิจัยที่มีความสนใจศึกษาการพัฒนาสุขภาวะชุมชนบริบทเป็นฐานควรเลือกวิธีวิทยาการวิจัยให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในช่วงต้นของการศึกษาให้รอบด้าน เพื่อให้เข้าถึงความต้องการของชุมชนให้มากที่สุด การค้นหาและพัฒนาแกนนำเพื่อร่วมดำเนินการ การพัฒนาและเสริมศักยภาพชุมชนที่เหมาะสมและยืดหยุ่นต่อบริบทของพื้นที่ และที่สำคัญคือต้องเป็นงานวิจัยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ได้มากที่สุดเพื่อจะทำให้การศึกษาวิจัยสามารถใช้ประโยชน์ให้มากที่สุดต่อชุมชนและเป็นบทเรียนให้กับสาธารณะได้

References

- Chindawattana, A. et al. (2008). **Health Promotion in Thailand**. Bangkok : Moo Chao Ban.
- Chuengsatien, K. et al. (2011). **The Way of Community : 7 Tools that Make Community Work Easy, Effective and Fun**. Nonthaburi : Suksala.
- Department of Provincial Administration. (2018). **Handbook for Operating Guidelines in Accordance with the Office of the Prime Minister's Regulations on the Development of Quality of Life at the 2018**. Bangkok : Ministry of Interior.
- Kamsrichan, W., Nilkote, R. & Chantawong, K. (2009). **Strengthen Communities Management Participation**. Bangkok : P.A. Living.
- Payomyam, S. (2013). **Psychology in Community Work**. Bangkok : Bangkok-Contec Intertrade Co., Ltd.
- Pitayarangsarit, S. et al. (2018). **Non-Communicable Diseases Prevention and Control Operations (NCDs)**. Nonthaburi : Division of Non-Communicable Diseases.
- Sirasunthorn, P. (2009). **Community of Practice (CoP)**. Bangkok : Chulalongkorn University Press.
- Sriratanaball, A. (2017). **Health Promotion and Community Empowerment**. Bangkok : Office of the Health Promotion Fund.
- The Secretariat of the House of Representatives. (2017). **Public Health Provisions According to the Constitution of the Kingdom of Thailand 2017**. Bangkok : the Secretariat of the House of Representatives
- Wasi, P. (2011). New Management for Community Health System Development. In Srivanichakorn, S. & Pratoomnun, S. (Eds.). **New Perspectives, New Management in the Community Health System**. Bangkok : Sahamit Printing and Publishing.
- Wasi, P. (2017). **Strong Social Strategy**. Nonthaburi : Office of the National Health Commission.
- Yuthavong, Y. (2015). **Reform the Health System of Life, Reform of Democratic Consciousness**. Nonthaburi : National Health Commission Office.

นโยบายการจัดพิมพ์

วารสารกระแสวัฒนธรรม เป็นวารสารราย 6 เดือน (2 ฉบับต่อปี) ผลงานที่รับตีพิมพ์ อาจอยู่ในรูปแบบบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความที่คัดย่อจากวิทยานิพนธ์ และบทพินิจหนังสือ (Book Review)

เงื่อนไขการรับบทความ

1. การพิมพ์ต้นฉบับจะต้องพิมพ์ตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตาม Template ที่กำหนดไว้ ซึ่งสามารถดาวน์โหลดได้ที่เว็บไซต์ <http://www.culturalapproach.siam.edu>
2. ผู้ส่งต้นฉบับผลงานเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ต้องรับรองว่าไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์
3. บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ต้องผ่านการตรวจการพิมพ์ซ้ำด้วยระบบอักขราวิสุทธิ์ โดยมีเกณฑ์การตรวจสอบไม่เกินร้อยละ 20 พร้อมแนบใบรับรองการตรวจสอบส่งมายังกองบรรณาธิการ
4. ผลงานทางวิชาการที่รับพิจารณาตีพิมพ์เป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ บทความวิจัยความยาวไม่น้อยกว่า 5 หน้าและไม่เกิน 15 หน้า พิมพ์ต้นฉบับด้วยกระดาษขนาด A4 หน้าเดียว
5. การอ้างอิงในเนื้อหา (In-text Citation) และเอกสารอ้างอิง (References) ทำบทความขอให้เขียนเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น ใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิง APA Style หากมีแต่เอกสารอ้างอิงภาษาไทยให้ปรับเป็นภาษาอังกฤษ โดยการแปลรายการอ้างอิงภาษาไทยให้เป็นภาษาอังกฤษ สามารถดูตัวอย่างได้ในเว็บไซต์ของวารสาร
6. การกลั่นกรองบทความทุกบทความจะได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาอย่างน้อย 3 คน (Triple Blind Review) จึงขอให้ผู้ส่งบทความส่งต้นฉบับพร้อมระบุ ชื่อ ตำแหน่งทางวิชาการ วุฒิการศึกษาสูงสุด สังกัด อีเมล หมายเลขโทรศัพท์ของผู้แต่งทุกคนบนหน้าปกผลงานเท่านั้น ข้อความที่บ่งบอกถึงผู้แต่งต้องไม่ปรากฏในที่อื่น ๆ ของบทความ
7. โครงสร้างบทความประกอบด้วย บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษประมาณ 100–250 คำ คำสำคัญ (Keywords) บทนำ วัตถุประสงค์ การทบทวนวรรณกรรม สมมติฐาน (ถ้ามี) ประโยชน์ที่ได้รับ วิธีดำเนินการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ กิตติกรรมประกาศ (ถ้ามี) และเอกสารอ้างอิง สำหรับ Keywords ภาษาอังกฤษให้ใช้ตัวเล็กทั้งหมด ยกเว้นคำที่เป็นชื่อเฉพาะเท่านั้นที่ใช้อักษรตัวใหญ่
8. Abstract และบทความที่เป็นภาษาอังกฤษ จะต้องได้รับการตรวจภาษา ทั้งไวยากรณ์และการสะกดคำจากเจ้าของภาษาหรือผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ
9. ตารางหรือรูปประกอบ ต้องระบุหัวข้อให้ชัดเจน อาจเป็นภาพสไลด์ ภาพสี หรือภาพขาวดำก็ได้ แต่ควรมีความขาว-ดำชัดเจน (มีค่า Contrast สูง)
10. ผู้เขียนบทความต้องรับผิดชอบในเรื่องลิขสิทธิ์ตามกฎหมายทุกประการ
11. เมื่อบทความได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงหรือแก้ไข ผู้เขียนจะต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จตามกำหนด
12. ผู้เขียนบทความต้องเป็นสมาชิกวารสารกระแสวัฒนธรรม
13. ส่งไฟล์บทความต้นฉบับผ่านเว็บไซต์ https://so02.tci-thaijo.org/index.php/cultural_approach หากมีข้อสงสัยประการใด สามารถสอบถามได้ที่อีเมล cultural.su@gmail.com หรือหมายเลขโทรศัพท์ 0-2457-0068 ต่อ 5398

จริยธรรมในการตีพิมพ์บทความวิชาการ (Publication Ethics)

เพื่อให้การตีพิมพ์วารสารเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ถูกต้อง สอดคล้องกับมาตรฐานสากล และจริยธรรมในการตีพิมพ์บทความตามข้อกำหนดของ Committee on Publication Ethics (COPE) วารสารการบริการและการท่องเที่ยวไทย จึงได้กำหนดจริยธรรมของการตีพิมพ์ ดังนี้

สำหรับผู้เขียน (Authors)

1. ผู้เขียนจะต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ เป็นผลงานใหม่ ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน
2. บทความที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ ต้องผ่านการตรวจการพิมพ์ซ้ำด้วยระบบอักขราวิสุทธิ์ โดยมีเกณฑ์การตรวจสอบไม่เกิน 20% พร้อมแนบใบรับรองการตรวจสอบส่งมายังกองบรรณาธิการ
3. ผู้เขียนต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ เป็นผลงานของผู้เขียน และผู้เขียนร่วมตามชื่อที่ปรากฏไว้จริง
4. ผู้เขียนต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ ต้องอ้างอิงผลงานวิชาการของผู้อื่นให้ครบถ้วนและระบุไว้ในเอกสารอ้างอิงตามหลักเกณฑ์ หากมีการนำข้อความมาใช้ในผลงานของตนเอง
5. ผู้เขียนต้องรับรองว่าผลงานที่ส่งเข้ารับการพิจารณาตีพิมพ์ มีความถูกต้องของเนื้อหา รายงานข้อมูลและผลการวิจัยที่เกิดขึ้นจากการทำวิจัยจริง และรับผิดชอบต่อความคิดเห็นหรือข้อสรุปในบทความที่นำมาตีพิมพ์
6. หากเป็นบทความวิจัยที่ได้รับทุนการสนับสนุน ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนการทำงานวิจัยไว้ในบทความ หรือต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อนอย่างชัดเจน (ถ้ามี)

สำหรับกองบรรณาธิการ (Editors)

1. กองบรรณาธิการวารสารจะไม่รับตีพิมพ์ผลงานที่ได้ตีพิมพ์ที่อื่นมาก่อน
2. กองบรรณาธิการวารสารมีระบบการตรวจสอบการตีพิมพ์ซ้ำ/ซ้ำซ้อน (Duplications/Plagiarism) อย่างเคร่งครัด เพื่อให้แน่ใจว่าบทความที่จะตีพิมพ์ไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น ทั้งนี้ หากตรวจพบกองบรรณาธิการจะหยุดดำเนินการ และติดต่อผู้เขียนเพื่อให้มีการชี้แจงประกอบการพิจารณาในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์ผลงาน
3. กองบรรณาธิการวารสารพิจารณาและกลั่นกรองคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวิชาการ โดยคัดเลือกผลงานที่ผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในด้านนั้นๆ รวมถึงผลงานต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และขอบเขตของวารสาร
4. กองบรรณาธิการวารสารต้องตัดสินใจโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานคำแนะนำจากผู้ทรงคุณวุฒิ และพิจารณาความถูกต้องเหมาะสมชัดเจนในหลักฐานข้อมูลต่าง ๆ จากผู้เขียน
5. กองบรรณาธิการวารสารจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความ
6. กองบรรณาธิการวารสารจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใด ๆ กับผู้เขียน ผู้ประเมินบทความ และบุคคลอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
7. กองบรรณาธิการวารสารจะต้องรักษามาตรฐาน รวมถึงพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพและมีความทันสมัยอยู่เสมอ

สำหรับผู้ประเมินบทความ (Reviewers)

1. ผู้ประเมินบทความจะต้องประเมินบทความในสาขาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และปฏิบัติตามกระบวนการประเมิน ปราศจากอคติและความคิดเห็นส่วนตัวมาร่วมเป็นเกณฑ์ในการประเมินบทความ
2. ผู้ประเมินบทความจะต้องพิจารณาคุณภาพจากความสำเร็จ ความทันสมัย และความชัดเจนของเนื้อหาในบทความ รวมถึงคุณภาพการวิเคราะห์และการเข้มข้นของผลงาน
3. ผู้ประเมินบทความจะต้องพิจารณาและระบุผลงานวิจัยที่มีความสอดคล้องกับบทความที่กำลังดำเนินการประเมินแต่ผู้เขียนไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพของบทความ
4. ผู้ประเมินบทความมีบทบาทต่อการตรวจสอบความซ้ำซ้อนของผลงานจากผู้เขียน ทั้งนี้ หากพบว่ามีความซ้ำซ้อนของผลงานให้แจ้งข้อมูลที่ตรวจพบมายังกองบรรณาธิการวารสาร
5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความแก่บุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ในช่วงเวลาของการประเมินบทความยังไม่แล้วเสร็จ
6. ผู้ประเมินบทความต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนใด ๆ กับผู้เขียน เช่น การรู้จักกันเป็นการส่วนตัว เป็นผู้ร่วมโครงการ ผู้ร่วมงาน หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ที่มา : ศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารวิชาการไทย (Thai Journal Citation Index Centre)

รท/กระแส 005

ลำดับที่ _____

เริ่มฉบับที่ _____ ปีที่ _____

สิ้นสุดฉบับที่ _____ ปีที่ _____

ใบสั่งซื้อวารสาร วารสารกระแสวัฒนธรรม

☐ ต่ออายุสมาชิก เลขที่สมาชิก.....

☐ สมัครสมาชิกใหม่

ชื่อ นามสกุล

ที่ทำงาน

ชื่อหน่วยงาน

เลขที่ หมู่ที่ ซอย/ตรอก ถนน

ตำบล/แขวง อำเภอ/เขต จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ โทรสาร

มือถือ อีเมล

ที่พัก

เลขที่ หมู่ที่ ซอย/ตรอก ถนน

ตำบล/แขวง อำเภอ/เขต จังหวัด

รหัสไปรษณีย์ โทรศัพท์ โทรสาร

มือถือ อีเมล

สถานที่จัดส่งเอกสาร ☐ ที่ทำงาน

☐ ที่พัก

รายละเอียดการออกใบเสร็จ

☐ ระบุวันที่

☐ ไม่ระบุวันที่

ขอสมัครเป็นสมาชิกวารสารกระแสวัฒนธรรม

ฉบับที่ ปีที่ ประจำเดือน พ.ศ.

ถึง ฉบับที่ ปีที่ ประจำเดือน พ.ศ.

☐ ประเภทรายปี ค่าสมัคร 600 บาท ☐ ประเภทสองปี ค่าสมัคร 1,000 บาท

☐ ทั้งนี้ได้โอนเงินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว (ตามเอกสารแนบ)

ลงชื่อ.....

(.....)

...../...../.....

- หมายเหตุ
1. โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย เลขที่ 138-2-23504-0 ชื่อบัญชี วารสารกระแสวัฒนธรรม สาขาซีคอนบางแค ประเภทออมทรัพย์ แล้วส่งสำเนาการชำระเงินมาที่ โทรสาร 02-868-4351 หรือ อีเมล cultural.su@gmail.com
 2. สามารถดาวน์โหลดแบบฟอร์มสมัครสมาชิกได้ที่ www.culturalapproach.siam.edu
 3. หากมีข้อสงสัยประการใดติดต่อสอบถามได้ที่ 02-457-0068 ต่อ 5398, 02-868-4842

ผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารกระแสวัฒนธรรม

1.	ศ.ดร.สุจิต	เพียรชอบ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2.	ศ.ดร.ทวีป	ศิริรัศมี	มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
3.	ศ.ดร.สมทรง	บุรุษพัฒน์	ข้าราชการบำนาญ
4.	ศ.ดร.ชาญนรงค์	พรรุ่งโรจน์	นักวิชาการอิสระ
5.	ศ.ดร.คณิต	เจียววิชัย	มหาวิทยาลัยศิลปากร
6.	ศ.ดร.ณรงค์ชัย	ปิฎกรัตน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
7.	รศ.ดร.ธนาดี	บุญลือ	นักวิชาการอิสระ
8.	รศ.ดร.พัชนี	ตั้งยีนยง	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
9.	รศ.ดร.บงกช	ฤทธิชัยนุวัฒน์ งามสม	มหาวิทยาลัยสยาม
10.	รศ.ดร.สุทธินันท์	พรหมสุวรรณ	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
11.	รศ.ดร.โสภณา	ศรีจำปา	มหาวิทยาลัยมหิดล
12.	รศ.พิษณุ	เจียวคุณ	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
13.	รศ.ดร.วิเชียร	จิวิพิมาย	วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
14.	รศ.ดร.เลิศพร	ภาระสกุล	มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
15.	รศ.ดร.สิน	งามประโคน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
16.	รศ.ดร.นิศดา	ศิลปเสริญ	มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
17.	รศ.สุรภีพรรณ	ฉัตรภรณ์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
18.	รศ.ดร.ภัทรธิดา	ผลงาม	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
19.	ผศ.ดร.ประกอบ	ผลงาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
20.	ผศ.ดร.ชลลดา	มงคลวนิช	มหาวิทยาลัยสยาม
21.	ผศ.ดร.สมยศ	วัฒนาภรณ์ชัย	มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
22.	ผศ.ดร.สมหมาย	จันทร์เรือง	มหาวิทยาลัยสยาม
23.	ผศ.ดร.นงนุช	ศรีอัมพร	มหาวิทยาลัยสยาม
24.	ผศ.ดร.เปรมฤดี	ชอบผล	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
25.	ผศ.ประนอม	ลีถาวร	ข้าราชการบำนาญ
26.	ผศ.ดร.พลเรือตรีหญิงสุภัทรา	เอื้อวงศ์	มหาวิทยาลัยสยาม
27.	ผศ.ดร.จิราณัฐ	โสภา	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
28.	ผศ.ดร.ชมพูนุท	โมราชาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
29.	ผศ.ดร.กรกิต	ชุ่มกรานต์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
30.	ดร.อรรณวิทย์	ศิลาณ้อย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
31.	ดร.สุพัชรจิต	จิตประไพ	วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
32.	ดร.มยุรี	ถาวรพัฒน์	มหาวิทยาลัยมหิดล
33.	ดร.สุนันทา	มิตรงาม	กระทรวงวัฒนธรรม
34.	ดร.ลักขณา	ดาวรัตน์หงษ์	ข้าราชการบำนาญ
35.	Mr.lain	Cowie	Thammasat University
36.	Assoc.Prof.Dr.Ruhet	Genc	Istanbul Bilgi University
37.	Mr.Seon	Meadows	Siam University

วารสาร *Journal of Cultural Approach*
กระแสวัฒนธรรม

อาคาร 5 ชั้น 2 ห้อง 201
38 ถนนเพชรเกษม เขตภาษีเจริญ
กรุงเทพมหานคร 10160
โทร. 0 2457 0068 ต่อ 5211, 5398
website : www.culturalapproach.siam.edu